

VLASTIVEDNÝ SPRAVODAJ

Tekovského múzea v Leviciach č. 9, 1978

OBSAH:

Zita Škovierová - Svítková:	Príspevok k tradičnému spoločenskému životu v Mochovciach	s. 3-10
Dezider Szónyi:	História účastinných peňažných ústavov na území Levického okresu	s. 11-18
PhDr. Zoltán Denko:	Archeologický výskum Levického hradu	s. 18-19
Ladislav Jasenák:	Rodný dom Andreja Kmet'a v Bzenici	s. 19-21
Viera Števková:	Zo svadobného zvykoslovia Slovákov v Maďarsku	s. 21-29
Jozef Šteffek:	Príspevok k poznaniu fauny mäkkýšov niektorých význačných lokalít Štiavnických vrchov	s. 30-33
Ladislav Jasenák:	Nálezy pozoruhodných vstavačov regiónu Tekovského múzea v oku 1975	s. 33
Správy		s. 34
Literatúra		s. 35

PRÍSPEVOK K TRADIČNÉMU SPOLOČENSKÉMU ŽIVOTU V MOCHOVCIACH

ZITA ŠKOVIEROVÁ - SVÍTKOVÁ

Nasledujúci príspevok obsahuje spracovanú časť materiálu, ktorý som na jar r. 1975 zozbierala počas svojho desaťročného výskumu v obci Mochovce. Údaje v ňom sú získané predovšetkým metódou priameho rozhovoru s informátormi, ktorými boli prevažne starousadlíci — obyvatelia maďarskej národnosti. (Poznámam, že miestne maďarské nárečové termíny sú zaznamenané fonetickým slovenským prepisom.) Značnú pomoc, hlavne pri získavaní základných údajov o obci a jej obyvateľoch, predstavovala však miestna kronika a štatistické materiály, ktoré mi poskytol Miestny národný výbor v Mochovciach.

Všetkým informátorom a inštitúciám, včítane Tekovského múzea, ktoré mi výskum umožnilo, patrí srdečná vďaka.

Obec Mochovce sa nachádza v západnej časti Levicekého okresu, medzi zalesnenými kopcami výbežku Štiavnických vrchov a Pohronskej pahorkatiny, v nadmorskej výške 195 m.

O tom, že ide o obec staršieho dáta, svedčia archívne pramene, ktoré ju uvádzajú už v 13. storočí (1). Spomína sa väčšinou v súvislosti s popisom poddanských povinností mochovských usadlíkov voči feudálnym pánom.

Názov obce, „Mochovce“, dávnejšie „Mohi“, dávajú jej obyvatelia do vzťahu so skutočnosťou, že v okolitých lesoch rastie množstvo machu („moch“, maďarsky „moha“).

V r. 1970 mala obec 498 obyvateľov (2), čo je výsledkom značného poklesu počtu obyvateľstva v tomto storočí (3). Trvale je obývaných 157 domov, v nich sa nachádza 161 domácností.

Z hľadiska etnicity bola dedina až do r. 1948 viacmenej jednotná — s obyvateľstvom maďarskej národnosti. Avšak v rámci povojnovej výmeny obyvateľstva medzi MLR a ČSR sa do Mochoviec presídlilo 32 slovenských rodín z Kislány neďaleko Miškovca. Išlo zväčša o nemajetných sezónnych a národných robotníkov na tamojšom veľkostatku, ktorí prišli na Slovensko s perspektívou, že tu časom nadobudnú vlastný majetok a budú samostatne hospodáriť. K „Tirpákom“ — ako repatriantov prezývali — sa pôvodní obyvatelia stavali veľmi rezervovane (4). Postupom času sa však Slováci vžili do dedinského kolektívu (koncom päťdesiatych rokov sa napr. už uzatvárali aj národnostne zmiešané manželstvá) a prispôsobili sa pôvodnému obyvateľstvu. I keď si zachovali svoje národné povedomie, v dedine sa všetci rozprávajú maďarským jazykom. V súčasnosti tu žije 286 obyvateľov maďarskej a 208 slovenskej národnosti.

Hlavným zdrojom obživy bolo až do r. 1945 poľnohospodárstvo. Súkromne sa tu hospodáril do r. 1952, kedy bolo v obci založené JRD.

Stav súkromného vlastníctva pôdy pred kolektivizáciou v r. 1951 (5)

Rozloha pôdy	Počet vlastn.	Rozloha pôdy spolu
nad 20 ha	—	—
15 — 20	5	89 ha poľnohosp. pôdy
10 — 15	10	109 „ „
5 — 10	59	391 „ „
2,5 — 5	42	134 „ „
0,5 — 2	23	24 „ „
do 0,5 ha	18	ako nehospodáriaci
Spolu	157 rodín	740 ha poľnohosp. pôdy

Obyvatelia Mochoviec boli na okolí známi svojou gazdovlivosťou. Viac ako štvrtina ich pôdy (200 ha) ležala v chotároch okolitých obcí, odkiaľ ju Mochovčania odkúpili. Roľníci investovali predovšetkým do pôdy, zatiaľ čo napr. na domoch sa ich majetnosť nijako neodrážala. Dlhé desaťročia zostávali bez zmeny, vystavané z hlíny. Vžitý jednoduchý systém totiž nijako nenútil majiteľov k novej výstavbe alebo k prístavbe nových bytových jednotiek ku starým domom. V priemere dobrá ekonomická situácia roľníkov sa odrážala aj vo vlastníctve poľnohospodárskych strojov a v značnom využívaní mechanizácie v poľnohospodárstve. (6)

Príležitosť k doplnkovým príjmom poskytovala mochovčanom zimná ťažba dreva v okolitých lesoch, ktorej sa zúčastňovali aj bohatší gazdovia. 30—40 robotníkov zamestnával aj miestny kameňolom, nachádzajúci sa dodnes na ceste smerom k Nemčíňanom.

Bezembkovia a drobní roľníci (vlastníci 0,5 jutra pôdy a 3—4 jutár záhrady) nachádzali od septembra do apríla, prípadne mája, zárobok pri spracovaní repy v Schoellerovom liehovare („šösďár“) v Šándorhalme. V lete pracovali ako nádenní a sezónni robotníci u lepšie situovaných gazdov v dedine, prípadne na okolitých veľkostatkoch. Dobrou pracovnou príležitosťou bola predovšetkým žatva, pri ktorej dostávali za odmenu desatinu zožatého obilia. Väčšina chudobných roľníkov si svojou húževnatosťou pomohla z biedy. Temer každá, aj želiarska rodina vlastnila kravu, ktorú chovali z prenajatých obecných lúk. Časom nadobudnuté polia im spočiatku pomáhal obrábať gazda, u ktorého zvykli pracovať v špičkových prácach a neskôr si sami zadovážili záprach.

Remeslom sa v obci živili traja obuvníci („šusterek“). Pri rozšírenom chove koní (čo napokon vyplývalo aj z vlastníctva väčšieho množstva pôdy) dobre prosperovala kováčska dielňa. Najnutnejšie potraviny, domáce potreby a poľnohospodárske náradie bolo možné zakupovať pred 2. svetovou vojnou v troch židovských obchodoch, ktoré boli zá-

roveň aj krčmami. Štvrtý obchod bol majetkom Spotrebného družstva a práve na jeho mieste stojí dnes predajňa s Rozličným tovarom a Pohostinstvo.

Ešte i v súčasnosti poľnohospodárske zamestnanie u obyvateľstva prevláda, o čom svedčia aj najnovšie prieskumy. Bývajúce obyvateľstvo podľa pohlavia a príslušnosti k hospodárskym odvetviám: (7)

Hospodárske odvetvie:	Muži:	Ženy:	Celkom:
Poľnohospodárstvo	68	60	128
z toho JRD	67	58	125
Lesníctvo	7	11	18
Priemysel	23	12	35
z toho robotníci	22	12	34
Stavebníctvo	23	—	23
z toho robotníci	21	—	21
Doprava a spoje	7	1	8
Obchod a verejné stravovanie	2	8	10
Ostatné odvetvia	3	4	7
Ekonomická aktivita celkom	133	96	229
Ekonomicky neaktívni	54	75	129
Úhrn	187	171	358
Osoby závislé			140

Mochovce sú vzdialené od Levíc i Zlatých Moraviec 18 km a ležia mimo hlavnej hradskej. V dôsledku toho bola obec v minulosti pomerne izolovaná. Autobusová linka do Levíc začala premávať až v r. 1960, po vybudovaní bezprašnej cesty do Kalnej nad Hronom.

Elektrifikácia obce prebehla v r. 1956, dva roky predtým sem bol zavedený telefón. Poštový úrad je od r. 1960 v Novom Tekove, dovtedy bol v Čífaroch. Matričný úrad je v Kalnej nad Hronom.

Dnes sú v obci 2 základné deväťročné školy pre 1. — 5. ročník, maďarská a slovenská, ktoré sa striedajú v dvojsmennom vyučovaní. Staršie deti chodia autobusom do maďarskej školy v Čífaroch a do slovenskej v Kalnej nad Hronom.

Materiál k tradičným prejavom v spoločenskom živote sa týka predovšetkým obdobia od prelomu storočia po druhú svetovú vojnu.

Spoločenský styk v obci

Pri každodennom stretávaní sa dedinčania zvykli navzájom vždy pozdraviť, pričom sa zachovávalo pravidlo, že mladší má pozdraviť staršieho človeka. V obci sa patrilo pozdraviť aj neznámeho človeka, pokiaľ bol starší; mladšiemu sa na pozdrav odoviedalo. Pred 20 rokmi sa používali predovšetkým cirkevné pozdravy. Vo výročité sviatky sa užívali špeciálne pozdravenia, ako pri náhodných stretnutiach na ulici, tak aj pri návštevách v dome. Napr. na Vianoce sa poprialo: „Boldog Karáčoň!“ alebo „Boldog Ünnepekét kívánok!“, na Nový rok: „Boldog Újévet kívánok!“. Keď niekoho zastihli pri práci, zaželeli mu: „Segíj az Išten munkájába!“. Keď vošiel niekto do domu a domáci práve obedovali, poprial im: „Jó napot! Jó étvádat kívánok az ebédhez!“ Domáci ho pozvali ku stolu: Teššík velünk ebédelni!“, avšak prijať toto pozvanie sa nepatrilo. Prišlý len odpovedal: „Čak teššík, Isten áldašsa!“

Každodenné stretávanie dedinčanov sa odohrávalo väčšinou pri práci. Vo všedný deň nebolo zvykom zaháľať a klebetiť. Avšak *nedeľa a sviatky* boli vítanou príležitosťou pre posedenia a vzájomné návštevy. Podľa starých zvykov, od ktorých sa po skončení poslednej vojny začalo upúšťať, sa patrilo v tieto dni ísť dvakrát do kostola a populni sa posedávalo na priedomí. V nedeľu sa chodilo vo sviatočnom kroji. Dedinčania ho nosili až do r. 1950. Ženský odev sa skladal z množstva spodných sukní („penteľ“), širokej, čiernej, pod kolená siahajúcej sukne a zástery. Biele oplecká mali kráike riasané („buff“) rukávy a na čiernom brusliaku bez výšivky boli dva rady strieborných gombíkov s 5 — 6 striebornými sponami („ezüstkapč“). Vyduté ženy nosili vlasy sčesané nahladko dozadu a previazané šatkou; mladé dievčatá mali dlhé vlasy spletené a boli bez šatky. Na nohách mali ženy čierne čizmy, v lete si obúvali polovičné topánky alebo papuče. K mužskému odevu patrila košeľa, čierny lajblík a nohavice, ktorých úzke sáry boli zasunuté v čizmách. V zime mali chlapi na sebe šnuované kabáty. Letný pracovný odev tvorila košeľa, široké nohavice z domáceho plátna a zástera. Pred tridsiatimi rokmi tu bolo najmä u mládeže vo veľkej móde nosenie šperkov. Dievky preukazovali svoju zámožnosť zlatými prsteňmi, retiazkami, sponkami a sponami. Zlaté retiazky nosili i mládenci. Staršia generácia si s menšími zmenami zachovala ľudový odev až do sedemdesiatych rokov.

V nedeľu sa nikdy nesmelo pracovať. Za porušenie tejto obyčaje udeľoval farár dokonca tresty. Od tohoto nepísaného zákona sa začalo upúšťať pred 30 rokmi a dnes sa naň už len spomína.

Tradičným miestom stretávania sa dospelých mužov bola *krčma*. Prichádzali sem aj mládenci, ale ženy a dievky do krčmy nechodili. Bohatší roľníci sedávali tu osobitne. Chodenie do krčmy sa však pri gazdovlivosti Mochovčanov nepovažovalo za vlastnosť hodnú dobrého gazdu. Vládla mienka, že chudobnejší roľníci chodili častejšie do krčmy ako bohatší, ktorí šetrili peniaze na kúpu pôdy („jobb gazda špórót a földre — segínebb čak a flancra“).

Na Nový rok chodili chlapi popíjať do pivníc vo viniciach. Niektorý popozýval ostatných a takto sa ich zišlo v jednej pivnici aj desať. Ženy boli z týchto pijanských posedení zásadne vylúčené.

V prvej polovici nášho storočia sa dávali deťom mená podľa svätých. Nečudo potom, že takéto meniny bývali najviac oslavované. V deň sv. Jozefa, Štefana, Jána a pod. chodila po dedine cigánska hudba („cigánbanda“) a vyhrávala oslávencom. Cigáni zastali pod oblokom alebo pred dverami a hrali piesne, ktoré boli oslávencomi najmilšie. Obľúbená bola napr.:

*„Amint mentem az ambituš alatt,
a fejemböl le esett a kalap.
Hozd ki, róžám, a kalapom,
hát tedem fejembe,
hođ ne šüššön a forró napšugár a semembe.“*

Domáci si potom rozkázali zahrat aj iné piesne (ak mali chuť), a zaplatili Cigánom. Hudobníci si podobným spôsobom privyrábali aj na výročné sviatky (Vianoce, Nový rok a pod.).

Susedia susedom na *meniny* nechodili blahože-
lať. Ani v rodine sa negratulovalo. Iba niekde men-
šie deti gratulovali otcovi svojským spôsobom.
Chytili ho za uši, triasli mu hlavou a hovorili:
„Išten éltešše a [Jóžefokot] egéššégbe, békeššég-
be šokájig, míg a Duna vize ki nem apad bokájig!“

Tradičnou príležitosťou pre to, aby sa poschádzala celá rodina, bývala *zabíjačka*. Ošípané zabíjali skúsení gazdovia z dediny. Ráno o piatej, šiestej hodine domáci vstali, poschádzali sa pomocníci z príbuzenstva a pomáhali pri zabíjačke i spracovávaní mäsa a mäsových výrobkov. Za pomoc boli pomocníci aj s rodinami pozvaní na zabíjačkovú večeru („disnótor“). Zúčastňovali sa jej hlavne súrodenci gazdu a gazdinej. Z večere si všetci odnášali výslužku („kóštoľó“): hurky, klobásky, pečienku. Na druhý deň sa im roznášala i zabíjačková kapusta („óletikáposta“).

Medzi veľké spoločenské príležitosti patrili aj *hody* („búču“). Do dvadsiatych rokov bývali v dedine na jeseň iba ďakovné bohoslužby za dobrú úrodu. 31. októbra 1921 zakúpila obec do kostola nový zvon (starý bol v r. 1916 zrekvírovaný na vojnové ciele). Odvtedy sa v tento deň oslavujú v dedine hody. Pred týmto sviatkom sa robilo vždy v celej dedine veľké upratovanie, okolo domov aj vovnútri nich, všade sa drhlo, bielilo. Dakedy prichádzali na hody iba príbuzní z okolitých dedín, pešo, alebo na koči („hintó“). Po hostine sa prechádzali po dedine, rozprávali so známym a v stánkoch stojacích na priestranstve okolo kostola nakupovali deťom medovníky na pamiatku. Hostia sa domov vracali v podvečer, na cestu dostávali výslužku. Večer robila mládež tanečnú zábavu.

Dnes sa v obci slávia veľké hody; hostia sa na návšteve zdržia aj dva dni. Avšak aj starší ľudia, ktorí si už hostí nepozývajú, chystajú sa na sviatok. V domácnostiach sa vypeká hydina, mäso, pripravujú sa koláče a zákusky. Na návštevy prichádzajú okrem príbuzných aj priatelia, do kostola sa však už nechodievajú.

Spoločenský život mládeže

Na začiatku storočia, do dvadsiatych, tridsiatych rokov sa ešte v obci zachovávala inštitúcia *prijímania za mládenčov*. Mládenecký krst („legéň-avatás“) sa odohrával v ktorékoľvek nedeľné popoludnie na zábave. Za mládenčov boli prijímaní štrnásť — pätnásťroční chlapci, ktorí ukončili školu, resp. mali za sebou konfirmáciu. Starší mláden-
ci ich kdekoľvek na ulici v dedine zlapali a zaviedli do krčmy. Tam vyzvali chlapcovho otca, aby zaplatil všetkým prítomným po pohárik, či sa aj stalo. V opačnom prípade totiž otec riskoval, že mu syna neuznajú za mládenca, že ho ostatní mláden-
ci nepustia za dievčatami a pri najmenšej zápletke ho zbijú. V jeden deň takto krstili naraz niekoľko chlapcov („kerestelték a legéňeket“). Mládenec, ktorý chlapca prvý chytil a doviedol do krčmy, stal sa jeho krstným otcom („kerestapa“). Títo dvaja sa odvtedy navzájom oslovovali ako krstný otec („kerestapa“) a krstný syn („kerestfiú“), nemali však voči sebe žiadne povinnosti ani práva. Ani po oženeaní neuzatvárali medzi sebou kmotrovský vzťah, pretože sa nemuseli stať pri-

ateľmi (kmoťrami si totiž bývali navzájom dobrí priatelia).

Zvláštne postavenie medzi mládencami mali tzv. „*prví mládenci*“ („elšó legéňek“). Vyberali si ich spomedzi seba sami mládenci na začiatku roka, v januári, februári. Obyčajne to bývali dvaja najšikovnejší, najobľúbenejší, živí a veselí mláden-
ci vo veku 18 — 19 rokov, ktorí boli zároveň aj najlepšimi tanečníkmi. V krčme spísali s nimi ostatní hneď aj zmluve o ich prvoradej povinnosti — o spôsobe, akým budú v tom roku organizovať zábavy. Z ich funkcie vyplývala úloha vybaviť na richtára a farára povolenie na usporiadanie tanečnej zábavy. Vyjednávali muzikantov, vyberali vstupné, dávali pozor, aby sa nikto priveľmi neopil a mali právo vyhnať nesprátnikov zo zábavy.

Voľby „prvých mládenčov“ („elšó legéňefogadás“) sa hneď na mieste zapíjali — platili novozvolení mláden-
ci. „Prvým mládencom“ mohol byť niekto aj viacej rokov, ak boli s ním ostatní spo-
koiní a znovu ho vybrali. Keď mládenec vedel, že ho v tom roku čaká ženba — službu neprijal. Ak sa oženil náhle, počas vykonávania funkcie, nahra-
dili ho ďalším spomedzi starších a skúsenejších mládenčov.

Dievčatá nemali podobnú inštitúciu, ani funkcionárov, ako mláden-
ci. Miestom, kde sa schádzali dievky, súce na vydaj, boli driapačky peria („láňfostó“, „jáňfostó“). Do domu jednej z dievok sa na jej pozvanie zišli ostatní a párali perie od zvečerenia, pokiaľ hlásnik neodtrúbil desiatu hodinu. Na *dievčenské driapačky* prichádzali aj mláden-
ci. Vedno sa potom bavili s dievkami, spievali si, ale netancovali. Pri tejto príležitosti sa v dome varievala kukurica, ktorou sa všetci prítomní hos-
tili. Na záver driapačiek urobila gazdiná väčšie pohostenie. Podávala mladým koláče s čajom a vare-
ným vňom a varené hrušky. Dievčenské driapačky bývali zvyčajne len v zimnom období, v stredu a v sobotu popoludní.

Na *vohľady* za dievkami (a driapačky sa tiež takto chápali) chodili mláden-
ci v ktorýkoľvek deň, najčastejšie však v utorok, v sobotu a v nedeľu. Mláden-
ci sa najprv so spevom prešli po dedine a potom zašli do domu niektorej dievky. Prechádzali sa spoločne, ktorým sa chcelo, nerobili medzi sebou rozdiely, ani majetkové, ani teritoriálne. Nesmeli však s nimi chodiť „neokrstení“ mláden-
ci. Ešte aj krátko po prijatí museli počas mladší mláden-
ci poslúchať starších, lebo im hrozilo, že budú zosmiešnení, napr. vyhnať z driapačiek.

Na prelome storočia jestvovala ešte obyčaj, že mládenec, ktorý sa vážne uchádzal o dievčinu, dal jej večer zahrať pod oblokom obľúbenú pieseň. („émentek húzatní“). Za takéto vyhrávanie („éjeli-
tánc“) sa muselo Cigánom dopredu zaplatiť. Domá-
ci obyčajne vedeli, ktorý vohľač poriada túto „noč-
nú serenádu“ a keď s ním neboli spokojní, zahnali muzikantov od domu.

Tanečné zábavy („mulaččák“) sa usporadúvali v dedine v období od Turíc do žatvy. V lete sa tan-
čiť nesmeli, pokiaľ sa nezožalo a nevymlátilo všet-
ko obilie, v opačnom prípade nedal richtár a farár mládencom povolenie. Závážne bývali zábavy na výročné sviatky (Silvester, Fašiangy, atď.).

V lete bývali zábavy v priestranej šope naproti

obchodu Spotrebného družstva. V zime bývali v niektovej z krčiem. Miestnosť na zábavu tiež vyjednávali „prví mládenci“. Rozhodnutie, kde sa má zábava konať, záviselo od toho, ktorý krčmár im dal najvyšší úplatok. Majitelia krčiem mali totiž veľký záujem na tom, aby zábavy boli u nich, pretože pri tejto príležitosti mali zvýšené príjmy.

Do konca hrávali na zábavách miestni Cigáni. Boli na okolí vychýrenými muzikantami a Mochovčania mali to šťastie, že si nemuseli muzikantov dovážať odinadiaľ. O mochovských Cigánov mali záujem aj v susedných dedinách a stávalo sa, že len čo sa vrátili z jednej zábavy domov, čakal ich už na dvore druhý koč, aby ich odviezol vyhrávať do druhej dediny. V obci boli až dve muzikantské skupiny („banda“). V jednej bol primášom Molnár Gyula, v druhej Karmai József. Po druhej svetovej vojne obe skupiny zanikli.

Do r. 1914 vyplácala mládež muzikantov pšenice („búzára táncoltak fiatalok“). Do dvora jedného z „prvých mládenčov“ poznávali ostatní mládenci, ktorí chodili tancovať, po 25 kg pšenice („eď víkát“). Za túto odmenu museli muzikanti hrať v lete na šiestich zábavách. Jedna z dievok, na každú zábavu niektorá iná, pripravovala pre muzikantov večeru, prípadne aj obed. Neobišlo sa to bez pretekania, ktorá lepšie navarí. Na zábavu už potom dievčatá vstupné neplatili. Na pravidelné striedanie dievčat v príprave jedla muzikantom dozerali tiež „prví mládenci“. Po 1. svetovej vojne sa už platilo vstupné v peniazoch a platil každý, kto tancoval. Vybraná suma patrila muzikantom ako odmena.

Na zábavu chodila temer celá dedina — bola to veľká spoločenská udalosť („ez vót a falu szenációja“). Ani jeden mládenec nešiel tancovať bez matky; tým menej dievka a prítomná bola aj stará mať. V krčme boli tri miestnosti: výčap, kuchyňa a izba, v ktorej sa tancovalo. Tu boli v ôkol steny naukladané stoličky v štyroch — piatich radoch. Nezriedka obsadila celý rad jedna rodina. Kto už nemal miesta na sedenie, priniesol si stoličku z domu. Matky na zábave dozerali na tancujúcu mládež, všímali si, s kým sa zabávajú ich deti a dohovárali si sobáš.

Do výčapu chodili posedávať len ženatí muži. Mládenci tam tentoraz neveľmi vchádzali, lebo ak premeškali začiatok kola, neušla sa im tanečníčka. Mládež sa už večer pred zábavou dohovárala, ktorý tanec si kto s kým zatancuje. Nepatrilo sa však jednej dvojici tancovať celý večer spolu. Výnimkou boli mladí, ktorých známosť už bola veľmi vážna. Pred 60 rokmi sa dievčatá ešte hanbili odmietnúť tanečníka. Nerobili to ani neskôr, pretože mládenec mohol dať zahrať dievčine „marš“ a tá musela potom zo zábavy odísť. Hľadanými tanečníčkami boli bohaté dievky. Aj chudobní mládenci, ktorí dali na radu svojich matiek, brali do tanca len bohaté dievky, pretože si chceli vyženiť majetok. O chudobnejšie dievča málokto stál. Netančila však len mládež, tančili aj dospelí. Najčastejšie sa tancovali tieto tance: čárdáš („čárdás“), polka („pujka“) a mazúrka („mazúr“). Starší chlapi, ktorí nemali záujem o tanec, zabávali sa („mulattak“) vo výčape.

Okrem spomenutých tancov jestvoval ešte tzv. „bodliakový tanec“ („bógánčtánc“), za ktorým sa

v podstate skrývala tradične mládežou vykonávaná spoločná práca. Išlo v podstate o vyčistenie okrajov poľných a obecných cest, odstránenie kameňa a bodliakov z priekop, ktoré bolo spojené so zábavou. Keď už bolo po mlatbe, vyhlásilo predstavenstvo obce v niektorú sobotu na konci augusta, že sa bude robiť „bodliakový tanec“. Na čistenie boli pozvané všetky slobodné dievky a mládenci nad 14 rokov. V sobotu popoludní si mládež zobrala náradie — dievčence motyky a mládenci kosy — a čistili okraje cesty, najprv v dedine, potom v poli, kde upravovali aj priekopy. K tomu im celý čas vyhrávali vedením obce najatí muzikanti a mladí si medzi prácou aj zatancili na ceste. Po skončení roboty sa mládež vracala so spevom a tancom do dediny. Na čele sprievodu niesli obrovský ker bodliaka, ozdobený papierovými ružami a stuhami (podľa neho sa tanec nazýval). Dedinčania povychádzali na priedomia a prizerali sa. V krčme mali mládenci od obce zaplatené občerstvenie a dievčatá dostali cukríky a sladkosti. Potom sa mládež rozišla domov k večeri. Avšak zábava večer pokračovala v krčme. Tu boli prítomní už všetci dedinčania. Muzikantov vyplatila po zábave obec.

„Bodliakový tanec“ sa zaužíval do 2. svetovej vojny.

Styk pri pracovných príležitostiach a vzájomná výpomoc

Domáce práce

Na *driapačky* sa schádzali do domu jednej gazdinej spolu dievčatá, staré i mladé ženy. Rady prijali pozvanie gazdinej, pretože driapačky boli vítanou príležitosťou na to, aby sa ženy porozprávali, pozabávali sa. Pomoc pri páraní peria si gazdiné navzájom vracali, nedbali však pri tom na striktné dodržanie toho, aby bola pomoc vrátená v rovnakom množstve.

V Mochovciach sa priadlo zhruba len do polovice tridsiatych rokov. Občania sa nepamätajú na to, aby sa robievali *priadky* v takom veľkom meradle ako driapačky. Pri pradení sa schádzalo len niekoľko susediek s dcérami. Takto vraj aspoň ušetřili v zime palivo („nemég a tüz legalább“).

Do 2. svetovej vojny, pokiaľ sa nosili v dedine konopné odevné súčiastky, pralo sa v domácnostiach piestom dvakrát do roka: na skorú jar a v jeseni. Špinavé šatstvo sa najprv lúhovalo („lugozeni“): nahádzalo sa do suda, stojaceho na troch nohách („lugzó“), ktorý mal naspodku otvor. Vrch sa pokryl plachtou („hamvaš“), na ňu sa nasypal popol. Ten potom obárali vriacou vodou, ktorú po vychladnutí vypúšťali spodným otvorom a po zohriatí ju opäť vriacu nalievali dnu.

N druhý deň sa ráno zišli v jednom dvore 3 — 4 ženy, ktoré si priniesli ku studni aj vlastné stolice na *pranie* („mošósék“) a piesty („šujok“). Bývali to obyčajne príbuzné (sestra, matka, švagriné ap.). Vo dvoch diežach šaty máčali, v jednej ich vyplákali. Pri ťahaní vody zo studne pomáhal aj gazda (dlhá obsluha váhových studní — „kútágaš“ — bola totiž veľmi namáhavá), pretože pri praní sa jej spotrebovalo veľmi veľa a v obci nielo

väčšieho potoka. Napokon, pri vykrúcaní šiat z vody, pomáhali už aj susedky.

Ženy, ktoré prali, zavolala gazdiná k sebe na obed. Deň predtým navarila mäsovú polievku („húšleves“, „disnóhúšleves“) a pripravila pirohy s makom a orechami („mákošperki“, „dióšperki“). Tie sa pri tejto príležitosti varievali tradične. O tom svedčí aj ich názov „mošóhajuška“ (v preklade „pracie halušky“). Keď bola práčkam zima, ponúkla ich gazdiná pri robote vareným vínom. Pomoc pri praní si ženy navzájom odrábali.

Poľnohospodárske práce

Kto mal v Mochovciach kone, choval si ich obyčajne do páru. Preto dvaja gazdovia kone nikdy nespriahali. Na voloch sa nepracovalo; chovali sa len na výkrm. Chudobnejší roľníci v dedine vykonávali aj ťažšie poľnohospodárske práce s kravami. Furmana s koňmi si nevolali. Dvoj-, trojjetroví gazdovia *spriahali* vedno po jednej krave a tak si obrábali pôdu. Občania si nepamätajú na tradičné dvojice gazdov, ktorí by spriahali spolu viacej rokov. Niektorý z nich totiž občas kravu predal, keďže mal už dochovanú jalovicu (za peniaze si obvykle prikúpil pôdu), inokedy mu krava zostala teľná. Preto roľníci spriahovali raz s jedným, raz s druhým gazdom. Okrem toho sa po čase aj menší roľníci zmohli a keď už mali viacej pôdy, kúpili si kone. Dobytok na spriahanie si zvykli navzájom aj zapožičiavať. Robilo sa to však opäť len vo vrstve malých roľníkov. Veľký gazda kravy nikdy nepožičal, radšej s koňmi pomohol.

V období po 2. svetovej vojne spriahalo v dedine viacej ľudí kravy ako predtým. Koní bolo málo a nezriedkavý bol obraz, kedy pri ťažšej robote bol kôň zapriahnutý vpredu a za ním išli ešte dve spriahnuté kravy. Kto nemal žiaden poľah, volal si na pomoc furmana s koňmi. Za túto prácu sa neplatilo peniazmi, ale dotyčný gazda musel „furmanovi“ odrobiť pomoc ručne, a to v kopaní, kosení, hrabaní, mlátení a pod. Množstvo a druh práce neboli pevne stanovené; dohodli sa z prípadu na prípad, rovnako pri oraní, zväžaní, či pri inej práci s koňmi.

V čase *mlátenia* si roľníci navzájom pomáhali. Dopredu sa dohodli, u koho sa má v nasledujúci deň mlátiť a zišli sa potom spoločne pri mlátačke („meďünk a géphé“). Pri jednom stroji pracovalo aj sedem — osem ľudí. Pomoc bola vzájomne odrábaná. Keď niekto pomáhal pri mlátení jeden celý deň a druhý mu vrátil len pol dňa (lebo dotyčný mal napr. menej poľa, a teda i menej obilia), priplatil „dlžník“ pomocníkovi peniaze, alebo mu pomohol pri inej príležitosti („ki kőjött sőgáni mášikot“). Keď menší roľník pomáhal mlátiť na gazdovskom dvore, za odmenu mu gazda bezplatne požičal mlátačku, alebo mu zadarmo spravil nejakú robotu na koňoch.

Pomocníci pri mlátačke dostávali jesť, a to ráňajky, obed, večeru i olovrant. Najčastejšie sa pri tejto príležitosti podávala slanina, vajička, kyslé mlieko, chlieb, na obed varená slepka a slepačia polievka s rezancami („téstalé“).

Za zapožičanie mlátačky sa jej majiteľovi zaplatilo peniazmi, alebo sa mu odovzdával podiel z vymláteného obilia („rést kaptak“). Rovnako sa muselo zaplatiť aj chlapovi, ktorého si majiteľ mlá-

tačky najal k obsluhu stroja („gépés“). Tento nebol povinný pomáhať pri mlátení; staral sa iba o správny chod mlátačky a zabezpečoval jej prevážanie po dedine a po okolí.

Kto mal len málo obilia, mlátil tlačným za pomoci dobytky, častejšie však koní. Za požičanie koní po vymlátení zaplatil, alebo pomoc za ne odrobil.

Vinobranie bolo v Mochovciach veľkou udalosťou a roľníci sa naň vždy chystali už ďaleko dopredu. Väčší gazdovia si zabezpečovali pomocníkov aj z chudobnejších roľníckych vrstiev. Robili to tak, že im na výročné sviatky (Vianoce, Veľkú noc) poslali jeden — dva litre vína, alebo sa im snažili zavďačiť iným spôsobom. Dotyční im potom chodili pomáhať pri ošparákach. Kto si vraj takto dopredu nikoho nezaistil, zostal bez pomocníka. Všetci ošparáci sa stravovali u gazdu. Ráno sa u neho zišli, najedli sa, a na voze prípadne pešo, vyšli do viníc. Gazdiná zabalila celodenné jedlo do batoha, dala ho do káry („káré“), alebo si ho uviazala do batoha na chrbát a tiež išla ošparať. Stravu na nasledujúci deň bola takto nútená pripravovať v noci po návrate z poľa. Ošparáčom sa dávali jesť vajcia, pečienka, slanina, chlieb, ponúkalo sa im hodne pálenky a vína. Chlapi, ktorí nosili putne s hroznom do pivnice, sa vždy zdržali s gazdom pri vyprázdňovaní sudov so starým vínom. Ženy ich vraj nestačili poháňať do roboty („Nem vót, aki horta a puttont. Úđ hajdásátuk: Dere má! Dere má!“). Večera bola ešte u gazdu v dome. Tomu, kto sa ponáhal domov nachovať si statok a hydinu, gazdiná jedlo zabalila.

Celkovou odmenou pomocníkov bola celodenná strava, pohostenie a dobrá nálada v kolektíve. Nádenníci dostali domov ešte vedro („veder“) hrozna.

Ďalšou spoločne vykonávanou prácou, ktorá mala v dedine aj spoločenský význam, bolo *šúpanie kukuričných klasov*. Ľudí na pomoc nebolo treba pozyvať. Sami sa dozvedeli, kde už kukuricu vyľámali a prišli potom do roboty („Má törnek kukuricát — meďünk oda!“). Poschádzal sa ich v kuchyni alebo v šope väčší počet, a najviacej mládeže. Večer sa navaril kotol kukurice a všetci prítomní sa hostili, ba dospeli z nej odnášali ešte aj domov pre deti.

Rodinná príležitost

Do 2. svetovej vojny rodili ženy len doma, za asistencie dedinskej babice. Keď sa dieťa *narodilo*, oznámila to babica nastávajúcej kmotre. Krstnú mať vyberali rodičia dieťaťa dopredu. Nebola z príbuzenstva, zväčša išlo o dobrú priateľku, známu, či susedku („jó assoň“, „jó ember“). Rovnako to bolo aj s krstným otcom, ktorým bol zvyčajne manžel krstnej matky. Keď šla za kmotru slobodná dievka, krstným sa automaticky stával po jej vydaji manžel. Všetky deti z jednej rodiny mali tých istých krstných rodičov. Pred 50 rokmi malo ešte každé dieťa dve krstné matky a dvoch krstných otcov. Príčinu však Mochovčania nevedia vysvetliť.

Týždeň po krste nosila kmotra šestonedielke jedlo („komának késítünk“). Prvý raz jej niesla slepačiu polievku („túkleves“, „komaleves“) s celou varenou slepkou. Polievku niesla v osem —

desa (litrovom veľkom „knotrovskom“ hrnci („komaľazék“). Ku tomu nachystala misu cestovín („tojášoštésta“) a misu fánok („forgáčfánk“). Pribalila tiež pol litra pálenky.

Na druhý deň upiekla kmotra šestonedielke kysnutý koláč s plnkou, ktorý pripravovala v hlinenom pekáči formy bábätka („babašütö“). Vložila ho do koša, okolo uložila ešte drobné makové, tvarohové a orechové pečivo („hajtván“) a s litrom vína odniesla tento dar kmotre.

Na tretí deň upiekla kmotra 6 pletených koláčov („kúčoškáláč“) a 12 makových, tvarohových a orechových závinov („réteš“). Ďalej pridala aj vysmažene šišky („žírbašütt šiška“) a masné pagáčky a dala to šestonedielke aj s litrom vína.

Dnes nosieva šestonedielke jedlo už celá rodina. Každý príde s tanierikom zákuskov, tortou, niekedy aj tradičnou polievkou. Novšieho dáta je posielanie radostníka — fľaše páleného — na oznámenie narodenia. Kmotra nosieva jedlo už iba dva razy: prvýkrát po príchode rodičky domov, druhý raz už na krstiny.

Svadby bývali do r. 1945 vždy len v stredu. Poslednú nedeľu pred svadbou povolala nevesta všetky dievky ku sebe, aby jej pomohli viť pierka. Preto jej krstná mať už pri tejto príležitosti doniesla napečené koláče, zákusky, tortu a víno, a nimi zídene dievky pohostili. Na svadbu už potom koláče nenosila. Avšak ostatné gazdiné nosili v utorok pred svadbou v koši na chrbte množstvo koláčov (najčastejšie závinov s makom, tvarohom, orechami, koláče bez plnky — „pusta“ — a pod.), ktorými pomohli svadobnej matke v príprave hostiny. K tomu prikladali aj živú sliepku (pozdnejšie nosili už zabitú, ale nevyčistenú). Dnes už vitie pierok („virágčínálás“) zaniká. Na svadbu nosia gazdiné to isté, iba navyše pribudli rôzne cukrovinky.

Pomocníčky na varenie si zvolávala svadobná mať aj 2 týždne vopred, v ktorýkoľvek deň. Za pomoc sa im neplatilo. Dostali výslužku a svadobná mať im pri podobnej príležitosti tiež pomohla („az úd kölcönöš volt“). Kuchárkami bývali na svadbe bližšie i vzdialenejšie príbuzné (krstná mať, sesternica a pod.).

Keď v dedine niekto *zomrel*, oznámili to predovšetkým jeho krstným rodičom (ak to bol starší človek, tak jeho krstným deťom). Títo, a samozrejme tiež rodina a príbuzní, chodili mŕtveho do domu oplakávať. Zatiaľ bol vystretý, schádzali sa po večeroch pri ňom a spievali nábožné piesne. Pozostalá rodina pohostila ostatných pri tejto príležitosti vínom a pálenkou. Dnes už mŕtvych neoplakávajú.

Truhlu vozievali z Vrábľov, 15 rokov ju však už kupujú v Leviciach. Pred 30 rokmi dali príbuzní zhotoviť truhlu niekomu v dedine. Dosky doniesli sami. Po zhotovení zafarbil debnár truhlu na čierne, alebo ju obalil a olepil papierom.

Hrob kopali mladšiemu človeku krstní rodičia (dakedy dvaja krstní otcovia), staršiemu krstní synovia alebo príbuzní. Spočiatku sa to robilo celkom nezištne, ale pred 10—20 rokmi sa začalo sa túto službu platiť. Zo dva roky majú už v Mochovciach dvoch hrobárov („širášó“), z ktorých každý dostane za kopanie jamy peňažnú odmenu.

Posmrtná hostina („halottitor“) sa pred niekoľkými rokmi robila ešte vo väčšej miere ako dnes.

Prpravovala ju dobrá priateľka pozostalých, alebo jedna z príbuzných, ktorú o to pozostalá rodina požiadala. Do jej domu sa zšlo na kar 15 — 20 ľudí: hrobári, príbuzní, susedia a priatelia. Podávali im víno, pálenku, polievku s varenou sliepkou, teraz už aj varený perkelt. Odkedy sú hrobári platení, na kar ich nevoľajú.

Dedinskí funkcionári, obecní služobníci a authority obce

Predstavenstvo obce tvorili pred r. 1945 richtár, vicerichtár, notár, dvaja prisažní a obecný pokladník.

Do funkcie *richtára* („bíró“), rovnako ako aj do ostatných funkcií obecných predstaviteľov („falu vezetősék“) kandidovali len zámožnejší sedliaci („jobbgazdák“). Voľby richtára sa odohrávali v miestnej škole. Volebné obdobie trvalo tri roky. Avšak dobrý richtár mohol zostať vo funkcii aj viacej rokov. Richtársky dom bol označený tabuľkou s nápisom „Községi bíró“. Obecná pokladňa („községi láda“, „kassa“) však bola v opatere obecného pokladníka.

Richtár mal u dedinčanov veľkú autoritu. Známi mu síce v dennom styku tykali, ale pri úradných pojednaniach, pred notárom a na súde mu prejavovali úctu vykaním.

Richtár dbal o poriadok v dedine, riešil spory a riadil *spoločné práce*. Medzi spoločne vykonávané práce patrilo napr. zimné odpratávanie snehu z cesty, jarná oprava mostov, ciest, vozenie kameňa pre tento účel a pod. Kolektívna práca sa vykonávala v hocktorý deň okrem nedele. Presný termín a čas dal richtár dopredu vyububnovať. Z každej domácnosti musela ísť pracovať jedna osoba, obyčajne to bol muž. Kde nebolo v dome muža, alebo bol práceneschopný, zastúpila ho žena. Do roboty prišiel každý s vlastnými nástrojmi (motyka, lopata, krompáč). Účastníkov si richtár poznamenal a po skončení roboty dostal každý v krčme od obce zaplatený 1 dl pálenky.

Spoločne sa kosili aj obecné lúky(8), ktoré ležali na svahoch smerom ku Kalnejn/Hr. Po vyhlásení išiel z každého domu muž alebo žena obracať či zberať seno, ktoré sa napokon zväžalo do dvora farárovi, učiteľovi a kováčovi. Zvyšok sa uložil na kŕmenie pre plemenných býkov (9) do obecnej pajty, prípadne sa vedľa pajty postavil ešte aj kozol. Pri práci bol prítomný okrem richtára aj pokladník gazdovského spoločenstva („gazdaközössék, pénstárnok“) (10). Ak niekto do práce neprišiel, nevodzovall sa z toho žiadne dôsledky.

Richtárovi pomáhal pri plnení jeho povinností *vicerichtár* („törvénbíró“). Tak isto riešil napr. susedské spory, dbal o poriadok v obci, pomáhal pri organizovaní spoločných prác.

Pri riešení nedorozumení a sporov bývali prítomní a pomáhali aj *prisažní* („ešküttek“, „tanúk“). *Notár* vyberal dane a vybavoval obecné písomnosti. Dochádzal do dediny z Čifár.

Peňažné záležitosti obce zabezpečoval *pokladník* („pénstárnok“). Pomáhal pri vyberaní daní („adósedés“), ktoré odnášal notár do okresného mesta. Vyberal tiež peniaze pri *obecnej licitácii*, ktorá sa konala na obecnom dome („községi ház“). Na jar

sa licitovali obecné, cirkevné, ba aj súkromné lúky. Brali si ich do prenájmu väčšinou chudobnejší ľudia, ktorí mali málo roľ. Ak bolo na jednu lúku viacej záujemcov, dostal ju ten, kto zaplatil väčšie nájomné. Nájom sa platil v obilí. Prenajatý pozemok dostal nájomník do úžitku na 6 rokov. Bol však povinný starať sa o jeho prihnojovanie.

Na jeseň sa licitovalo drevo z hory. Každoročne prichádzali do lesa štátni lesníci, ktorí vydělili z neho časť, vhodnú na vyrúbanie; a to ako v obecnom, tak i v panskom lese („uradalmi erdő). Časť obecnej hory sa dala do prenájmu a z takto získaných peňazí sa vyplatila daň z lesa. Podielníci, ktorí vlastnili v spoločnom lese časťku a nemali v tom roku o drevo záujem, dali si svoju časť hory tak isto vylicitovať.

Bubeník („kišbíró“) roznášal po dedine zprávy od richtára. Vyhlasoval ich v ktorúkoľvek dennú dobu. Pri obchádzke dedinou postál a vyhlasoval pri každom piatom — šiestom dome. Oznamenie vravel spamäti, ak boli dlhšie a dôležitejšie, čítal ich z papiera. Bubeníkom býval vždy chudobnejší človek. Posledným bol napr. chudobný Cigán Jónás Pista, ktorý nádenničil u miestnych gazdov a vdov. Dedinčania ho mali veľmi radi pre jeho veselú povahu („Cigán vót, de nađon jó ember vót!“).

V dedine sa už nebudňuje od zavedenia rozhlasu v r. 1959. Postarší však veľmi banujú za bubeníkom, pretože rozhlasovým hláseniam vraj nerozumejú tak dobre.

Nočného strážcu dediny („bakter“) volili obecní úradníci. Býval ním starší človek, ktorý bol za službu platený rovnako ako bubeník peniazmi z obecnej pokladnice. Jeho povinnosťou bolo chrániť majetok občanov pred požiarom a pred zlodejmi. Strážil od desiatej večer do štvrtej ráno a každú hodinu odtrúbil na volskom rohu („fújta az órákot“). Keď zatrúbil prvý raz o desiatej, ľudia vraveli, že trúbí driapačkám („fostóknak“), aby už išli domov. Keďže hlásil hodiny na mnohých miestach v obci, na opačnom konci dediny oznamoval desiatu hodinu už o pol jedenástej.

Strážca mal spomedzi občanov pri sebe vždy dvoch pomocníkov: jedného do polnoci, druhého od polnoci až do rána. V nočnej službe sa striedali dedinčania podľa čísiel domov. Následnosť im ohlasoval bubeník. Neodovzdávali si pri tom žladen predmet; palicu si do služby nosieval každý svoju.

Hájnika volili občania v zime na celoobecnej schôdzi. Jeho povinnosťou bolo chrániť polia občanov pred škodou, starať sa o údržbu poľných ciest (na jar ich napr. odvodňoval), pomáhať pri organizovaní spoločných prác. Keď hájnik zistil na roli väčšiu škodu, ohlásil to richtárovi. Menšie priestupky riešil sám. Keď napr. vošiel kúdeľ husí na cudzie pole, zajal ich, pohnal do dediny, zistil, komu patria a majiteľ si ich musel vykúpiť. Peniaze sa uložili v obecnej pokladni, ale istá časť z nich („hajtáši pénz“) náležala hájnikovi. Preto sa často stávalo, že hájnik zajal aj nestrážené husi, ktoré práve škodu nerobili. Keď vinník odmietal zaplatiť, riešil vec richtár. Rovnako on posudzoval aj väčšie škody a krádeže a odhadoval ich náhradu priamo na tvári miesta. Peniaze pripadli potom poškodenému. Hájnik dozeral aj na to, aby ľudia zbytočne nechodili po cudzej roli. Mohol po nej prejsť len used, ak sa nemohol inak otočiť so záprahom.

Okrem poľného hájnika mali Mochovčanla aj dvoch *vinických hájnikov*. („söllőpásztor“). Vyberal si ich podľa vlastného uváženia *vinický richtár* („heđbíró“), ktorého v jesennom období volili majitelia viníc na svojej výročnej schôdzi („heđđülész“). Viničným richtárom býval obyčajne lepší gazda, majiteľ väčšej pivnice. Dozeral na viničných hájnikov, ktorí mávali od augusta až do úplného konca oberačiek službu vo viniciach vo dne i v noci. O tom, či a ako strážia, sa mohli presvedčiť aj gazdovia, ktorí prichádzali do viníc. Pokuty za prípadné krádeže vyberali hájníci. Za službu boli platení pšenickou; veľkosť dávky bola určená rozlohou vinice. Okrem obilia dostávali od roľníkov na prílepšenie aj víno.

Pred druhou svetovou vojnou sa v dedine chovalo veľa dobytká. V okolitých lesoch mala obec množstvo pasienkov, odkiaľ bolo možné zabezpečiť statok krm a v tomto kraji sa dobre urodila aj ďatelina (predaj ďatelinového semena bol dobrým zdrojom príjmov mochovských roľníkov). Do tridsiatych rokov mala obec obecného *pastiera kráv*. Vyberal ho na začiatku roka lesný gazda („erdőgazda“) podľa svojich predstáv a sympatií. Obvykle však býval pastierom chudobnejší človek, ktorý bol na takýto príjem odkázaný a vypomáhal si takýmto spôsobom z biedy. Pastier pásol od konca mája, prípadne od začiatku júna (termín sa určoval väčšinou podľa toho, ako vzišla tráva) až do Všetechsvätých. Pri práci mal pomocníka („bojtár“), 13 — 14 ročného chlapca (ak mal pastier vlastné deti, plnili túto úlohu ony), prípadne aj dospelého chlapca. Pomocníka platil pastier malou sumou peňazí. Výhon kráv oznamoval kraviar každé ráno trúbením.

Dobytok sa pásol na obecných pasienkoch, v septembri už aj na lúkach. Každý, kto chcel dať statok do spoločného stáda, musel sa hlásiť u lesného gazdu, ktorému zaplatil 20 korún za pasenie jedného kusa. Kto mal v lese časťku, tomu pri vyúčtovaní časť peňazí vrátili na zaplatenie daní a na plácu pre pastierov za čistenie pasienkov. Gazdovia platili pastierovi od každej kravy 25 kg pšenice (1 „víka“) a v roku mu museli dať jeden peceň chleba. Povinnosťou pastiera bolo tiež starať sa o obecných býkov.

V 19. storočí boli v dedine ešte dvaja kraviari: pre gazdov a pre želiarov zvlášť.

Kto nemal záujem dať statok do spoločného stáda, mohol pásť individuálne na prenajatých lúkach, ktoré predtým pokosil.

Ošipané sa v spoločnej čriede pásli do r. 1945. V minulom storočí mala obec ešte dvoch pastierov sviň.

Pastiera sviň („čordadispásztor“) vyberal lesný gazda. Túto službu vykonával ten istý človek aj viacej rokov — pokiaľ ju len vládol plniť. Pri pasení mal na pomoc chlapca. Raňajší výhon oznamoval tradične trúbením. Z každého domu vyhánali do spoločnej čriedy 2 — 3 prasatá. Črieda sa pásala pod lesom, po žatve už aj na strniskách, kde rástol pupenec a našli sa aj klásky. Do napadnutia snehu chodili potom ošipané na skosené lúky. V lete vyhánal pastier čriedu dvakrát denne, na jeseň už len raz.

Pláca pastiera sa riadila počtom ošipaných. Od každého prasaťa dostával ½ „víka“ (asi 12 kg) pše-

nice. Ak mal niekto prasa v čriede len kratšiu dobu, napr. 2 mesiace, dával pastierovi len 1 „meričke“, čo bola polovica obvyklej dávky. Odmenu si pastier vyberal sám, podľa zoznamu občanov, ktorý mu poskytol richtár. V niektorý deň po mlatbe zahlnal čriedu včasnšie domov a chodil si do dvorov pre výplatu. Vyberal ju celú jeseň. Okrem obilia dostával pastier ročne pol pečňa chleba od prasaťa. Niektorej gazdinej musel vopred oznámiť, aby mu ho upiekla, iná sa sama ponúkla, že pri najbližšom pečení pripraví chlieb aj pre neho. Od žičlivejšej gazdinej dostal pastier v lete aj trochu šošovice, fazule, vajec, vína. Pri prvom výhone nového prasaťa dostal kus slaniny, chleba a pohárik pálenky, aby si ono v čriede privyklo („soktató“).

Na Štedrý večer chodili pastier kráv a pastier sviň vinšovať po domoch. Nosili so sebou víbové prúty („bárkášvesső“, „pástorvesső“). Nimi vyšibali gazdinú, aby vraj bola po celý rok čerstvá a aby sa jej nelenilo včas ráno vyháňať na cestu dobytka a prasatá. Vetvičky si gazdiná zastrčila za operadlo lavice v kúte kuchyne a pri prvom výhone vyšibala nimi húsatká.

Veľkými autoritami v obci boli okrem dedinských funkcionárov aj učiteľ a farár. Staršia generácia si doteraz vďačne spomína na učiteľa Józsefa Máriho, ktorý spôsobil v obci asi 30 rokov. Za tento čas rozprúdil v Mochovciach spoločenský aj kultúrny život. Organizoval kultúrne podujatia, zakladal spolky a pod. Bol napr. zakladateľom a dlhoročným vedúcim Spotrebného družstva v obci, zaslúžil sa o vystavanie novej budovy preň, založil čítareňský spolok pre gazdov, atď.

Veľkej úcte sa v minulosti tešil aj miestny farár. Vlastnil vždy pomerne veľkú časťku pôdy a okrem toho mu cirkevníci boli povinní odovzdávať isté dávky. Do r. 1945 mal farár 12 jutár pôdy. Keďže choval vlastný dobytok, dostával od obce ročne 4 veľké vozy („sekér“) sena. Každý rok sa mu dostávalo aj 64 q obilia, ktoré mu odovzdávali jednotlivé hospodárstva podľa veľkosti vlastnej pôdy. Rovnako boli medzi gazdovstvá rozdelené aj dávky dreva, ktoré predstavovali dovedná 32 q. O tom, že cirkevné dávky sú veľmi starou záležitosťou, svedčia historické údaje.

V posledných rokoch však autorita farára v obci značne poklesla („mióta Jé-er-dé van, šemmi šinč a templomba“). Pozdnotický reformátsky kostol z r. 1872 už je nevyužívaný a rozpadáva sa.

Informátori:

Bokros János, nar. r. 1898, Mochovce č. d. 35
 Bokros Rozália, nar. r. 1909, Mochovce č. d. 35
 Čabajová Mária, nar. r. 1915, Mochovce č. d. 1
 Nagy Eszter, nar. r. 1908, Mochovce č. d. 168
 Nagy Gyula, nar. r. 1903, Mochovce č. d. 168
 Kovács Rozália, nar. r. 1903, Mochovce č. d. 155

POZNÁMKY:

1. Pozri „Bars vármegye“ (Magyarország vármegyéi és városai), Budapest 1876, str. 53.
2. Štatistické údaje sú čerpané z publikácie „Výsled-

ky sčítania ľudu, domov a bytov 1970“, okr. Levice, obec 54, Mochovce, Tabuľky za obce a ich časti.

3. Podľa obecnej kroniky a brožúry „Malý lexikon obcí okresu Levice“ (vydal Slovenský štatistický úrad v r. 1972) sa populácia v obci vyvíjala nasledovne:

r. 1733 — 664 obyvateľ.	r. 1910 — 863 obyvateľ.
r. 1769 — 856 obyvateľ.	r. 1930 — 685 obyvateľ.
r. 1869 — 742 obyvateľ.	r. 1950 — 646 obyvateľ.
r. 1876 — 744 obyvateľ.	r. 1954 — 680 obyvateľ.
r. 1880 — 810 obyvateľ.	r. 1961 — 612 obyvateľ.
r. 1890 — 829 obyvateľ.	r. 1970 — 498 obyvateľ.
r. 1893 — 827 obyvateľ.	r. 1972 — 488 obyvateľ.

Pokles obyvateľstva bol v prvej polovici tohto storočia zapríčinený rozšírením jednodetného systému. V súčasnosti ho spôsobuje odchod mládeže za zamestnaním a trvalé usadzovanie mimo obce.

4. Dovtedy tvorili Mochovce národnostne i konfesionálne pomerne jednotnú obec (okrem Maďarov reformovaného vierovyznania žilo tu len niekoľko židovských a cigánskych rodín. Presídlení Slováci boli na rozdiel od Mochovčanov rím.-katolíci boli na veľmi nízkej sociálnej úrovni, mali iné obyčaje a spôsoby, a najviac do očí bijúce bolo, že napriek svojej chudobe mali veľa detí. Zatiaľ starousadlíci mali väčšinou jedno dieťa v rodine.
5. Údaje sú z obecnej kroniky uloženej na MNV v Mochovciach.
6. Prvá mláťačka na motorový pohon bola v obci napr. už v r. 1910 a v tridsiatych rokoch ich už bolo v dedine 28 (informátor Nagy Gy.).
7. Pozri „Výsledky sčítania ľudu...“ tabuľka č. 112.
8. Obec vlastnila lúky, ktoré sa využívali predovšetkým na chov plemenných zvierat. Okrem toho z obecného sena dostávali každoročne podiel farár (4 vozy), učiteľ (2 vozy) a kováč.
9. Plemenné zvieratá („apaállatok“) sa v Mochovciach chovali len pre potreby tunajších chovateľov dobytka. O býky sa staral pastier kráv. Mašťať pre ne bola postavená za obecným domom. Kance opatroval pastier sviň. Držané boli v obecnom chlieve, ktorý sa v prípade výmeny pastiera preniesol do dvora novozvoleného.
10. V 19. storočí jestvovali v Mochovciach ešte dve spoločenstvá: gazdovské a želiarske. Každé spoločenstvo malo svojho vlastného gazdu („erdőgazda“) a a pokladníka („pénztárnok“), ktorý sa staral okrem iného napr. o platenie daní z lesa a inkasoval peniaze za časť spoločného lesa, prenajatého záujemcom. Spoločenstvá vlastnili lúky, pasienok a les. Členovia spoločenstiev mali vo všetkom časťku, ktorá kedysi zodpovedala veľkosti ich majetku. Kto mal napr. časťku v pasienku, nemusel spoločenstvu platiť za to, že naň vyháňal dobytok pasený v spoločnej čriede. Kto mal podiel v lese, nemusel sa starať o zadováženie paliva na zinu. Postupom času sa obe spoločenstvá zlúčili a pojem „gazdovské“ („jobbgazdáké“) a „želiarske“ („zelléreké“) sa v povedomí občanov zlúčilo na „obecné“ („községi“). Takto napr. pôvodne rozdelené stádo gazdovských a želiarskych kráv sa zlúčilo v jedno obecné stádo pasené jedným pastierom.

HISTÓRIA ÚČASTINNÝCH PEŇAŽNÝCH ÚSTAVOV NA ÚZEMÍ TERAJŠIEHO LEVICKÉHO OKRESU

DEZIDER SZÓNYI

Dejiny účinkovania peňažných ústavov na Slovensku neboli doteraz spracovávané, a to hlavne z toho dôvodu, že chýbala dostatočná dokumentácia a väčší záujem bádateľov o túto stránku histórie.

V roku 1972 bola z iniciatívy Štátnej banky československej rozprúdená rozsiahla akcia, zameraná na sústredenie dokumentácie o vývoji a pokrokových tradíciách peňažníctva na Slovensku, ktorá je základom pre spracovanie dejín slovenského peňažníctva, a to od prvopočiatku, až do súčasného obdobia. Podnetom k tejto iniciatíve bolo blížiace sa jubileum vzniku Štátnej banky československej (1975).

Tieto dejiny majú za cieľ poukázať na všetky závažné udalosti zakladania a vývoja peňažníctva, na jeho postavenie v hospodárskom, spoločenskom i politickom živote, ako aj na podstatné rozdiely medzi úlohami a poslaním kapitalistického a socialistického peňažníctva.

V rámci tejto akcie boli spracované podklady pre dokumentovanie vývoja peňažníctva aj v našom okrese, zamerané na účinkovanie účastinných bánk a sporiteľní na území terajšieho Levického okresu, a to od ich založenia až po zánik.

* * *

Ako samostatné účastinné spoločnosti na území terajšieho Levického okresu od roku 1865 až do ich likvidácie alebo znárodnenia účinkovalo celkom osem samostatných akciových peňažných ústavov s ich centrálnami na území okresu Levice a jedenásť filiállok účastinných peňažných ústavov, ktorých centrály boli mimo Levického okresu.

V nasledujúcich statiach podávam históriu týchto peňažných ústavov.

Prvým peňažným ústavom bola *Levická sporiteľňa, účastinná spoločnosť, Levice* [Lévai Takarékpénztár Részvénytársaság Léva], založená v roku 1865, v roku 1921 premenovaná na *Levickú sporivú banku, účastinnú spoločnosť, Levice* a v roku 1928 na *Levickú prvú banku, úč. spol., Levice*. Účinkovala až do roku 1945, kedy na základe príslušných vládných nariadení, vyplývajúcich z Košického vládného programu (t. zn. postaviť peňažníctvo pod štátne vedenie a do služieb národného hospodárstva) bola nariadená jej likvidácia.

Zakladateľmi peňažného ústavu boli Ján Várady, statkár a pravotár a Tivadar Botka, statkár a bádateľ v oblasti histórie Tekovskej župy.

Za prvých členov správy a dozorného výboru boli volení remeselníci a obchodníci z Levíc, aby sa tým získali zákazníci z ich kruhov. Prvými členmi správnej rady boli Dávid Bese, predseda a súčasne riaditeľ, Dr. František Brasch, Ján Czírok, Florián Csekel, František Nyitrai, Ladislav Belcsák, Štefan Czírok, Titus Rudnyanszky, Zigmund Szilassy, Imrich Benkovits a Gabriel Pomothy. Členmi dozorného výboru boli Martin Levatich, Ján Mísik a Ondrej Szakmáry.

Prvými pracovníkmi, okrem spomenutého riaditeľa Dávida Beseho, boli Ľudovít Mercáder, hlavný

účtovník, Peter Jancso, účtovník a František Heinrich, pokladník.

Poslaním peňažného ústavu — podľa ustanovujúcej listiny — bolo zamedzenie úžerníctva, ktoré sa v tom čase v Leviciach zo strany viacerých kapita-

Terajšia budova ČEDOK-u

Tekovská ľudová banka, úč. spol., centrála Levice (likv.) 1898—1946

Sedliacka banka, úč. spol., Bratislava, filiálka Levice 1946—1948 (zlúčila sa do Tatra banky)

Slovenská Tatra banka, n. p. Bratislava, filiálka Levice 1948—1950

Štátna banka československá, pobočka Levice 1950—1953 (v r. 1963 presťahovaná do novostavby)

listov značne rozmohlo; poskytovali pôžičky malým remeselníkom a obchodníkom na ich podnikania za vysoké, úžernícke úroky 20 až 25 %, ba aj vyššie.

Ako zakladatelia, tak aj členovia správy boli prevažne maďarskej národnosti, z finančne dobre situovanej vrstvy obyvateľstva.

Ústav takmer po celú dobu svojho účinkovania dobre prosperoval a jeho kladnou stránkou bolo aj plnenie prijatých záväzkov, podľa ktorých mal časť svojho zisku venovať na dobročinné a verejnoprospešné ciele. Tak v roku 1880 venoval pre sirotinec jeden dom v Leviciach, v roku 1890 venoval na fond

levického chudobinca 1 000 forintov a na štipendijný fond pri levickom gymnáziu 1 000 forintov. Za prvých 25 rokov účinkovania venoval zo svojho zisku celkom 50 000 forintov na dobročinné ciele. Ďalšie čiastky venoval na zariadenie levickej župnej nemocnice a pri päťdesiatom výročí založenia odovzdal pre obyvateľstvo mesta novovybudovaný park na levickej Kalvárii. Najväčšiu časť ziskov rozdeľoval každoročne medzi účastinárov a vedúcich činiteľov vo forme vysokého percenta dividendy a rôznych odmien.

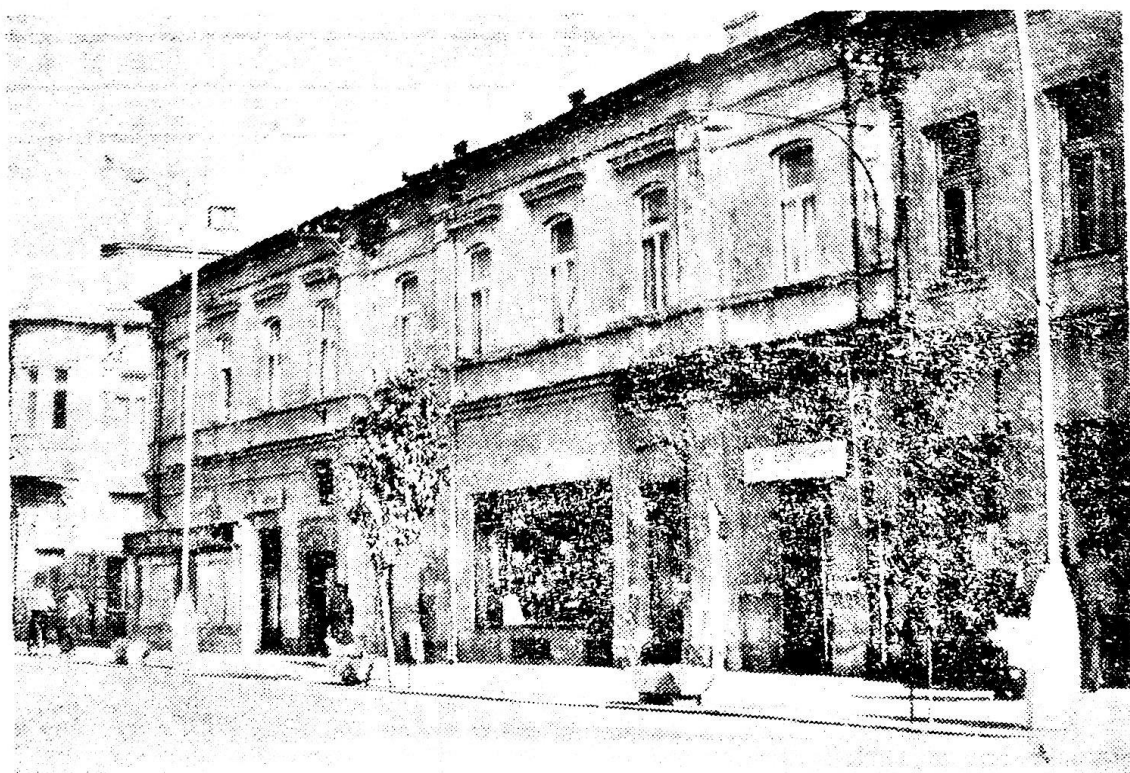
Základný akciový kapitál v čase založenia ústavu pozostával z vydaných 500 kusov akcií v nominálnej hodnote po 100 forintov, t. zn. celkom 50 000 forintov. V roku 1898 bol zvýšený na 100 000 forintov, od roku 1900 činil už 200 000 maď. korún; v roku 1908 došlo k ďalšiemu zvýšeniu na pol milióna maď. korún a v r. 1916 až na 800 000 maď. korún. Po skončení prvej svetovej vojny v roku 1919 dochádza k ďalšiemu zvyšovaniu akciového kapitálu čiastočným použitím rezervného fondu až na milión maď. korún. V roku 1921 prepočtom a úpravou na československú menu obnášal 800 000 Kč, v roku 1928 bol znížená na 600 000 Kč. V roku 1938, kedy na základe rozhodnutia Viedenskej arbitráže boli Levice pričlenené k Maďarsku, dochádza touto štátoprávnou zmenou opäť k prepočítaniu akciového kapitálu a ostatných aktív a pasív peňažného ústavu v pomere 7 : 1, čím sa znížila výška akciového kapitálu na 87 714 pengő, v roku 1939 zaokruhlená na 90 000 pengő. Z tohoto vývoja a zmien výšky akciového kapitálu možno vyvodíť, že v peňažnom ústave od jeho vzniku až do zániku pôso-

bili rôzne vplyvy: zmeny menových jednotiek, prvá svetová vojna, štátoprávne zmeny, krízové a konjunktúrne roky, ktoré vplývali aj na celkové výsledky jeho hospodárenia. Najväčšiu prosperitu vykazovala banka v rokoch 1890 až 1898, kedy vyplácala akcionárom dividendu až vo výške 25 percent. V ďalších rokoch až do skončenia prvej svetovej vojny, sa táto pohybovala v priemere okolo 12 percent. Počnúc rokom 1923, v dôsledku značných strát z vojnových pôžičiek a nepriaznivého prepočtu kapitálových prebytkov uložených v budapeštianskych bankách, rentabilita tak poklesla, že aj keď banka tvorila malé zisky, nebola už schopná vyplácať akcionárom dividendy; tento stav trval až do jej likvidácie.

Ďalší peňažný ústav *Levicá sporiteľňa a úverný ústav, účastinná spoločnosť, Levice* (Lévai Takarékpénztár és Hitelintézet Részvénytársaság Léva) bol založený v roku 1872 (v r. 1920 premenovaný na Levický úverný ústav, účastinná spoločnosť, Levice).

Jeho zakladateľmi boli majetnejší statkári, podnikatelia a obchodníci, ktorí súčasne aj obsadili funkcie v správnej a dozornej rade. I v tomto prípade došlo k založeniu peňažného ústavu akcionármi maďarskej národnosti.

Prvými členmi správnej rady boli: predseda gróf Imrich Majláth, Eduard Bolemár, Jakub Ehrenfeld, Alexander Holló, Jozef Kabina, Edmund Klein, Ladislav Levatic, Martin Levatic, Dr. Jozef Polák a Ludovít Szabó. V dozornom výbore boli: Ladislav Lakner, Adam Pozsonyi, Dr. Ignác Frommer a Móric Ehrenfeld.

**Terajšia budova OTEX — obchod s textilom, námestie Hrdinov (na rohu Vojenskej ulice)
Levicá sporiteľňa, úč. spol. Levice 1895—1920
zmena názvu na Levická sporivá banka, úč. spol. Levice 1921—1928
zmena názvu na Levická prvá banka, úč. spol. Levice 1928—1945**

Prvým riaditeľom sa stal Eduard Bolemar, pokladníkom Ignác Kontsek a účtovníkom Ján Rudolf. Základný účastinný kapitál pozostával z vydaných 1 000 kusov účastín v nominálnej hodnote 100 forintov, t. zn. 100 000 forintov, v roku 1900 prepočítaný a zvýšený na 200 000 maď. korún a v roku 1910 na 400 000 maď. korún.

Vzhľadom na zameranie na vysoko špekulatívne obchody sa jeho prosperita len pozvoľne rozvíjala; v rokoch 1889 až 1900 vyplácal ústav účastinárom dividendu vo výške 12 - 14 percent. V rokoch prvej svetovej vojny zo ziskov z vojnových dodávok jeho zákazníkov mohol platiť dividendu aj v období vojny, avšak už nižšiu, v priemere okolo 8 percent. Po skončení svetovej vojny tento ústav, ako aj väčšina ostatných peňažných ústavov, — v dôsledku vysokého zainteresovania na vojnových pôžičkách poskytovaných vojrovej mašinérii bývalej Rakúsko-uhorskej monarchie, ďalej nepriaznivým prepočítaním kurzom peňažných hotovostí uložených v maďarských bankách, ktoré mali nepriaznivý vplyv na jeho celkový finančný stav, — už od roku 1919 nebol schopný vyplácať akcionárom žiadnu dividendu. Výška vojnových pôžičiek už v roku 1916 dosahovala 1,301 550 maď. korún, ktorú čiastku bol ústav nútený po skončení svetovej vojny v plnej výške odpísať ako stratu. Na tieto vysoké straty nestačili ani rezervné, ba ani mimoriadne rezervné fondy a preto jeho obchodná činnosť v ďalších rokoch stagnovala a v roku 1926 muselo dôjsť k jeho zrušeniu fúziou s Tekovskou ľudovou bankou, úč. spol., Levice.

Najsilnejším a najstabilnejším peňažným ústavom v okrese bola *Tekovská ľudová banka, účastinná spoločnosť, Levice* (Barsmegyei Népbank részvénytársaság, Léva).

Založená bola v roku 1882 pôvodne ako Malotopoľčianske roľnícke družstevné a zálohové spoločenstvo v Topoľčiankach. V roku 1891 bol ústav premenovaný na Malotopoľčiansku ľudovú banku, účastinnú spoločnosť v Topoľčiankach a v roku 1893 na Tekovskú ľudovú banku, úč. spol., Zlaté Moravce, kde bolo v tom čase prenesené aj sídlo centrálneho ústavu. Počnúc rokom 1921 bolo sídlo, ústavu prenesené definitívne do Levíc so súčasným zriadením centrálneho v Leviciach.

Jeho zakladateľmi boli bratia Petőovci, majitelia priemyselných podnikov: tehelní v Topoľčiankach a Zlatých Moravciach, octárne vo Vrábľoch, tehelne v Malej Máni, — a ďalší, ktorí boli súčasne aj hlavnými účastinármi banky.

Prvými členmi správnej rady boli: gróf Štefan Keglevich, predseda, Oszkár Szentiványi, podpredseda, Ján Klobusitzky, Dr. Pavel Belicza, Ľudovít Hangyási, Jozef Köves, František Pauchli, Bartolomej Pető a barón Július Pittel.

Prvými členmi dozorného výboru boli: Ján Zlatnyanszky, predseda, Karol Haulik, Atilla Kosztolányi, Štefan Rakovský a Alexander Szirányi.

Prvým riaditeľom bol zakladateľ ústavu Bartolomej Pető, pokladníkom Ján Hangyási a účtovníkom Koloman Vaskovits.

Základný akciový kapitál pozostával z vydaných 800 kusov účastín po 100 forintov a 400 kusov účastín po 50 forintov, celkom 100 000 forintov. Už v prvom roku svojho jestvovania dosiahol ročného

obratu 851 000 forintov, t. zn. viac ako osemaplnásobok základného kapitálu a hneď aj začal vyplácať účastinárom dividendu vo výške 5 percent. Tento dobrý štart možno pripísať tomu, že peňažný ústav sa už v začiatkoch orientoval na zber drobných vkladov, ako aj na finančný styk s vplyvnými podnikateľmi, obchodníkmi a veľkostatkármi a získané prostriedky používal na financovanie podnikania podobných vrstiev obyvateľstva. Dobrý začiatok dal podnet k rozširovaniu jeho činnosti.

V roku 1895 zvýšil účastinný kapitál na 200 000 forintov a súčasne založil filiálku vo Vrábľoch a v Kalnej nad Hronom.

V roku 1896 zvýšil účastinný kapitál na 300 000 forintov a založil ďalšiu filiálku v Tekovských Lužanoch. V tom roku vyplácal akcionárom dividendu už vo výške 8.24 percenta.

V roku 1898 preniesol sídlo filiálky z Kalnej do Levíc, a to v záujme získania väčšieho okruhu zákazníkov aj z radov levických priemyselníkov a obchodníkov.

V roku 1910 dochádza k zmene menovej jednotky z forintov na maďarské koruny. Pri výmene účastín na túto novú jednotku súčasne zvyšuje aj istinu na 600 000 maď. korún, v roku 1908 ju zvyšuje na rovný milión, v roku 1910 na dva a konečne v roku 1911 až na tri milióny maďarských korún, ktorá výška ostáva bez zmeny až do skončenia prvej svetovej vojny. Toto postupné zvyšovanie účastinného kapitálu súvisí s prudkým rozvojom bankovej činnosti ústavu, o čom svedčia aj tieto bilančné údaje:

Stav vkladov	v r. 1900	2,773 000 maď. korún
	v r. 1918	14,946 000 maď. korún
Stav pôžičiek	v r. 1900	5,940 000 maď. korún
	v r. 1910	9,072 000 maď. korún

Tento prudký rozvoj činnosti banky sa prejavil i v prosperite, keď napríklad čistý zisk v roku 1900 činil 85 125 maď. korún, v roku 1916 dosiahol už výšku 263 801 maď. korún, z čoho ťažili hlavne akcionári banky.

Po skončení prvej svetovej vojny banka síce utrpela značné škody stratou poukázaných vojnových pôžičiek, výška ktorých dosiahla v roku 1916 5,586 500 maď. korún a tiež inými stratami, avšak keďže bola kapitálove silná, vedela sa s týmito stratami vysporiadať a získala si opäť dôveru vkladateľov.

V roku 1921 preniesli sídlo centrálneho ústavu zo Zlatých Moraviec do Levíc, kde videli výhodnejšie stredisko pre ďalšie rozvíjanie činnosti.

V roku 1922 vznikla ďalšia filiálka v Šahách.

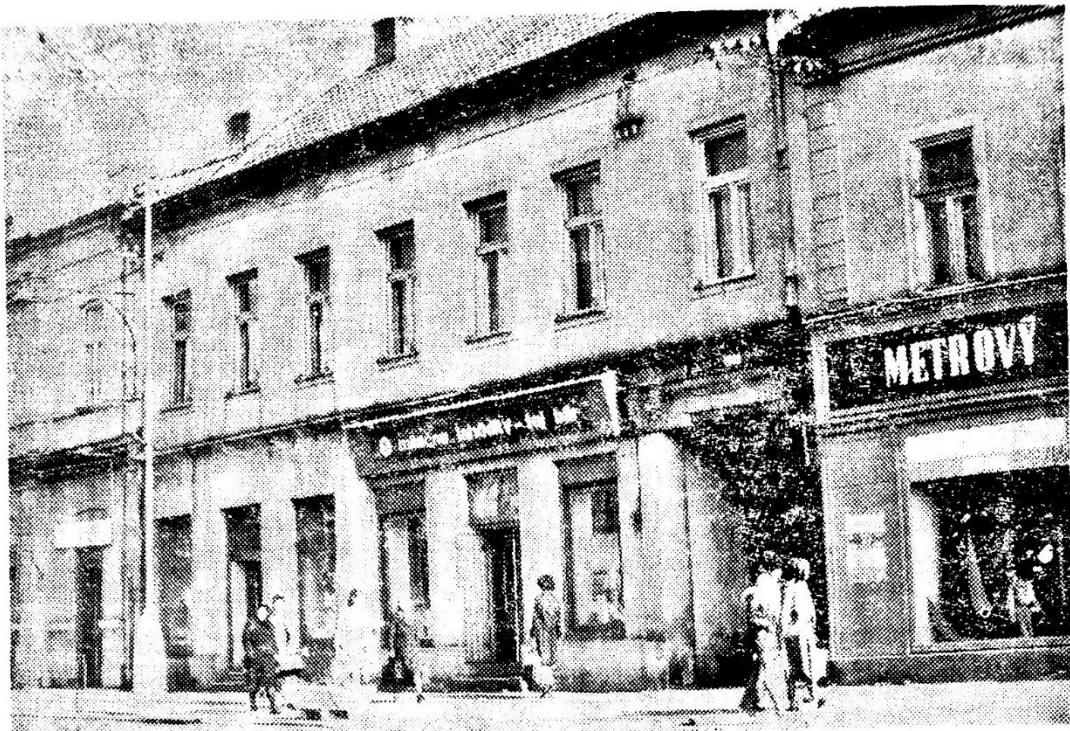
V roku 1924 Tekovská ľudová banka fúziou pohltila Žarnovickú sporiteľňu a Žarnovickú ľudovú banku a premenila ich na vlastnú filiálku.

V tom istom roku pohltila Banskoštiavnický obchodný úverový ústav a namiesto neho zriadila tam svoju filiálku.

V roku 1925 založila novú filiálku v Štúrove.

V roku 1926 fúziou pohltila Levickú sporiteľňu a úverový ústav, účastinná spoločnosť a jej podstatu začlenila do vlastnej centrálneho ústavu v Leviciach.

V roku 1927 založila novú filiálku v Nových Zámkoch a súčasne preložila sídlo filiálky z Tekovských Lužian do Želiezoviec, ktoré boli sídlom

Terajšia budova Potravín — Mliečnych lahôdok, námestie Hrdinov
 Roľnícka banka, úč. spol. Banská Štiavnica, fil. Levice 1919—1920

Hospodárska banka, úč. spol. Bratislava, fil. Levice 1921 Slovenská banka, úč. spol. Bratislava, filiálka Levice
 1922—1938

okresu a vytvárali priaznivejšie podmienky pre rozvinutie obchodovania.

Tento rozvoj siete pobočiek si súčasne vyžiadala ďalšie zvyšovanie účastinného kapitálu; v roku 1925 bol zvýšený na 4,400 000 Kč a v roku 1926 na 5,000 000 Kč, čím sa stal jedným z najväčších vidieckych peňažných ústavov, účinkujúcich na území bývalej Tekovskej župy.

Po tomto období dochádza k ďalším podstatným zmenám v činnosti banky. Po Viedenskej arbitráži v roku 1938 boli Levice, sídlo centrály, začlenené do Maďarska a hraničnou čiarou oddelené od filiálok na území Čenskoslovenska (neskôr Slovenského štátu), menovite od filiálok v Banskej Štiavnici, Oslanoch, Zlatých Moravciach a Žarnovici.

Na maďarskom území ostala centrála v Leviciach a filiálky v Nových Zámkoch, Šahách, Štúrove, Vrábľoch a Želiezovciach. Účastinná istina bola prepočítaná v pomere 7 : 1 na pengó 714 286, v roku 1939 zaokrúhlením zvýšená na milión pengó. Jej prosperita ani po týchto zmenách neupadla. Naopak, ďalej rozširovala svoju činnosť a v snahe výhodne umiestniť svoje kapitálové prebytky sa neuspokojila s ďalšími filiálkami, ale prenikla aj do priemyselných a obchodných podnikaní.

V roku 1940 založila novú filiálku v Komárne a v roku 1941 vo Vámosmikole, čím sa rozširovanie jej siete filiálok ukončilo.

V roku 1939 prebrala budapeštiansku gumárenskú továreň Hungária gutapercha és gumigyár r. t. Budapest, s akciovým kapitálom 1,700 000 pengó.

V roku 1941 prebrala do svojej sféry továreň na výrobu mydla, rastlinných tukov a olejov od bývalej firmy Karol Schláger a spol., akciová spoločnosť, Levice, z ktorej založila akciovú spoločnosť

Barsmegyei Ipartelepék részvénytársaság Léva (Tekovské priemyslové závody, akciová spoločnosť, Levice), s akciovým kapitálom 600 000 pengó. V obidvoch prípadoch boli hlavnými akcionármi banka a jej prední akcionári.

S perspektívou vysokých ziskov investovala pomerne veľké obnosy na čiastočnú rekonštrukciu gumárenskej továrne v Budapešti, rozhodla o rozšírení jej výrobného programu na úzkoprofilové výroby, ako pneumatiky, gumové materiály pre obuvnícku výrobu a iné.

V Leviciach predtým zanedbaná a likvidovaná Schlágerova továreň na výrobu mydla, po prevzatí bankou oživuje svoju činnosť. V roku 1941 po prevedenej mechanizácii a modernizácii rozširuje výrobu na viaceré chemické produkty, jedlé tuky a oleje. Zmechanizovaním v uvedenom roku dosahuje už mesačne výrobu 15 vagónov pracieho a 2 vagóny toaletného mydla. Pristupuje sa k výstavbe novej, modernej továrne na chemické výrobky na pozemku darovanom mestom Levice. Závod jestvuje i teraz, po oslobodení bol prevzatý soc. sektorom, ktorý vykonal ďalšiu modernizáciu, vybudoval prístavbu a nateraz je závodom podniku Kozmetika Bratislava, n. p., závod Levice.

V obchodnej sfére banka od r. 1940 prevzala na seba zastupiteľstvo firmy „Futura“, podnik pre nákup obilia a poľnohospodárskych produktov a započala financovať nákupné sklady v Leviciach, Želiezovciach a Vámosmikole. Z tejto činnosti ťažila tiež značné zisky, bez rizika podnikania.

Po ukončení II. svetovej vojny a oslobodení nášho štátu víťaznou Sovietskou armádou, sídlo centrály v Leviciach, ako aj všetkých filiálok a záujmových podnikov [až na Vámosmikolu a gumárenskú

tovareň v Budapešti), sa opäť prinavrátilo na územie Československej republiky. V nových štátoprávných pomeroch však banka ako taká nemohla ďalej vyvíjať činnosť, vzťahoval sa na ňu dekrét prezidenta republiky č. 102/1945. Výnosom Poverenictva Slov. národnej rady pre financie z r. 1945 bola banka podrobená dočasnej správe a v r. 1946 prikázaná likvidácia peňažného ústavu. Likvidáciou bola poverená Slovenská Tatra banka, národný podnik, Bratislava. Týmto došlo k úplnému zániku peňažného ústavu.

Ďalším peňažným ústavom — hlavne miestneho významu — bola *Pukanská ľudová banka, účastinná spoločnosť Pukanec* (Bakabányai Népbank részvénytársaság Bakabánya).

Založená bola v roku 1898 ako prvý účastinný peňažný ústav na území Levického okresu, vytvorený so slovenským kapitálom, keďže zakladateľmi boli slovenskí obchodníci a remeselníci mesta Pukanca.

Prví členovia správnej rady boli: Martin Bujna, ev. farár, Samuel Bakoš, remeselník, Ján Cibulka, garbiar, Daniel Králik, obchodník, Samuel Adamčok, obchodník a Ján Lehotský, podnikateľ.

Prví členovia dozorného výboru: Samuel Kupčok, učiteľ, Pavel Zamboj ml., remeselník, Alexander Farbák, čičmár.

Prvým riaditeľom bol Ján Graca, zástupcom riaditeľa Michal Bázlik, účtovníkom Samuel Sekan a pokladníkom Ján Lélek.

Základný účastinný kapitál pri založení bol 20 100 maď. korún a nezmenil sa po celý čas účinkovania peňažného ústavu.

Vzhľadom na miestny charakter a triedne zloženie akcionárov a vedenia, poskytovanie úverov sa uskutočňovalo za miernejšie úrokové sadzby z kapitálu získaného úsporami drobných vkladateľov, keďže hlavným cieľom zriadenia peňažného ústavu bolo predísť úžerníctvu a podporiť úverom vzrástajúce sa remeselnícke a obchodné podnikanie občanov Pukanca a jeho blízkeho okolia.

Peňažný ústav takmer po celý čas účinkovania dobre prosperoval a uspokojil sa s miernejšími ziskami, napriek tomu však vytvoril možnosti aj sústavne vykazovať priaznivé výsledky, takže mohol vyplácať dividendu takmer každoročne v priemere okolo 7 — 8 percent. V dôsledku strát po skončení I. svetovej vojny sa však jeho celkové hospodárenie zhoršilo, takže v roku 1919 už ani dividendu neplatil.

V rámci koncentrácie peňažníctva v roku 1922 splynul peňažný ústav s Národnou bankou Banská Bystrica a stal sa filiálkou tohoto peňažného ústavu, ktorý ďalej účinkoval až do znárodnenia a likvidácie v roku 1947.

Ďalším peňažným ústavom bola *Levická obchodná banka, účastinná spoločnosť, Levice* (Lévai kereskedelmi bank részvénytársaság Léva).

Založená bola v roku 1904 levickými obchodníkmi a veľkoobchodníkmi maďarskej národnosti, prevažne zo židovských kruhov.

Prví členovia správy boli: Ondrej Bándy, Jozef Engel, Dr. Ignác Frommer, Dr. Jakub Klein, Žigmund Mišík, Viliam Polák, Virgil Várady a Samuel Weisz.

Prvý dozorný výbor: Samuel Blum, predseda, Július Braun, Henrich Laufer, Móric Schaurer a Izidor Weisz.

Prvým riaditeľom bol zakladateľ Benó Weisz, účtovníkom Eugen Bögler a pokladníkom Imrich Frommer.

Základná účastinná istina bola vo výške 200 000 maď. korún, v roku 1907 zvýšená na 400 000 maď. korún, v roku 1911 na 600 000 maď. korún a v roku 1917 na 1,000 000 maď. korún.

Celková činnosť peňažného ústavu bola zameraná na zber vkladov širokých vrstiev obyvateľstva a ich používanie na poskytovanie úverov obchodníkom a veľkoobchodníkom Levíc a okolia za vysoké úroky. Cieľ sa však dostatočne nevydaril, keďže stav vkladov nepokrýval nároky na pôžičky a tak bol ústav nútený v značnej miere rozdiel pokrývať reeskontom zmeniek. Preto i prosperita oproti iným peňažným ústavom zaostávala, dividendu platil priemerné iba od 5 do 7 percent. V roku 1910 založil aj filiálku v Pukanci, avšak ani táto neprosperovala so žiadúcim výsledkom. Činnosť tohoto peňažného ústavu bola krátka a od roku 1918 pre vojnové straty celkom upadla. Celková situácia dala podnet vedeniu banky ústav ako taký zrušiť, resp. previesť fúziu s Hospodárskou bankou, úč. spol., Bratislava. Tak sa stal filiálkou tohoto ústavu od roku 1921.

Takisto v roku 1904 bola založená *Hontianska ľudová banka, účastinná spoločnosť, Šahy* (Hontmegeyi Népbank részvénytársaság Ipolyás).

Zakladatelia boli podobného zloženia ako u predtým spomenutej Levickej obchodnej banky.

Prvým predsedom správy bol Alexander Konkoly Thege, miestopredsedom barón Alfonz Nyári, členmi Marek Kohn, Ladislav Aninger, Matej Báán, Móric Bagi, Jozef Berzeller, Pavel Bolner, Ján Cserven, Dr. Alexander Himler, Martin Hoffer, František Halász, Alexander Jakus, Ignác Kalicska, František Lengyel, Mikuláš Link, Karol Marek, František Pál, Móric Popper, Ondrej Popelár, Šimon Róth, Móric Schmidl, Dr. Móric Sommer, Izidor Schaurer a Dr. Jakub Várady.

Členovia dozorného výboru boli: Jozef Acél, Imrich Jesenský, Dr. Štefan Soltész, Ludovít Szokoly a Žigmund Szabados.

Prvým riaditeľom bol Dr. Marek Kohn, účtovníkom Armin Barok, pokladníkom Artúr Schmidt, praktikantom Jozef Lengyel.

Základná účastinná istina bola vo výške 100 000 maď. korún; v roku 1907 bola zvýšená na 200 000 maď. korún, v roku 1910 na 525 000 maď. korún, v roku 1923 na 875 000 Kč, v roku 1927 na 1,575 000 Kč, nakoniec v roku 1934 opäť znížená na 1,000 000 Kč.

Zakladateľmi boli hlavne baróni, veľkostatkári a kapitalistickí podnikatelia Šiah a okolia. Obchody uzavierala banka so značným rizikom a na vysoké zisky, čo sa jej aj darilo až do roku 1920, kedy v dôsledku strát z vojnových pôžičiek a nepriaznivého kurzu prebytkov uložených v budapeštianskych bankách, dostala sa do finančných ťažkostí. Kým v predošlých rokoch mohla platiť dividendu od 7 do 10 percent, v roku 1920 už neplatila žiadnu. Situáciu si čiastočne zlepšila v ďalších, povojnových rokoch, avšak iba sanáciami štátu, zvyšovaním akciového kapitálu a vysokým reeskontom

zmeniek. V roku 1925 založila filiálku v Štúrove, avšak ani táto podstatne neprispela k zintenzívneniu jej celkovej činnosti.

V roku 1927 dostáva sa do sféry Banky československých légii v rámci koncentrácie peňažníctva a prenikania kapitálu českých bánk na Slovensko a stáva sa súčasne jej afilovaným ústavom.

V roku 1938 po pripadnutí Šiah do Maďarska, účastinný kapitál bol prepočítaný na 127 857 pengő, v roku 1939 zaokrúhlený na 150 000 pengő. Ako peňažný ústav vo sfére Legiobanky dostáva sa po tejto štátoprávnej zmene do likvidácie, likvidátorom bola Slovenská všeobecná úverná banka Bratislava a po dohode medzi maďarskými a slovenskými peňažnými ústavmi preberá v roku 1943 celú agendu banky Tekovská ľudová banka, úč. spol., filiálka v Šahách, čím dochádza k úplnému zániku Hontianskej ľudovej banky.

Ako ďalší peňažný ústav v Šahách existovala *Šahanská sporiteľňa, účastinná spoločnosť, Šahy* (Ipolysági takarékpénztár részvénytársaság, Ipolyság).

Založená bola v roku 1868, v roku 1921 zmenila svoj názov na Šahská sporivá banka, účastinná spoločnosť, Šahy.

Zakladateľmi boli: Alexander Winter, obchodník, neskorší riaditeľ kúpeľov v Piešťanoch, Anton Héderváry, advokát a Emil Ferčin, kontrolór daňového úradu.

Terajšia budova Domácich potrieb — kovopredajňa,
Námestie Hrdinov
Roľnícka vzájomná pokladnica Levice
1931—1938, 1945—1948

Prvá správa pozostávala z predsedu Mikuláša Horvátha, členov Antona Héderváryho, Gabriela Batoryho, Jána Antala, Martina Berzelleru, Karola Dombóa, Ľudovíta Eichenvaldu, Adolfa Elfera, Michala Engelharta, Adolfa Glücka, Samuela Grünvalda, Ignáca Holczera, Gáboru Hummera, Dr. Ľudovíta Jelšíka, Šalamúna Kinského, Juraja Lamyho, baróna Ľudovíta Majthényiho, Karola Mertsána, Jána Pacsolayho, Juraja Podhorszkého, Karola Pohla, Mateja Tótha, Daniela Frantweina, Michala Vaskovitsa, Jána Vlkolinszkého a Alexandra Wintera.

Prvý dozorný výbor tvorili: Alojz Langa, Michal Prónay, Ľudovít Hirschbein a Ág Eyermann. Prvým riaditeľom bol Anton Héderváry.

Sporiteľňa, ako prvý peňažný ústav v Šahách, mala dobrý štart. Pri výške základného akciového kapitálu 28 000 forintov, už v prvom roku svojej činnosti vykázala 48 021 forintov vkladov, 43 354 forintov pôžičiek a 553 forintov čistého zisku, takže už mohla aj vyplácať dividendu 4 forinty na jednu účastinu. Jej obchody i v ďalších rokoch mali vzostupný trend a v r. 1871 zvýšila účastinný kapitál na 30 000 forintov, v roku 1907 na 60 000 maď. korún a v roku 1911 došlo k ďalšiemu podstatnému zvýšeniu účastinného kapitálu až na sumu 720 000 maď. korún. V tomto roku dochádza k najvyššiemu rozvoju peňažného ústavu, jeho celkový obrat činil 56,694,696 maď. korún a docielil čistý zisk 112 450 maď. korún. Za týchto podmienok ani hospodárska kríza v roku 1912—1913, ani obdobie I. svetovej vojny neohrozili podstatne jeho činnosť. I keď v tom období stav vkladov stúpala a pôžičky klesali, na udržanie ziskov snažil sa získať do svojej sféry financovanie vojenských dodávok, a to výrobu potravinových článkov (1. šahanský parný mlyn) v Hontianskej župe. Neuspokojil sa však len s touto podporou vojrovej mašinérie Rakúsko-Uhorskej monarchie, ale aj vysoké prebytky, v sume 5,000 000 maď. korún, dáva k dispozícii vládnucej finančnej oligarchii v Budapešti, a to formou úložiek a vojnových pôžičiek. Štátoprávna zmena v roku 1918 však postihla sporiteľňu v dôsledku immobilizácie prostriedkov v Maďarsku, takže v roku 1924 zahlásila nútené vyrovnanie, ktoré malo za následok, že vkladatelia stratili 40 percent hodnoty svojich úspor. V roku 1925 bolo povolené sporiteľni opäť prijímať vklady, čím sa znovu vytvorili predpoklady pre jej ďalšiu činnosť. V roku 1938 pripadnutím Šiah do Maďarska došlo k prepočítaniu účastinného kapitálu na 120 000 pengő so súčasnou úpravou zaokrúhlením. Banka pokračovala vo svojej činnosti až do roku ukončenia II. svetovej vojny, v nových štátoprávnych pomeroch však nemohla vyvíjať ďalšiu činnosť a bola nariadená jej likvidácia, ktorú v roku 1948 ukončila Slovenská Tatra banka, n. p., Bratislava.

Ďalší peňažný ústav, ktorý treba ešte v Šahách spomenúť, bola *Hospodárska a priemyselná banka, účastinná spoločnosť, Šahy* (Gazdasági és Iparbank részvénytársaság, Ipolyság).

Založená bola v roku 1911 veľkostatkármi a priemyselníkmi zo Šiah a okolia.

Prvými členovmi správy boli: Július Adler, Jozef Babucay, Ján Bárdoš, Gejza Farkas, Alexander Fodor, Marek Frisch, Dr. Aladár Hámos, Ladislav Ivanka ml., Karol Jaklich, Dr. Július Kálmán, Július Mátyás.

st, Emil Németh, Ignác Polgár, Ernest Rázga, Dr. Vavrínek Reiner, Armin Schuzdek, Dr. Mikuláš Sebestyén, Mikuláš Sternfeld, Dezider Sobotka ml., Barnábáš Vajda, Dr. Jakub Várady, Ervin Vermes, Viliam Wertheimer a Koloman Weisz.

Prvými členovia dozorného výboru boli: Eduard Com-pó, Aladár Dedinský, Karol Keve a Július Sauer.

Prvým riaditeľom bol Dr. Karol Wilhelm, hl. účtovníkom Július Sárkány a pokladníkom Juraj Zmeskal.

Základný akciový kapitál pri založení bol 300 000 maď. korún a zostal po celú dobu činnosti nezmenený.

Činnosť peňažného ústavu bola zameraná prevažne na zber vkladov a poskytovanie pôžičiek roľníkom Šiah a okolia. Podstatné priemyselné a obchodné podnikania nefinancovala, čo sa prejavilo aj na slabej prosperite. Zisky tvoril minimálne, takže i dividendu platil iba vo výške 4 — 5 percent, a aj to iba do roku 1917, kedy stratami z vojnových pôžičiek, ktoré upísala banka v roku 1916 až vo výške 480 000 maď. korún, utrpela značné straty a nebola schopná ďalej platiť ani dividendu.

Pokiaľ prosperity a vojnové straty, ako aj štátoprávna zmena po I. svetovej vojne mali za následok, že ústav v roku 1921 bol zrušený, resp. fuzioval s Hospodárskou bankou, úč. spol., Bratislava, ktorá z neho utvorila filiálku v Šahách.

Z vidieckych peňažných akciových ústavov treba nakoniec spomenúť ešte *Sporiteľňu Bátoviec a okolia, účastinnú spoločnosť, Bátovce* (Bátvidéki takarékpénztár részvénytársaság Bát), založenú v roku 1906.

Zakladateľom tohoto ústavu bola Levická sporiteľňa, akciová spoločnosť, Levice, resp. jej majetní akcionári, ktorí sa neuspokojili s dosahovanými výnosmi z vloženého kapitálu do akcií Levickej sporiteľne. Tieto sa im dobre rentovali, veď v čase zakladania sporiteľne v Bátovciach dosahovali z akcií levickej sporiteľne až 10 percentnú dividendu, čím sa burzová hodnota akcií pohybovala okolo dvojnásobku nominálnej hodnoty.

Prvými členmi správy boli: Dr. Žigmund Rozenfeld, predseda, Dr. Aba Stankay, riaditeľ, Dr. Daniel Kolpaský, lekár z Bátoviec, Pavel Nándory, hlavný slúžny, Augustín Stiblo, r.-kat. dekan, Ľudovít Hajdu, Ľudovít Zsilka, Ján Kisely, Ján Jakusik, Armin Horn, Vendelín Fabián a Pavel Schubert, podpredseda, riaditeľ Levickej sporiteľne, ako spolumocnec tohoto ústavu.

Do dozorného výboru boli zvolení: Dr. Žigmund Gimesy, Samuel Adamovits, ev. farár, Alexander Bernáth, Dr. Žigmund Rózsa, Samuel Pischl, Dezider Silassy a Ľudovít Brestenský, statkár a predseda dozorného výboru.

Prvým riaditeľom bol Dr. Aba Stankay, hlavným účtovníkom Ondrej Papp, pokladníkom Ján Jakusik a právnym zástupcom Dr. Vojtech Kmosko, advokát z Levíc.

Účastinný kapitál pri založení obnášal 100 000 maď. korún a zostal nezmenený počas účinkovania peňažného ústavu.

Už v prvom roku svojej činnosti, podporený patronátnou Levickou sporiteľňou a vplyvnými funkcionármi, dosahoval obrat vo výške 2,523 000 maď.

korún, ktorý sa v ďalších rokoch podstatne zvyšoval a v roku 1914 obnášal až 9,957 000 maď. korún. Pracoval iba s miernym úrokovým rozpätím a dosahoval i tak pomerne slušné zisky. Už v druhom roku účinkovania začal platiť dividendu; síce iba vo výške 3 percent, neskôršie 5 — 6 percent a v roku 1918 až 8 percent. Táto bola oproti iným peňažným ústavom síce nižšia, avšak vzhľadom na vidiecky peňažný ústav, zameraný prevažne na financovanie maloroľníkov a maloremeselníkov, pomerne uspokojivá.

Po skončení I. svetovej vojny peňažný ústav, tak ako jemu podobné, utrpel značné straty z vojnových pôžičiek a immobilizovaných prostriedkov v Maďarsku, preto jeho prosperita bola narušená a v dôsledku zákonných opatrení z roku 1920 nemohol ako taký ďalej jestvovať. Od roku 1921 došlo preto k zrušeniu ústavu ako akciovej spoločnosti a pokračoval v činnosti ako „Úverový ústav bátovského okolia, úč. spol., Bátovce“. Nie však nadhlo, keďže v roku 1926 bola nariadená likvidácia tohoto ústavu s tým, že po ukončení likvidácie má byť celkom rozpustený. Likvidácia trvala až do roku 1929, kedy i tento ústav zanikol.

Okrem spomenutých samostatných akciových peňažných ústavov účinkovali na území terajšieho okresu Levice viaceré filiálky akciových bánk, ktorých sídlo centrály bolo mimo Levíc. Boli to hlavne nasledovné:

Zlatomoravecká agrárna banka, úč. spol., Zlaté Moravce, filiálka Želiezovce, založená v roku 1897. Účinkovala do roku 1933; od roku 1929 ako aflivovaný ústav Legiobanky. Od roku 1933 bola premenovaná na Všeobecný úverný ústav, družstvo s ručným obmedzeným, Želiezovce, ktorý jestvoval do roku 1939, kedy došlo k jej fúzii s Tekovskou ľudovou bankou, úč. spol., filiálkou Želiezovce.

Banskoštiavnická ľudová banka, úč. spol., Banská Štiavnica, filiálka Bátovce. Účinkovala od roku 1913 do roku 1921.

Hospodárska banka, úč. spol., Bratislava, filiálka Levice, utvorená v roku 1921 — 22 splynutím s Hospodárskou bankou, úč. spol., existovala až do roku 1938, kedy v dôsledku pripojenia územia k Maďarsku likvidovala. Znovu utvorená po oslobodení v roku 1945 existovala do roku 1948, kedy došlo k zlúčeniu so Slovenskou Tatra bankou, n. p. filiálkou Levice.

Slovenská banka, úč. spol., filiálka Šahy, založená v roku 1922, existovala do roku 1938, kedy v dôsledku pripojenia územia do Maďarska, likvidovala. Znovu utvorená po oslobodení v roku 1945 existovala do roku 1948 do zlúčenia so Slovenskou Tatra bankou, n. p.

Národná banka, úč. spol., Banská Bystrica, filiálka Pukanec (od roku 1941 Stredoslovenská banka, úč. spol., Banská Bystrica), založená v roku 1922 fúziou s Pukanskou ľudovou bankou existovala do roku 1947, kedy v dôsledku znárodnenia bánk bola prevzatá a likvidovaná Slovenskou Tatra bankou, n. p., Bratislava.

Národná banka, úč. spol., Ban. Bystrica, filiálkou Šahy.

Dunajská banka, úč. spol., filiálka Levice, založená v roku 1925, existovala do roku 1938, kedy bola uskutočnená fúzia s Novozámockou sporiteľ-

ňou, úč. spol., filiálkou Levice. Táto existovala do roku 1946, kedy došlo k jej znárodneniu a likvidácii.

Národná banka, úč. spol., Ban. Bystrica, filiálka Levice, založená v roku 1930, existovala do roku 1940, kedy došlo k jej likvidácii. Novozámocká sporiteľňa, úč. spol. Nové Zámky, filiálka Levice, utvorená v roku 1938 z Dunajskej banky, filiálka Levice, účinkovala do roku 1946, kedy došlo k znárodneniu a jej likvidácii.

Sedliacka banka, úč. spol., Bratislava, filiálka Levice, založená v roku 1946, účinkovala do roku 1948, kedy došlo k jej zlúčeniu spolu so Slovenskou bankou, úč. spol., a bola vytvorená v rámci znárodnenia Slovenská Tatra banka, n. p., filiálka Levice, a to od roku 1948 do roku 1950. Podobne došlo i k vytvoreniu filiálky v Šahách. V ďalšej etape formovania socialistického peňažníctva došlo k vytvoreniu jedinej Štátnej banky československej a jej filiálky v Leviciach, počnúc 1. VII. 1950, do ktorej bola začlenená i agenda filiálky Slovenskej Tatra banky v Šahách.

Postupným zlučováním a likvidáciou rôznych kapitalistických akciových bánk a sporiteľní došlo po

oslobodení našej vlasti Sovietskou armádou a utvorení socialistického zriadenia v Československej republike ku konečnému sfornovaniu socialistického peňažníctva zriadením jedinej banky československej, ako centrálnej emisnej banky a banky pre poskytovanie prevádzkových úverov a sústredenia platobného a zúčtovacieho styku a orgánu pokladničného plnenia štátneho rozpočtu. Popri tejto existovala v krajských sídlach ešte aj Investičná banka poverená financovaním investičnej výstavby, ktorá však v ďalšom období — roku 1958 — taktiež bola zlúčená so Štátnou bankou československou v jeden peňažný ústav.

Záverom treba spomenúť, že popri Štátnej banke československej došlo i v ústavoch ľudového peňažníctva v roku 1953 k reorganizácii a tieto sa premenili na Štátne sporiteľne, od 1. apríla 1960 na Slovensku na Slovenské štátne sporiteľne.

Použité pramene:

Archívne fondy ŠBČS

Pénzügyi Compas

Strasser: Lévai lexikon, Levice, 1934

ARCHEOLOGICKÝ VÝSKUM LEVICKÉHO HRADU

PhDr. ZOLTÁN DRENKO

Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave požiadalo v roku 1969 Slovenské národné múzeum v Bratislave (SNM) o archeologický výskum Levického hradu.

Dejiny Levického hradu sú podrobne opísané v Monografii Tekovskej župy (Bars vármegye monografiája) a v „Slovenských hradoch“ E. Janotu, preto na tomto mieste sa zmienim len o tom, že prvá písomná správa o Levickom hrade pochádza z roku 1318 a že starú časť hradu zničili ustupujúce oddiely Františka Rákócziho II. v roku 1709.

Na pláne z roku 1664 vidíme, že jadro Levického hradu tvoril starý horný hrad, vybudovaný na skale. Severozápadne a juhovýchodne od horného hradu sa nachádzal stredný hrad, chránený na severovýchodnej strane dvomi okrúhlymi vežami. K severozápadnej strane stredného hradu priliehal zwingler, prístupný severnou bránou a chránený severnou baštou, južne od stredného hradu sa rozprestieral jazdecký hrad, ohraničený na južnej strane palácom Dobóa, spojený hlavnou bránou a mostom s mestom a chránený južnou a vočnou baštou. Južnú a severovýchodnú stranu hradu chránila vodná priekopa.

Archeologický výskum sme zamerali na interiér budovy, ohraničenej na západnej a južnej strane mohutným kamenným múrom a na severovýchodnej strane skalou. Budovu sme sprístupnili otvorením zamurovaného vchodu na južnej strane.

Z interiéru sme museli vyviezť obrovské množstvo zemin a kameňov než sme prišli na pôvodné skalné podložie.

Nálezový materiál získaný výskumom interiéru stavby môžeme rozdeliť na mince, hlinené nádoby, kachlice, hlinené fajky, nástroje a zbrane.

Mince

Výskumom sme získali celkom 41 mincí, z toho: jeden viedenský fening z 13.—14. storočia, 2 denáre uhorského kráľa Ľudovíta Veľkého (1342—1382), jeden denár uhorskej kráľovnej Márie (1382—1385), dva denáre uhorského kráľa Ferdinanda I. (1526—1564) z roku 1551, tri denáre Maximiliána II. (1564—1576) z rokov 1564, 1566 a 1575, jeden denár Gabriela Bethlena (1613—1629) z roku 1620, jeden poltorák poľského kráľa Žigmunda III. (1582—1632) z roku 1624, 14 denárov uhorského kráľa Ferdinanda II. (1620—1637): 1 denár z roku 1629, 5 denárov z roku 1630, 1 denár z roku 1631, 1 denár z roku 1633, 1 denár z roku 1635, 2 denáre z 30. rokov 17. storočia a 3 denáre so zničeným dátumom, 13 denárov uhorského kráľa Ferdinanda III. (1637—1657): 1 denár z roku 1640, 1 denár z roku 1641, o denárov z roku 1642, 1 denár z roku 1643, 1 denár z roku 1645, 1 denár z roku 1646, 1 denár z roku 1650? a 1 denár so zničeným dátumom, 1 grajciar olomouckého arcibiskupa Leopolda Viliama (1637—1662) z roku 1655, 1 denár uhorského kráľa Leopolda I. (1657—1705) z roku 1673 a 1 denár zo 17. storočia.

Mince uhorských panovníkov od Ferdinanda I. do Leopolda I. boli razené v kremnickej mincovni.

Mince konzervoval a fotografoval M. Červeňanský, pracovník Numizmatického oddelenia SNM v Bratislave, určil Dr. J. Hlinka, CSc, vedúci Numizmatického oddelenia SNM v Bratislave.

Hlinené nádoby

V budove sme nenašli ani jednu celú nádobu, ale z úlomkov rekonštruovala E. Rákoczyová, keramikárka SNM jednu pokrývku, jeden hrniec, jeden tanierik, jeden tanier a dve misy a čiastočne rekonštruovala jednu fľašku a jednu misu.

Biela pokrývka nesie na sebe nepatrné stopy červeného maľovaného pásu, hrniec má pod okrajom vodorovné rýhy a na vnútornej strane žltozelenú polevu. Tanierik s uškom je zdobený na vnútornej strane červenou engobou — škvrnami. Hnedý tanier s uškom má na vnútornej strane okraja a čna žltú polevu s hnedou vlnovkou. Plochu medzi okrajom a dnom a stred dna vyplňuje hnedá poleva.

Žltá misa má na vnútornej strane žltú polevu, vnútornú stranu hnedej misy zdobí zelená poleva s hnedými pásmi.

Čiastočne rekonštruovaná fľaška s uškom a s odloženým dnom je zdobená tmavožltou polevou, na ktorú svetlozelenou polevou naniesli rastlinný ornament.

Čiastočne rekonštruovaná misa má veľmi efektný dekor pozostávajúci zo žltých a zelených podkôv a kvetov nanesených na hnedý podklad.

Kachlice

Z úlomkov sa podarilo rekonštruovať jednu miskovitú kachlicu. Z úlomkov plochých kachlíc si zslužuje pozornosť úlomok s kvetmi, tri úlomky so zvieracími hlavami a tri úlomky znázorňujúce Zmŕtvychvstanie. Všetky ploché kachlice sú zdobené zelenou polevou. Do skupiny kachlíc patrí aj úlomok znázorňujúci ľudský portrét so zelenou polevou.

Hlinené fajky

V budove sme našli celkom osem fajok, z toho päť fajok bez polevy a tri fajky so zelenou polevou. Fajky bez polevy majú sivú, žltú, červenú a hnedú farbu, dve fajky sú zdobené plastickým kvetom.

Nástroje a zbrane

Do skupiny nástrojov a zbraní patrí päť železných nožov, železná sekera, železný hrot kopije a štyri železné hroty šípov do kuší.

Nástroje a zbrane konzervovalo oddelenie J. Bračoka a konzervátorka D. Straková v SNM.

Pretože investorom archeologického výskumu bolo Tekovské múzeum v Leviciach, všetky nálezy budú uložené v tomto múzeu.

RODNÝ DOM ANDREJA KMEŤA V BZENICI

LADISLAV JASENÁK

Dňa 19. novembra 1841 sa narodil v Bzenici Andrej Kmeť, významný slovenský botanik, archeológ, zakladateľ Muzeálnej slovenskej spoločnosti a Slovenského národného múzea v Martine, ktorého bádateľská činnosť bola v nemalej miere spätá i s územím terajšieho Levického okresu.

V roku 1971 bzeničania oslávili 130. výročie jeho narodenia a za účasti delegácií zo Slovenského národného múzea v Bratislave a Martine, Matice slovenskej a Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa v Martine odhalili na jeho rodnom dome (č. 10) pamätnú tabuľu.

Za rodný dom Andreja Kmeťa bol do nedávnych čias považovaný iný objekt, než ten, v ktorom sa tento veľký človek skutočne narodil. Po dlhšom bádání a kritickom skúmaní rozličných dokumentov sa nám podarilo s istotou odhaliť tento omyl a opraviť doterajšie mylné tvrdenie.

Strastiplná životná cesta tohoto neúnavného zberateľa, neochvejného národovca a štedrého podporovateľa začiatkov slovenskej vedy je dostatočne známa z množstva väčších a menších biografických prác. Po ukončení štúdia teológie pôsobil ako rímskokat. kňaz v malých hontianskych dedinkách Senohrad, Krnišov a Prenčov. Odtiaľto všemožne podporoval myšlienku zriadenia Slovenského vedeckého

spolku a neskôr vznik Slovenskej muzeálnej spoločnosti. Na sklonku života, dva roky pred smrťou, odišiel na odpočinok do Martina. Bol to odpočinok relatívny, lebo súč týraný nevyliciteľnou chorobou, ešte osobne dozeral na výstavbu budovy a inštalovanie zbierok prvého slovenského národného múzea. Otvorenia — korunovácie svojho celoživotného diela sa však nedožil. Umrel 16. februára 1908 v Martine. Je pochovaný po boku plejády slávnych mužov slovenskej kultúrnej histórie na martínskom národnom cintoríne.

Z Kmeťovej autobiografie ukončenej 8. apríla 1895 (1), ako i z prác rôznych autorov zaoberajúcich sa jeho životopisom a významom v slovenskom národnom a kultúrnom živote je známe, že Kmeťov otec bol dedínskym kováčom v Bzenici. V strede obce je dom z konca XIX. storočia s doteraz zachovalou kováčskou vyhňou. Tento fakt zdôrazdal celé generácie občanov k domnienke, že je to Kmeťov rodný dom. Rovnako sa tak tvrdí i v diele Súpis pamiatok na Slovensku: „Pamätný dom (čís. 9), v ktorom sa narodil Andrej Kmeť (1841—1908), slovenský botanik, archeológ a zakladateľ slovenského múzejníctva.“ (2) Tento chybný údaj bol prevzatý v roku 1972 i do dokumentačnej evidencie

Okresného pamiatkového strediska v Žiari nad Hronom.

Podrobným skúmaním historických materiálov sme zistili, že nie dom s popisným číslom 9, ale susedný s č. 10 je rodným domom Kmeťovým. Svedčí o tom napr. časť príspevku Franka Kabinu (3) Rozpomienky na môjho bratranca (4), z ktorého citujeme: „Okolo roku 1800 narodil sa v Tekovskej Veľkej Lovči Štefan Kmeť, neskoršie obecný kováč v neďalekej Bzenici. Pojal si za manželku 25. novembra 1822 svoju tetku Alžbetu, dcéru Ignáca Kabinu, kupca a mäsiara tamojšieho, narodeného ešte na Novej Lehote medzi Nemci. Ponevác v obecnej vyhni bola len jedna vlhká a tak nezdravá, nepatrná izba, tak nebohý starý otec kúpil od mesta Banskej Štiavnice, ktoré tam bolo čiastočným zemepánom, jeden pánsky dom a tam osadil svoju dcéru s jej mužom, remeslo však prevodzoval len vo vyhni obecnej pri hradskej.“

Andrej Kmeť v liste Karolovi Dodekovi (5) zo 7. decembra 1898 píše o svojom rodnom dome: „Len škoda, že ho terajší majitelia nevládzu udržať v takom poriadku, ako bol, keď som ja v ňom uzerel svetlo Božie a trávil dni svojej mladosti, ba až do smrti matky mojej nezapomenuteľnej (6). Nad prednou izbou totiž a nad pitvorom bola šindlová strecha a vchod do pitvora bol len jeden, kdežto teraz sú, ako počujem dva, teda neutržujú dom tak ako bol, ale spotvorujú ho.“ (7)

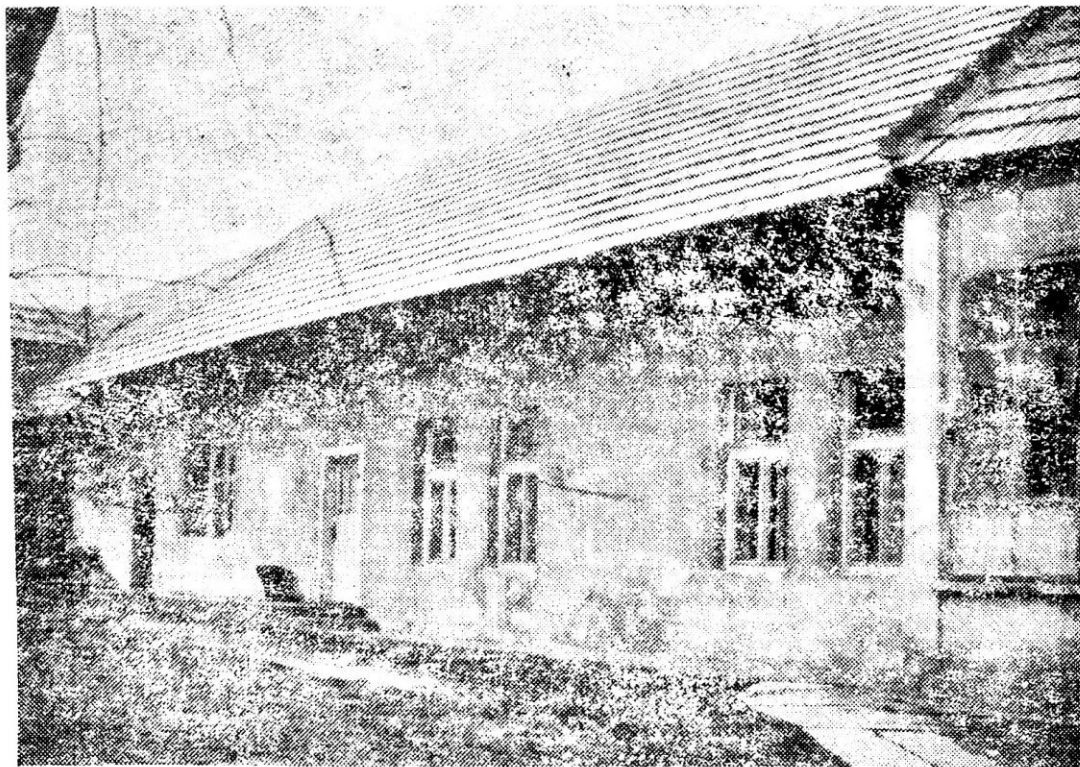
Treba povedať, že dom č. 9 má okrem kováčskej vyhne v prednej časti len dve obývacie miestnosti. Rodný dom Kmeťov je i na fotografii Karola Antona Medveckého (z r. 1910—1911), publikovanej v jeho práci o Kmeťovi z r. 1913. (8) I z fotografie je nápadná zhoda s terajšou podobou domu č. 10.

Korunným dokladom tohoto sporu je však komasačná mapa Bzenice z roku 1864. (9) Na nej je zakreslený dom s terajším popisným číslom 7 i dom č. 10, kým domy č. 8 a 9 chýbajú. Keďže vtedy ešte neexistovali, nemohol sa v jednom z nich Kmeť narodiť, veď v dobe zhotovovania mapy mal už 23 rokov. Kováčska vyhňa, kde pracoval jeho otec, je na mape zakreslená pri hradskej a je vzdialená od domu č. 10 asi na 80 metrov. V súčasnej dobe už neexistuje, pretože bola pri rozširovaní cesty začiatkom tohto storočia zbúraná. Rovnako tomu dovedčujú i záznamy v pozemkovej knihe Štátneho notárstva v Žiari nad Hronom. Podľa mapového záznamu z roku 1864 vysvitá, že priestor, kde teraz stoja domy čísl. 8 a 9, bol záhradou patriacou ku Kmeťovskému domu [parc. č. 5]. Samotný dom, dvor a k nemu patriaca hospodárska budova [pajta] stoja na parcele č. 6.

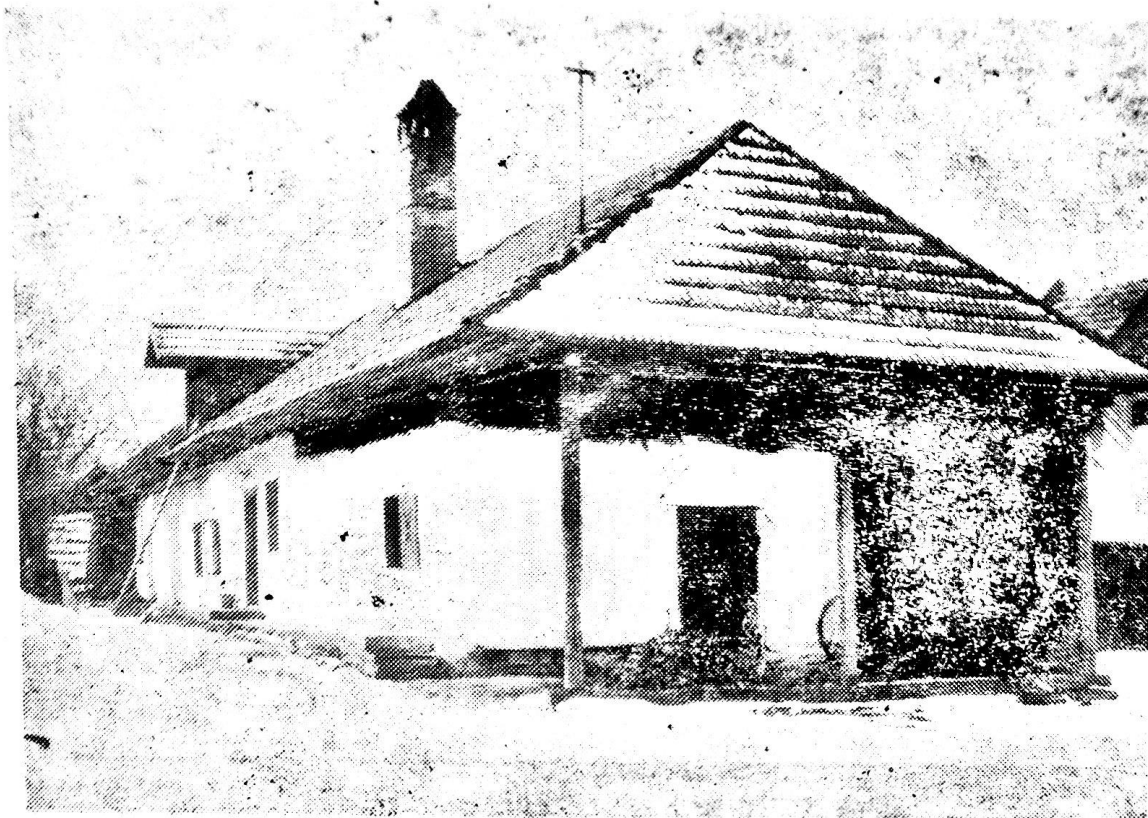
Zverejnením týchto údajov považujeme celú spornú záležitosť okolo rodného domu Andreja Kmeťa za definitívne uzavretú. Miestny národný výbor v Bzenici plánuje v spolupráci s ONV v Žiari nad Hronom a SNM v Martine v najbližšej dobe inštalovať v Kmeťovom rodnom dome pamätnú izbu.

POZNÁMKY:

1. Karol Anton Medvecký: Andrej Kmeť, rím.-katolícky kňaz, slovenský učenec, zakladateľ a prvý predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti, nákladom spisovateľovým, Martin, 1913, p. 10
2. Kolektív: Súpis pamiatok na Slovensku, zv. I., SUPSOP, Obzor, Bratislava, 1967, p. 224
3. Franko Kabina (1843—1927) rodák z Bzenice, právnik a spisovateľ, vydávateľ slovenských časopisov Perún

RODNÝ DOM A. KMEŤA V BZENICI

BZENICA, DOM č. 9 S KOVÁČSKOU VYHŇOU

- a Uhorské listy. V r. 1919 správca gymnázia v Kláštore pod Znievom.
4. K. A. Medvecký: c. d., p. 38
5. Karol Dodek, novobanský mešťan, spolupracovník A. Kmeťa, člen MSS
6. Kmetova matka umrela v r. 1831
7. K. A. Medvecký: c. d., p. 11
8. Detto
9. Mapa je uložená na MNV v Bzenici.

ZO SVADOBNÉHO ZVYKOSLOVIA SLOVÁKOV V MAĎARSKU

VIERA ŠTEVÁKOVÁ

Na jeseň v roku 1973 som absolvovala dvojtzdňový výskum v MLR, v obciach na severovýchodnom úpätí Pilišského pohoria. Sú to obce Pilisszentlászló, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt, v ktorých sa v priebehu 18. storočia usadili Slováci zo severných stolíc bývalého Uhorska. Hlavným cieľom tejto cesty bol výskum svadobných zvykov.

Na základe československo - maďarskej medzinárodnej dohody o výmene obyvateľstva, podpísanej 27. II. 1946, sa do Československa presťahovalo okolo 50 000 osôb slovenskej národnosti, z toho do Levického okresu približne 1727 rodín. Najviac ich prišlo z okolia miest Nyíregyháza, Szarvas, Balasgyarmat a z okolia Pilišských hôr. V tomto príspevku nás zaujíma najmä slovenské obyvateľstvo Pilišskej oblasti. Z tohoto kraja sa presťahovali na Slovensko a usadili v obciach Levického okresu: Jur nad Hronom (11 rodín), Šárovce (4 rodiny),

Šalov (4 rodiny), Kalná nad Hronom (1 rodina).

V Maďarsku sa obyvatelia zamestnávali najmä prácami v lese, kde páliť uhlie, vápno, kupčili s drevom a cez letnú sezónu chodievali do žatvy na okolité majere. Po druhej svetovej vojny sa v stále väčšom počte začali zamestnávať v priemyselných závodoch v Szentendre, Budapešti alebo v Ostrihome.

Keďže v povojnovom období v roku 1948 sa časť obyvateľstva presídlila do Levického okresu i z tejto oblasti, uverejňujeme v tomto čísle Spravodaja materiálový príspevok o svadobných obyčajoch Slovákov došlých z týchto lokalít.

Cieľom príspevku je podať čo najpodrobnejší popis svadobných zvykov, ako sa ony tradovali začiatkom nášho storočia medzi obyvateľstvom slovenských obcí Pilišskej oblasti.

Medzi najväčšie udalosti rodinného života člove-

ka patrí sobáš. On spája dvoch mladých ľudí v manželský zväzok, ktorý po stránke spoločenskej, hospodárskej a právnej bol dôležitou inštitúciou. Práve tú dôležitosť, akú mu ľudia pripisovali, možno vidieť na množstve praktík, pomocou ktorých sa snažili zabezpečiť hospodársku prosperitu, zdravie, súlad v manželstve, zdravé potomstvo.

Toto veľké podujatie si vyžadovalo mnoho úsilia a času, bolo potrebné organizovať ho v takom ročnom období, kedy mali ľudia najmenej práce. Doba uzatvárania sobášov bola podmienená hospodárskym faktorom. Počas sezónnych prác boli roľníci príliš zaneprázdnení, nemali mnoho času na usporadúvanie svadobnej hostiny. Na jeseň sa nazhromaždili zásoby, počet produktov na prípravu hostiny sa zväčšil. (1) Vo vinohradníckych oblastiach nové víno podmieňovalo výber doby na neskorú jeseň. (2) Keďže do tohto výberu zasahovali i cirkevné predpisy [u katolíkov], v decembri — v čase adventu — sa sobáše neuzavierali, ale až v neskorú zimu a skoro na jar (fašiangy). V skúmaných lokalitách hlavným spôsobom obživy nebolo obrábanie pôdy, ak aj, v malej miere. Pracovali v lese, kde pálili uhlie, kupčili s drevom. Preto nemuseli klásť veľký dôraz na ukončenie prác na poli, na obdobie relatívneho kľudu. Tabuľka č. 1 nám ukazuje, že najviac sobášov od roku 1896 po rok 1906 bolo v máji (18,3 %), potom v novembri (17,1 %) a vo februári na fašiangy (15,9 %). Na prvé miesto sa dostáva február, potom november a nakoniec október. Od roku 1920 do roku 1930 opäť s najväčším počtom sobášov je máj (26,9 %). Vidíme, že do po-

ZVÁČI

predia sa dostávajú dva mesiace — máj a február, čísla v ostatných sa viacmenej pohybujú v tej istej rovine.

Deň svadby pripadol v Pilisszentlászló na pondelok, utorok, stredu, štvrtok. V Pilisszentkereszte na utorok, stredu a v Pilisszentléleku na nedeľu. Cirkevné úrady zakazovali sobotný deň, pretože v nedeľu by svadobníci nešli do kostola. V piatok, v deň zákazu požívania mäsitých pokrmov sa svadobné veselie nekonalo, takže ostávali dni pondelok až štvrtok po tretej ohláske, poprípade nedeľa — deň tretej ohlásky. Môžbyť, že aj spôsob zárobkovej činnosti ovplyvnil tento prirodzený výber dňa. Celý týždeň ľudia pracovali v lese, na zábavu im ostávala nedeľa. Takto stratili len jeden deň zárobku.

Tabuľka č. 1

mesiac	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
roky												
1896—1906	5	11	1	1	13	6	4	6	—	9	12	2
1907—1919	2	24	1	3	8	6	5	5	3	12	14	—
1920—1930	6	11	2	5	28	14	8	3	6	8	12	1
1930—1948	3	34	12	15	25	14	12	16	9	18	19	3

Celý priebeh svadby bol popretkávaný rôznymi úkonmi, ktoré vykonávali na to určené osoby. Najčastejšie boli nimi príbuzní svadobnej rodiny, okrem „staršieho družbu“, ktorý nebol v žiadnom príbuzenskom zväzku so svadobnou rodinou. Najmä ho ženich. V predsvadobnom období spíňal funkciu zväča. Táto úloha sa dedila z otca na syna. V obci boli dvaja - traja takíto družbovia, ktorých si povolávali „na veselje“. Ich atribútom bola vyzdobená palica (na jej konci viseli dva ručníky, navrch napichli jablko alebo pomaranč), ktorú dostal od nevesty ešte pred pozývaním. (3) Krstný otec niesol na sobáš zástavu — znak svadby, čo považoval za veľkú česť. Do dnešných dní ho volajú „starejší“. Pochádzal z príbuzenstva z nevestinej strany, od neho „starší“ družba pýtal nevestu, tak isto pri snímaní vienka neveste jeho prosil o dovoľenie sňatia. O nevestu sa starala a funkciu vlastnej matky zastávala krstná matka „birmovna, krstedelna“. Ona pomáhala nevestu obliekať, čepiť, atď. Dôležitú funkciu z nevestinej strany zastával prvý družba (syn krstného otca). V Pilisszentlászló ho volali „prední družba“, v Pilisszentléleku, Pilisszentkereszte a v Sárísápe „mladší“. Chodili so starším družbom pozývať, počas svadby mu bol nápomocný pri organizačných prácach (zoraďovanie hostí, pri odoberaní mladých, snímaní vienka, atď.). Úloha prvej družice — „staršia, predná“ — sa začínala pred samotnou svadbou. Pomáhala neveste pri chystaní výbavy. Pripravovala svadobnú zástavu, svadobné palice pre zväča a družbu, pripravila vienok aj s ostatnými družičkami, niekedy i nevestu obliekala. Treba spomenúť i „maškare“. Táto úloha pripadla dvom - trom ženám. Nepatrili medzi svadobníkov. Pravidelne sa po večeri objavovali na každej svadbe a rozveseľovali spoločnosť. Na túto príležitosť si zvlášť kúpili alebo dali ušit šaty.

Sobáš:

Hostia sa začali schádzať v sobášny deň dopoludnia. Pred odchodom z vlastného domu ich ešte raz pozval zväč, mladý pár, poprípade svadobní ro-

dičia. Schádzali sa okolo 10.00 – 11.00 hodiny, pretože sobáš býval napopoludnie. Privítal ich „domajší“ (domáci), „starší“ družba alebo kuchárka. Svadobníci si posadali za stôl na „zajjetku“ (po-hostenie). Vysluhovali mládenci alebo dievčatá. Po-dávali huspeninu, ktorá nesmela chýbať, „jelítka“, varené víno a čiernu kávu. V nevestinom dome dru-žice popripínali prchádzim „pierka“ na prsia. Boli to 15–20 cm dlhé vetvičky rozmarínu. Mladá ne-vesta sa v druhej miestnosti obliekala za pomoci krstnej matky a družíc. Na popis jednotlivých sú-častok svadobného odevu sa nezameriame, opíše-me len najdôležitejšiu jeho časť – vienok („vív-nek“).

Dva vrkoče sčesali „do kolečka“. Naň položili, alebo „do kolečka“ i vplietli rozmarínový vienok, na ktorý pripevnili veľký 10 cm vysoký „trosfnový“ veniec, kúpený v obchode. Vzadu na temene hlavy pripli o veniec na spôsob mašle tri stuhy (modrú, zelenú, ružovú alebo bielu). Viseli takmer po spo-dok sukne. Ak sa dievča „prespalo“ (prespanka), vo venci sa vydávať nesmela. Pred oltárom mohla stáť len v šatke.

Ženich bol oblečený v bielej „sefírovej“ košeli, ktorú mu darovala nevesta. Na prsia ľavej strany kabáta mu pripevnili rozmarínovú vetvu s krátkou bielou stuhou. Po obvode klobúka pripevnili podob-nú rozmarínovú vetvičku a na bočnú stranu pripli kúpené voskové „pierko“, z ktorého viseli dve biele stuhy. Starší a mladší družba dostali od družice po rozmarínovom „pierku“ s tromi stuhami (zelená, červená, modrá – Pilisszentlélek). V Pilisszent-lászló „pierko“ s dvoma stuhami pripli na kabát. V Sárísápe ho volali „kvet“.

Pred sobášom sa začali u ženicha prípravy na odchod pre nevestu. V Pilisszentlászló poslala ne-vesta staršiu družicu „s pierkami“ k ženichovi, kto-ré ona svadobníkom popripínala a vracala sa už len so sprievodom. Svatky si nachystali košíky ko-láčov, ktoré cestou na sobáš a pred kostolom roz-dávali. Chlapci si pobrali fľaše pálenky. Pred od-chodom „starší“ družba ženichovým menom odpro-sil rodičov, zažakoval za vychovanie (príloha č. 1, 2, 3) a celý sprievod sa pohol pre nevestu. Na čele kráčal „mladožeňík“ so „staršou“ družicou. Vedľa neho z druhej strany šiel „starší“ družba, ktorý niesol v jednej ruke koláč („baba“) na tanieri, dar určený na „dedinský dom“ (Pilisszentlászló); v Pi-lisszentléleku a v Pilisszentkereszte mal na tanieri položeného zabitého kohúta. Do jeho zobáka strčili rozmarín. V druhej ruke zvieral znak svojej hod-nosti – palicu s ručníkom a jablkom. Nesmel ju nikde stratíť. Večer počas obsluhy palicu stráži-la družica. V svadobnom dome ich vpustili dnu (Pil-isszentlászló, Pilisszentkereszt) alebo našli dvere zapreté (Pilisszentlélek, Sárísáp). V druhom prípa-de ich hneď po prednesení obradnej formulky „starším“ družbom a po uhádnutí jednoduchej há-danky vpustili dnu. Privítal ich krstný otec, pohos-til koláčmi, vareným vínom. Družice svadobníkom popripínali na kabáty „pierka“ (v Pilisszentlászló už v ženichovom dome), t. zn. nevestine dary. Pre-hovoril „starší“ družba. Spomenul príčinu ich ná-vštevy a krstného otca poprosil, aby dovedli mladú nevestu. Potom nastalo odprosovanie rodičov (prí-loha č. 2, 3, 4) a príprava k odchodu na sobáš. Na čele sprievodu kráčal „starší“ družba a nevestin

krstný otec, ktorý niesol zástavu a tanier koláčov pre kňaza. Ako sme už spomenuli, tanier s kohútom niesol „starší“ družba už zo ženichovho domu. Za nimi šli ženich so „staršou“ družicou, nevesta s družbom a ostatní svadobníci (Pilisszentlászló, Sá-rísáp). V Pilisszentkereszte a v Pilisszentléleku „šli na široko“. Vpredu bol „starší“ družba a krstní otcovia, nesúci pre kňaza dary, a ženich. Za nimi kráčali družice, ktoré obklopovali nevestu. Cestou svadobníci vyspevovali, ujákali, tancovali. Sprievod sa uberal ku kostolu, kde sa ženich s nevestou, „starším“ družbom a krstnými rodičmi odpojili a šli na „dedinský“ dom, kde sa konal civilný sobáš. Svadobčania čakali v kostole. Pred oltárom sa ne-vesta pokúsila prvá stúpiť ženichovi na nohu, aby – podľa povery – v budúcnosti nad ním vládla. Tiež sa verilo, že ktorý z nich pri oltári prvý pre-hovorí, pri manželskej hádke bude musieť ustúpiť.

Odchod na sobáš bol popretkávaný viacerými magickými praktikami, pretože sa verilo, že v tom-to čase možno najviac uškodí mladému páru. Sva-dobná matka dcéra na dvore podala ošietku „s pi-rindžou“ (ryža zmiešaná s makom). Nevesta si z nej nabrala do ruky a rozhodila na štyri strany (Pilisszentlászló), aby bola bohatá. Medzi apotro-pajné železné predmety, ktorými chceli odvrátiť zlo, nešťastie, patrili rôzne náradia napr. ihly. Za-pichovala si ju do niektorej odevnej súčastičky, „abi k nej ňik zlí nepřistúpil“. Do topánky si nevesta kládla „marunku“ a peniaz. Cestou na sobáš hovo-ri-la: „Na marunke stojím, muža sa ňebojím. Ja som sekera, ti si klát“.

Keď mladomanželia vychádzali z kostola, začala hrať hudba. Družbovia a družice tancovali, staršie ženy rozdávali koláče. V Sárísápe krstný otec pred mladým párom rozhadzoval peniaze. Stávalo sa, že ženich pochádzal z druhej dediny. Vtedy mládenci na čele „s paholským“ (mládeneckým) richtárom prehradili cestu refazou. Ženich musel zaplatiť za nevestu. Toto zatarasenie robili nesvadobníci. Jeho umiestnenie v svadobnom ceremoniáli nebolo rov-naké. V Pilisszentkereszte zatarasovali cestu sva-dobčanom, keď šli na sobáš do kostola, v ostatných lokalitách po ňom.

Svadobná hostina sa konala buď na dvoch mies-tach postupne (Pilisszentlászló, Pilisszentkereszt) alebo na jednom mieste (Pilisszentlélek, Sárísáp). V prvom prípade sa svadobný sprievod po sobáši pohol k neveste. V Pilisszentkereszte sa vyskytovali dva varianty: 1. šli k neveste (obed u nej), večer prešli k ženichovi, kde zotrvali do rána. Ak sa mlá-denec priženil, nad ránom hostina pokračovala opäť u nevesty; 2. obed pripravovali u ženicha a večeru u nevesty. Ráno sa vrátili k ženichovi. Večera mu-sela byť vždy v tom dome, kde bolo viac miesta na tancovanie.

V nasledujúcich riadkoch spomenieme prvý prí-pad, t. zn. prechod svadobčanov do nevestinho do-mu po sobáši.

Vo svadobnom dome na prahu medzi dverami na svadobníkov čakala kuchárka a svadobná mať. Ku-chárka položila na prah malé korytko plné vody, ktoré musel každý prekročiť a vhodiť doň drobné mince. Mladému páru urobila pod nosom fúzy z me-du a do úst vložila kocku cukru, aby boli takí dobrí a tak sladkí ako med s cukrom. V miestnosti si že-ních kľakol pred nevestiných rodičov a prosil o ich

požehnanie (príloha č. 5). Rodičia ho pobozkali. Potom si posadali za stôl. Začalo sa hodovanie, o ktorom sa zmienime neskôr. Večer okolo 19.00 – 20.00 hodine sa svadobníci začali chystať na odchod. „Starší“ družba vyhnal hudobníkov na dvor, pretože keby hrali, ľudia by stále tancovali (príloha č. 8). Pri odchode ženy aj dievčatá spievali známu pieseň: „Tichí vetrík ot Dunajka povíja...“ (príloha č. 9). Cestou tancovali, ujúkali.

Dôležitým aktom svadobného ceremoniálu bol vstup nevesty do ženichovho domu. V Pilisszentlászló pri dverách sa „starší“ družba opýtal, či dobre prišli. Svadobná mať odpovedala: „Prijmeme vás, len poďte.“ Na dvore boli pripravené dve stoličky, na nich dva vankúše. Mladý pár usadili na vankúše, aby boli takí dobrí a mäkkí ako to páperie. Staršie ženy, kuchárky si pobrali „štetku“ (kefy) a napodobňovali líčenie domu, zametali alebo si pripravili dreveného koňa a pilili drevo. Na hlavu si nasadili klobúky a prepásali sa opaskom. Medzi dverami mala kuchárka opäť, ako pri vstupe do nevestinho domu, pripravené korýtko s vodou. V jednej ruke držala varechu a v druhej med s cukrom. Najprv urobila neveste fúzy, podala jej kocku cukru, buchla varechou a len potom pustila dnu. Touto procedúrou musel prejsť každý hosť. Do korýtka hádzali peniaze. V Sárísápe žartovnou formulou pýtali od nevesty doklady. Potom novomanželov omotali plachtou a spolu prešli cez prah. Na zem kládli ohrablá (Pilisszentlélek), ak ich zdvihla, mala z nej byť dobrá gazdiná. Cez dvere previazali motúzy. Nesmela sa do nich zamotať, pretože by vraj neotehotnela. V miestnosti nevestu svokra vítala slovami: „Privítam ťa já, moja cérenka, ale až budeš dobrá, tak jak já, čo som dobrá, já buďem na teba veľice dobrá, ale len mňa mosíš poslúchať. Poře núter, šak volačo sa vám uleze“ (Pilisszent-

lászló). V Pilisszentkereszte voviedol nevestu do nového domu „starší“ družba (príloha č. 11). Nevestina prvá cesta viedla k peci. V Pilisszentlászló sa pozrela hore komínom, aby si privykla. V Pilisszentléleku sa mala zadnou časťou tela dotknúť čeluste pece.

Hostia sa pousádzali za stôl. Nevestu posadili do kúta, aby neušla. Vedľa nej sedeli krstní rodičia, z druhej strany ženích. „Starší“ družba svadobčanov privítal. V ruke držal tanier s vodou, v druhej palicu s ručníkom. Prítomných upozornil, že najprv sa musia umyť, až potom jesť (príloha č. 12, 13, 14). Prvá si namočila ruky nevesta, po nej ostatní a do vody hodili drobné peniaze. V Pilisszentléleku sa „starší“ družba potkol na prahu. Rozbil prvú misu, ktorú niesol. Postupne prinášali na stôl: hovädziu a slepačiu polievku, mäso s chrenom, „papríkás“, kapustu so smotanou, medovú kašu, pečené mäso a koláče (Sárísáp) (4). „Starší“ družba predniesol ku každému jedlu vinš (príloha č. 15 – 23). Počas hostiny kuchárka poslala na tanieri mladému páru mrkvu s petrželom (Pilisszentlászló) alebo vajíčko s mrkvou (Sárísáp). Ženích vrátil tanier späť so slovami: „Toto ňemožeme mladej neveste dať, to si mosí zjesť len ten, gdo si navarev.“ Ženichovi patrili kosti na tanieri s kohútou hlavou – „kokošová hlava“. Priniesol mu ich družba s vinšom (príloha č. 22). Pri podávaní medovej kaše (Sárísáp), „rískaše“ (Pilisszentlélek) si kuchárka obviazala ruku bielou šatkou a bedákajúc došla do miestnosti. Niesla tanier a varechu. Ponosovala sa, že sa obarila, aby jej prispeli na lekára. Hostia jej niekedy hodili na tanier spolu s peniazmi i holú kosť. V ostatných lokalitách si vyberala za „pirindžu“ (ryža s mäsom). Pri večeri sa mládenci – „kuľuši“ (Sárísáp) snažili neveste ukradnúť topánku, ktorú potom družba vylicitoval a ženích musel

ODOBIERKA OD RODIČOV

kápiť. Svadobná hostina sa ukončila rozdáváním koláčov. Na svadbe nesmeli chýbať tieto koláče: „Baba, kuglofe“ — okrúhly koláč z kvaseného cesta, ktorý darovali kňazovi;

„Mrváň“ (Pilisszentlászló), „brána“ (Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt) — okrúhly, v strede s otvorom. Pri vstupe do svadobného domu ho nevesta alebo družba hádzali medzi ľudí;

„Vekle, zaviňáki“ — podlhovasté, makové, orechové koláče;

„Radostník“ — veľký ako pekáč, podobného tvaru, z kvaseného cesta.

V Pilisszentkereszte večeru ukončil „starší“ družba dlhším veršovaným príhovorom (príloha č. 23). Volali to „astal bontás“.

V Pilisszentlászló bol známy zvyk tesne po večeri — „chodenie s batohom“. V nevestinom dome svadobná matka zakrútila do plachty „radostníky, mrváne, vekle“. Okrem koláčok pribalila i kúpenú alebo po domácky urobenú bábiku. Niektorá žena batoh doniesla do svadobného domu, kde doň ešte pridali pár koláčov. Keď poodnášali zo stolov, neveste zavesili batoh na chrbát. Ona sa s ním postavila na stôl, trikrát sa potočila a batoh zhodila. Krstná matka koláče rozkrájala na toľko kúskov, koľko bolo prítomných svadobčanov. Akonáhle ženy zbadali bábiku, začali kričať: „Čo je to, mladá nevesta si doňjésia i decko. A priznáš sa ti, mladí zať, na to decko?“

Po svadobnej večeri sa začalo „viberaňie darunkov“ (Pilisszentlászló) (5), „do venku“ (Sárisápe), „do vínka“ (Pilisszentlélek). Mal to na starosti „starší“ družba. V ruke držal palicu, ktorou búchal o hradu povaly alebo na tanier. Po príhovore (príloha č. 24) vykrikoval: „Groš na groš, gdo dá vác.“ Prvá mu podávala dar krstná matka. Družba si ho napichol na palicu a podal „staršej“ družici so slovami: „Pochválen pán Ježiš Kristus, kázali vás pekne, krásne pozdravíť krsná mať. Poslali vám tento malí daríček, abi ste ho prijali za najväčší.“ Ona dary odkladala do koša alebo pred nevestu na stôl. Svadobníci darovali rôzne predmety do domácnosti, odevné súčastičky, peniaze (6). Darovanie trvalo i dve-tri hodiny. Záviselo to od družbu a jeho vtípného komentára ku každému daru. V Sárisápe darujúci hovoril:

*Havránku, havránku,
uhňi sa na stránku,
ňech já móžem štrej, ďalej
našej mladej neveste bližej.*

Družba dar podal neveste:

*Beš koňičku vraní,
naspák vracaní,
že sa ona ňeťeší vašému daru,
ale najvác vašému zdravú. (7)*

V Pilisszentléleku vyberanie bolo spojené so snímaním vianka. Už ten názov „do vínka“ napovedá tomu, že najprv sňali vianok a dary dávali až potom. V Sárisápe ostal už len termín „do venku“, pretože nevesta ho pri vyberaní darov mala na hlave a snímali jej ho až po vybraní.

Vyvrcholením svadobného ceremonálu bolo snímanie vianka — symbolu panenstva, dievocva a čepenie, t. zn. nasadenie čepca — znaku vydatej ženy. Prvým úkonom bolo sňatie vianka a zároveň

i obradná rozlúčka nevesty so slobodou. V Pilisszentlászló, v Pilisszentkereszte a v Sárisápe sa konalo tesne po vyberaní darov, v Pilisszentléleku, ako sme už spomenuli, pred večerou. Vianok z hlavy snímal „starší“ družba. V Pilisszentlászló ako posledný úkon vylícitoval čepiec. Kúpil ho ženích. Do rúk ho nechcel chytiť, pretože by nevesta vraj „mala veľkú hubu.“ Podali ho neveste. Ženy a družice ju vyviedli do vedľajšej miestnosti a posadili uprostred izby na stoličku. „Starší“ družba, držiac medzi prstami tri sviečky, ju prosil o vianok:

„Moja mladá nevesta, já tebe prosím,
já tebe tvúj vjenek dole z hlavi dať mosím.“

Ženy spievali obradnú pieseň, ktorá je s týmto zvykom spätá a zároveň je jeho neoddeliteľnou súčasťou (príloha č. 25). Opakuje sa to trikrát za sebou. Po treťom raze jej družba vianec strhol z hlavy.

Niektori z prítomných nevestu podliali vodou. Ženy sa smiali, že jej od strachu „ušlo“. V Pilisszentkereszte sa družba obliekol za počestného, niečo si prehodil cez plecia a vstúpil do miestnosti. Vysvetlil príčinu svojho príchodu, že sa mu stratila holubica a tu ju zazrel. Po úvodnom predslove nevestu odvedol od stola. Uprostred izby s ňou tancoval, držiac ju za ruku nad hlavou. Niekedy jej najprv sňal vianok a pri tanci ho držal vysoko. Nevesta pod ním tancovala pri speve dievčat. V Sárisápe „starší“ družba vypýtal nevestu od krstných rodičov obradnou formulou: „Prosím vás, krsní rodičé, pre boha, prepustíte mi mladú nevestu do bilej loži. Prosím vás po prví rás.“ V ruke mal tri horiace sviečky. Ak uhádol danú hádanku, zhasol jednu sviečku. Druhýkrát sa podobne pýtal a odpovedal na dotazy. Po treťom raze nevesta prešla krížom cez stôl a postavila sa uprostred miestnosti, kde sa okolo nej točili družice. Nakoniec ju obkolesili družbovia, v kole s ňou tančil „starší“ družba, až kým s ňou nevyšiel von. Mládenci bili nevestu klobkúkom, aby mala chlapca. Podobný zvyk praktizovali pri vyprevádzaní ženicha, počnúc od jeho trojnásobného vyprosovania od krstných rodičov až po výsledný tanec s družicou medzi dvoma radmi dievčat, ktoré ho udierali šatkou.

Čepenie patrilo medzi dôležité obrady, ktoré vyjadrovalo podstatnú črtu celej svadby, a to premenu dievčata na ženu. Tento zvyk bol spojený so snímaním vianka, chronologicky nasledoval tesne za ním. V skúmaných lokalitách nevesta pri čepení sedela na stoličke v susednej miestnosti. Vlasy jej pod čepiec upravovala krstná matka. Dievky jej pri tom pomáhali. V Sárisápe so začepenou nevestou družba predstúpil pred krstných rodičov so slovami: „Čil som im dovédou peknú, hlatkú, prettím bola strapatá“ (8). Po začepení každý prítomný svadobník tancoval s nevestou. Tento tanec volali „za grajcar“ alebo „meňassontánc“. Prvý s ňou tančil „starší“ družba. Keď prestal, zakričal: „Na predaj je nevesta.“ Bol nútený hodiť peniaz na pripravený tanier. V Pilisszentléleku niekedy peniaze hádzali na zem. Po tanci ň nevesta zbierala alebo pozametala na kopy a pri tom splevala:

*Šöpörtem eleget, šöpörjön mošt mášik,
seretlek babám, sereššen mošt mášik.*

Počas tohoto tanca prichádzali v Pilisszentlászló do svadobného domu maškary. V ostatných lokalitách sa objavovali na druhý deň. Ženy sa preobliekali

SVADOBNÝ SPRIEVOD

za chlapov, cigánky, muži za ženy. Len čo ich družba zbadal, zakričal: „Postojte, strašák polku hrajte, maškari sa tu. Strašákom si mosíte zahrať!“ Maska cigánky sa hnevala na ženicha, že ju vraj opustil a nechcel platiť na ich dieťa. V Sárísápe „manželský pár“ (on za ženu a ona za chlapa preoblečená) tiskal pred sebou fúrik, v ktorom mali bábu.

Zábava pokračovala i na druhý deň. V Pilisszentléleku ráno chodievali mládenci budiť svadobčanov, ktorí poodchádzali domov. Najprv zobudili krstného otca. On zámerne odišiel zo svadobnej hostiny, pretože vedel, že prídu preňho. Na palice si pověšali rôzne odevné súčiastky. Mali so sebou i lampáše, svietili nimi i vtedy, keď bolo vidno. Ráno v Pilisszentkereszte a v Sárísápe odchádzali svadobčania s mladým párom do nevestinho domu ukázať matke začepenú nevestu.

Medzi obľúbené zábavy počas druhého alebo tretieho dňa patrilo „podkúvanie žien, holenie mužov a hra s kohútom.“ Kohúta zabíjali na druhý deň dopoludnia. Mládenci ho živého zakopali do zeme na dvore. Trčala mu len hlava. Niektorému chlapcovi previazali oči šatkou, do ruky podali kosu. Ak hlavu kohútovi neodsekol, postupne sa striedali, kým ho nezabili.

S preskakovaním ohňa sme sa stretli v Sárísápe. Mládenci pripravili vatru na svadobnom dvore alebo na ulici. Prvá ju mala preskočiť nevesta, po nej ostatní.

Svadobníci sa rozchádzali na druhý deň večer. Najdlhšie zotrvala mládež, ktorá sa potom bavila nielen doma, ale najmä na ulici.

Príloha ku textu:

1. Odprosovanie ženicha pred odchodom pre nevestu na sobáš:

„Moji milí priateľovjá, tu si posedajte matka, oťjec, družički, pozeraťe na mladého zaťa, lebo on smúť-

ki má. Nevestu si čaká. Za ňou pôjdeme čil, abi zme mohli to dohoñiť a čím skôr do vena sa dať a usilovať sa. Teda čil raz otprosím od oca. Môj milí oťjec, ochráñev si ma ot šeckých zlich vetrov, kec si na mňa zmislev, bár de si ďaleko bov, len mňa si mal na rozume. Čil já tebe na rozume, keď ma na takú dlhú cestu pustíš. Ďakujem ti za šecker trápeñje, za šeckú vinu. Moja milá matka. Ti ñeplač, moje srde više plače ako ti, ale já tebe ñeñehám ñigdá, tebe našćivím a tebe, ako sa patři sinovi, biť odbavím. Pochválen pán Ježiš Kristus.“

(Pilisszentlászló)

2. Odprosenie prostredníctvom „staršieho“ družbu:

„Páñi starší, páñi mladší. Prestañte s hubámi, zo štrngotáñim a ostrohámi. Začñe sa odebirať mladá ñevesta (mladí mladožeñík) na svadebñi sobáš do božjeho chrámu. A čil sa k vám obracám, tatko mój drahí, že ste ma tak rada mali a tak faško vichovali a čil ste ma jednému (jednej) mláďencovi (panenke) na krídla prepustili. Za fšetko vám veľmi pekñe ďakujem a čil sa s vami rozlučujem. Ach, moja mamenko drahá, čo len k vám mám prehovoríť, keď ste ma tak rada mali a tak faško vichovali, za fšecker aj vám pekñe ďakujem a čil sa s vami rozlučujem. Vivat.“

(Sárísáp)

3. Odprosenie nevesty:

„Moj milí oťjec, kec si ma chráñev ot šeckerho zleho, darmo si chráñev. Prišov vetor, uchiťev ma. Ale mňa darmo chitá, srde mi ñemože brať. Já tebe rada mám ako oca. Čil aš som fa voľakedi ubližila, ráć mi odpustiť. Pochvalen pán Ježiš Kristus. Moja milá matka. Ti, čo si veľa noci pri mñe strávil v ñemoci, chulosťi, na novú cestu ma púšćáš. Já mosím ísť za toho, za koho som si vibrála. Až mi ráćíš odpustki, odpusť mi, lebo já bohu slúžím a Márie ako žeñe. Čil moji milí roďičov si poboš-

káfe, na svetú cestu sa pohňeme do svetého chrámu. A čiľ svetí očenaš sa pomodlíme, abí mohli šťastlivo prísť do svetého chrámu. Pochválen pán Ježiš Kristus.“

(Pilisszentlászló)

4. Nevestina odobierka od rodičov:

„Došla tá chvíľa, f kerej sme mí sem povolani a máme mladú nevestu do chrámu božieho otprovaďit, gde pred bohom a pred nami skrze sobáš so svojím budúim manželom kresťanskím príkladom spojená buďe. Poďeváč ale pre ťažkosť srca a pre žái ňeňí sa f stave otprosíš ot svojich rodičov a od vás úprímných práfelóť. Prijmete ich skrze mňa, vám hovornu. Tak ja veľmi jej prosím, až vám volakedi ublížila, alebo prevíňila, abí ste jej to ráčili otprosíš. Potom aj vám, milí rodičé, za šeko to ustáňí, keré ste pri jej vichováňí poctúpili, uprímné a srdečne ďakujem. Pán boch, kerí statečným a bohobojným rodičom hojnu otplatu dáva, ňech aj vás ráčí mat ve svojej najviššej obraňe a ochraňe. A ňech vám pri fšeckém vašém usiluváňí hojného požeňnáňja uďelit ráčili, jako aj teho ňech vám uďeli, abí ste sa s tícho ďetí, terajších novomanželov, slatkého pořešeňia dožili. Ňermucte sa rodiče, že sa céra vašá od vas ada odebírá. Vec ona i potom bude uznávat céru vašú a bude vám v cnosí a iné ďetínské voci preukazovat. Pán boch ňech vás má na starosí a ňech vám dá jak dočilku, tak aj ot čiřšku šťastá a večného blahoslavenstva okúsíť.“

(Pilisszentkereszt)

5. Po sobáši prosí ženích o požeňnanie od nevestiných rodičov:

„Pochvalen pán Ježiš Kristus. Apko moj, aj mamko moja, dočilku som vám ňebol sinom, ale čiľ vás prosím, či ma ví prijmete tak za svojho sina, jak i svoju vlastnú díevku. Až ma prijmete, prosím za sveté požeňnanie.“

(Pilisszentlászló)

6. Starší družba oznamuje odchod do ženíchovho domu:

„Mojí milí hostovjá, zebierajme sa, tíchto zme už dost vižierali, už nás čakajú tam. Fšetko sa im rozvarí a nás čakajú. Tá paňi kuchárka nám už roskázali, pre nás otkazov otkazujú a mí tam sa mosíme ustanovíť na čas. No, ker sa ňeustanovíme, ňevítajú nás.“

(Pilisszentlászló)

7. Pieseň, ktorá sa spieva pri rozlúčke nevesty s rodičovským domom:

*Ťichí vetrik ot Dunajka povíja,
už sa cérika od maménki odberá.
Ďakujem vám, má mamenko, nastokrát,
že ste ví mňa mali, céru vichovali,
a čiľ íďem, moja mamko, preč od vás.*

*Ďakujem vám, sestri moje, nastokrát,
raďi sme sa mali, spolu vichovali,
a čiľ íďem, sestri moje, preč od vás.*

*Ďakujem vám, kamaráti, nastokrát,
raďi sme sa mali, spolu chodievali,
a čiľ íďem, kamaráti, preč od vás.*

(Pilisszentlászló)

8. Časť rozhovoru medzi ženami zo ženíchovho domu a prichádzajúcimi svadobčanmi:

ODOVZDANIE DAROV

Ženy: „Sem ňejcté, mí ňemáme času veselňíkov opchádzati, mí máme inakšíú robotu. Vidíte, drevo píľime, líčime, nás ňehajte na pokoji.“

Chlapi (často družba): „Dost, ijcté, ijcté dál ottáľto, čiľ mí sem sceme íst. Mí sme ottáľto prišli a sem sceme dovjésťi k večeri mladí pár aj celú čelad.“

(Pilisszentlászló)

9. Vinš „staršieho“ družbu pri vstupe nevesty do ženíchovho domu:

„Pomáhaj nám pán boch aj tento krok v predse vzáťi našem vikonať, lebo teraz uvádzame vivilenú mladú nevestu nážho mladožeňícha a tím srdečným žadáňím, abí ste ju vďačne prijat ráčili. Pán boch ňech vám popraje toho, abí ona ňíľen svojmu manželovi verná, ale pri fšetkých prácach ochotná, usilovná, pílná bit mohla. To je naše srdečné žadáňí. Prosíme vás, prijmite ju vďačne.“

(Pilisszentkereszt)

10. Vinš „staršieho“ družbu pred podávaním večere z rokov 1920—1930:

„Vieme, že sme fšelikaďe pochoďili, aj špinavie rukí máme, aj špinaví zme, ale bí ich prosev šekých, abí sa kaďdí poumívau.

A toto je vodička čistá,
od Jordán potoka Krista,
gdo sa z ňej umije,
stokrát cisťejší buďe.“

(Pilisszentlászló)

11. Vinš družbu pred podávaním večere z posledných rokov:

„Mojí milí práfeljá. Paňi kuharka roskázali, zme zbehnutí ot šelikád, fšaďe zme choďili, špinavie kľučki chitali. Veďeru ňedá, umívať, že sa máme. Ráčíte. Mojí milí práfelovjá, toto je vodička čistá, z Jordán potoka brístrá, gdo sa v ňej umije, stokrát pekňejší, čisťejší a brístrejší buďe. Gdo sa ňeumije, ospalí a škarbaví do rána buďe. Aj ví muzikanťi mojí milí, aj ví sa poumívajte, lebo aj ví oškarbavíe a poslúchat ňebudete, len budete víno hľadať, napíť sa a potom hrať ňí.“

(Pilisszentlászló)

12. „Pochválen pán Ježiš Kristus,

teče vodička čistá
ot pána Jóžiša Krista.
Gdo sce pokrm požívať,
ňech sa ráčí umívať!“

(Pilisszentkereszt, Sárísáp)

13. Vinš „staršieho“ družbu pred donesením polievky:

„Šťastný večer vám vinšujem. Viem, že fšelikade ste pochoďili, aj ste vihlalli, lebo ste ňejelli ešte od rána, hádam aj tídeň ste ňejelli. Kázali vás pekne, krásne pozdravil kucharki aj svadobná mať, aj svadobní ofiec a poslali vám tento malí darček, abi ste ho prijali za najväčší.“ Položil tanier a pokračoval: „Toto je poljévečka, kec s tejto ňebudefe ješ, už inšie ňebude a s tejto si posfelte postielku, lebo meso ináč ňebude vriet.“

(Pilisszentlászló)

14. Vinš družbu pred polievkou:

„Páni starší, páni mladší. Keď som vás sem indituval, každý dobre pomerkuval do toho cfeného domu a ja vám pridám toto k temu, že tu ňeumreme hladom, to vám prosím povím príkladom skrze Jozefa predaného, že on ňebol od bratov usmrtení, lež bol kupcom madianskim predaní. Aj tam ho pán boch ňeopustil, otca, matku, bratov živil, ako tento hospodar svadební dáva nám tento dar boží. A čo nám dá vďačne prijmime, čo lepšieho otkladajme meso, pečienku, kuratka, lebo je večera krátka. Len si troška počekajte, polievki si zachlupkajte, šak kucharki chistajú, možno nám aj iné dajú. Vivat.“

(Sárisáp)

15. Pred prvým jedlom:

„Velavážené zhromáždeň, keď som vás sem indituval, hñef si každý pomerkuval, že náš ofec svadební ňelen z muziku hudební vás sce obveselit, ale aj pokrm predložiť, tak nádeje vaše splñili sa f temto čase, plnú misu vám prednásám a v uživañie prinásám. Prijmite to vďačne, vám dávam srdečne.“

(Pilisszentkereszt)

16. Pri podávaní vareného chvosta z kapusty krstnému otcovi:

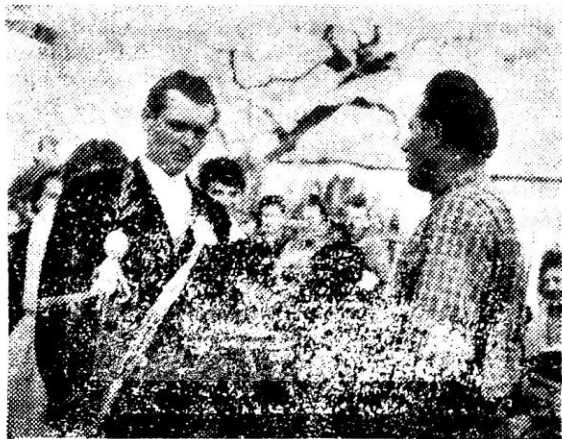
„Muoj milí krsní ofiec, ňech si naberú, ňech ukážu aj ňevesfe aj zafoví, aj jeden aj druhí, vi sa ňehanbífe uš chuosta. Aj on ňech sa ňehanbí, ňech si pochutná, ňech si uhrízá. Keď zostañe, ňech si schová na druhí ras.“

(Pilisszentlászló)

17. Pri kapuste:

„Páni starší, páni mladší, z Rajskej záhradi som višol a takéto hlavi kapusti som našol. Hledajte si kerí uši, kerí chvosti.“

(Sárisáp)

VYMÁHANIE „VÝKUPNÉHO“

18. Keď prinášajú mäso z polievky:

„Páni dlhí, krátki, chudí, tlsti, šelijáci pánové. Priñesla mi jedna mucha túto povest do ucha, že vi svadbu vizírate, jefe, pijete, kukáte a ja vám mojho rožku prinásám chrenu trošku. Vivat!“

(Sárisáp)

19. Ženíchovi prinášajú stehno zo sliepky:

„Sfehienko si ňechitaj s tañiera, tam máš mladú pri sebe, to si chitaj. Ti ňebantuj nič, len svoje.“

(Pilisszentlászló)

20. Kuchárka posielala novomanželom kosti z hydiny:

„Moji milí mladí, mošfe aj šporuvať, lebo páni kuchárka uš inšie pre vás ňenašla, len tieto kostečki obhrízajte a mislite si na tomto, jako máte šporuvať a na tomto keď zešporujefe, radosní budefe, šporuvať budefe.“

(Pilisszentlászló)

21. Pred omáčkou:

„Páni starší, páni mladší, prinásam vám dobre pripravenú, šelijakími bobkovími listami dobre pripravenu omáčku. A vi pekné a pocťivé đevki, ňeviprávajfe sa, lež jedzfe, lebo keď s tej omáčki ješ ňebudefe, pekné ňebudefe, ale añi vidávať sa ňebudefe. Vivat!“

(Sárisáp)

22. Pred pečeným mäsom:

„Páni starší, páni mladší, prichádzam k vám z veľkú radostu. Tuto miskú malovanú s pečenkami cifrovanú, keru nám naša mladá ňevesta oferuje a mile rada prijmime od ňej vďačne. Vivat!“

(Sárisáp)

23. Veršovaný text „staršieho“ družbu na konci svadobnej hostiny:

*Veseli hodovñici,
poslište mña z bedlivosti.
Viđim vás seđet pri stole,
iste uš máte mozole
na nohách ot tancováñá
a ot mnohého skákañá.
Uš ste sa aj nasítili,
do hojnosti napili.
Jeden s druhím rozmlúvate,
lármu, plesk a krik deláte.
Uš niektorí aj zachripli,
iste hojñe s flaše pili.
Já pri peci dávno seđim,
na vás šeckich pilñe hledim.
Veru ste mi chuť robili,
keť ste chutñe jelli a pili,
a precaj ste mi ňedali.
Aspoñ z masa kúsek malí,
ten bi mi bol veľmi smačñí,
lebo som jako pes lačñí.
Vám polejki dosti dali,
šeckú ste ju vichlúpali,
šiflíki aj rezance,
aj gđovíjaké papance.
Fšeko ste z misék vibrali
a prázdne naspák poslali.
Doñiesli teš kuracinu,
takú s chrenom hovazinu
a cifruvané brđárki,
čo narobili naše kuchárki
Ti sa teš uživali*

a takto zalivali. (Ponúkol víno)
 Potom prišiel zväč
 humkante masár s hurkámí,
 s putňámí, neb s pacalámí.
 Tí ste stroviť nemohli,
 ňeb ste ďefom rozďávali.
 Veďeli ste bespochibi,
 že ešče pečené ribi, huši,
 kopoňe, slepice, morki a kačice
 budú na stol priňesené
 a to chutňe pripravené.
 Nato ste si chuť robili
 a tupá zubi brúsili.
 Dobré sú veď pečenki,
 to lúbá mužáci aj ženki.
 Tí keť na stól príleťeli,
 hňetki vám do úst leťeli.
 Ba ešče aj koláče ňestačili,
 keré pri pečenkách boli.
 Fšeckí ste ich poďelili,
 ešče aj do vačku ste skrili.
 A kašu v mléku varenú,
 s madom dobre pokropenú,
 ot tej ste sa šeci báli,
 lebo plat za ňu pítali.
 Ale precaj ste ju strovili,
 bars ste aj dost málo plafilí.
 Medzitím ňič ňebanujete,
 jecte, píte, aj tancujete.
 Náš gazda ván ňezávidí,
 ňech vás len šeckích veselích vidí.
 To, čo ste mu strovili,
 on nagazduje f krátkej chvíli.
 A šeckích vás vďačne vidí,
 jak dobrích a statečných luďí.
 A ja vám žádám požeňnáňí
 tu na temto hodováňí.
 A novím, milím manželom
 a mojím úprimním práťelom,
 tēs žádám, abi boli živi, zdraví,
 v stálej láske i kresťanskej svornosti
 bes hrichu a rostržitosti.
 S tím milí svadobňíci
 a veselí hodovňíci
 teď vám fšecko dobré vinšujem,
 do láski sa komendujem.

(Pilisszentkereszt)

24. Pred vyberaním darov:

„Svatebné zhromážděnie, doňiesla mi jenna mucha túto vec fčera do ucha, že vi ňiélen pít, tancuvat a mulatovat ste došli, ale, že i tých našich mladozenýchov obdarit sceťe. Tak já jak veselní sluha s tím srdečným žadaňím vás prosím, že já teda to budem oddávat.“

(Pilisszentkereszt)

25. Obradná pieseň, ktorá sa spieva pri snímaní vienka a čepení:

Stratila som partu, aj zelení veňtec,
 najšel mi hu družba, aj starši mláďeňec.
 Dajže mi hu družba, já ta pekňe prosím,
 lebo já ten vjenek veru rada nosím.
 Kebi si ho hola rada nosivala,
 ňebola bi si sa zaňho vidávala.

(Všetky skúmané lokality)

POZNÁMKY:

1. Dúžek, S.: Svadba na trenčianskej dedine. Diplomová práca FFUK, Bratislava 1958, s. 34, 35.
2. Chorváth, K.: Slovenská svadba. Slovánske pohľady XV, 1895, s. 524.
3. V Pilisszentlászló došiel zväč a „mladší“ družba v neďefu po druhej ohláške k neveste do svadobného domu, kde ich uhostili. Popoludní začali pozývať podľa pripraveneho zoznamu. Pred vstupom do domu zaklopali alebo búchali palicou na dvere, vošli a zväč tradovanou formulou ich pozval. Domácich poponúkali vínom. Druhý raz pozývali v deň sobáša dopoludnia.
4. Postup jedál v Pilisszentlászló:
 - a) hovädzia polievka
 - b) kapusta so smotankou — „sékeli“
 - c) hovädzie mäso, chren
 - d) hydínové mäso s haluškami
 - e) ryže s mäsom — „pirindža“
 - f) pečené mäso
 - g) koláče.
5. V Pilisszentkereszte vyberali pred večerou. Postup bol presne ten istý ako v Pilisszentlászló.
6. Dievčatá darúvali malú bábiku. Zabalili ju do veľkého balíka — „čomag“.
7. Žatko, R.: Slovenská svadba u Slovákov v Maďarsku. Národopisný zborník IX, 1950, s. 191.
8. Zapisal K. Palkovič. Výskum robil v roku 1946.

Zoznam informátorov:

Pilisszentlászló (MER):

- Gizela Fraňová, nar. 1919, Felszabadulás u. 7.
 Nándor Dombaj, nar. 1903, Béke u. 28.
 Terézia Kosnovska, nar. 1927, Petőfi Sándor u. 40.
 Lajos Kovaczik, nar. 1928, Béke u. 16.
 Margita Vaňáková, nar. 1922, Felszabadulás u. 5.
 Michal Vaňák, nar. 1918, Felszabadulás u. 5.

Pilisszentlélek (MER):

Katarína Ujvárosi, nar. 1908.

Pilisszentkereszt (MER):

- Cserni Gergelyné, nar. 1902, Petőfi Sándor u. 14.
 János Fuhl, nar. 1903, Kosuth u. 57.
 Klausz Lászlóné, nar. 1928, Fő u. 3.

PRÍSPEVOK K POZNANIU FAUNY MÄKKÝŠOV NIEKTORÝCH VÝZNAČNÝCH LOKALÍT ŠTIAVNICKÝCH VRCHOV

JOZEF ŠTEFFEK

Úsilie o poznanie geologického a biologického charakteru historicky veľmi zaujímavého okolia Banskej Štiavnice má bohatú tradíciu. Banská Štiavnica — v minulosti jedno zo siedmich stredoslovenských banských miest, bola už pred dvesto rokmi centrom vedeckého života bývalého horného Uhorska. Veľkou mierou sa o to pričínila jediná banská akadémia v strednej Európe a v roku 1807 utvorená lesnícka katedra. Práve v XIX. storočí sa začal intenzívny prieskum prírodného bohatstva fauny a flóry tohoto nesmierne zaujímavého kúta Slovenska. Cieľom predkladaného príspevku je načrtnutie charakteru faunisticko-ekologických pomerov Banskej Štiavnice a prilahlých dolín Štiavnických vrchov po stránke malakozoologickej. Skúmaná oblasť sa rozprestiera v tesnej blízkosti hraníc Levického okresu a preto dosiahnuté výsledky sú dôležité aj pre poznanie zoogeografických pomerov južných výbežkov Štiavnických vrchov, ležiacich už na území tohoto okresu.

Geografický charakter banskoštiavnickej oblasti

Geomorfologicky má celá oblasť tvárnosť typickú pre sopečné pohoria. Tvorí ju zhluk kuželovitých kopcov a vyvýšenín bez zreteľnejšieho zoskupenia v horské pásmo. Časté sú rozsiahle náhorné plošiny s miernym terénom. Najvyššiu nadmorskú výšku má Sitno (1009 m). Dva vrchy: Paradaž (939 m) a Tanád (938 m) tvoria rozvodie tokov, odvádzajúcich povrchovú vodu zo severnej a západnej strany do Hrona a z južnej do Ipľa. Potoky pretekajú v okrajových častiach pohoria hlbokými údoliami so strmými svahmi.

Nedostatok hnacej sily pre banské diela vyriesili v minulosti banskí technici vybudovaním systému nádrží, tzv. tajchov a siete prítokových kanálov o dĺžke temer 130 km. Tajchov je v okolí Banskej Štiavnice 25 a spolu s prítokovými kanálmi poskytujú vhodné podmienky pre život niektorých druhov mäkkýšov.

Metodika práce

Na zistenie druhového spektra skúmanej oblasti sme vzhľadom na rozdielnosť biotopov použili metódu individuálneho zberu. Nazbieraný materiál sme ukládali do epruviet a fixovali 70 % alkoholom. Získaný materiál je determinovaný podľa Ložeka (1956) a uložený v Tekovskom múzeu v Leviciach.

Opis študovaných biotopov

1. Štiavnický ostrov

Táto neveliká oblasť sa rozprestiera asi 5 km JV od Banskej Štiavnice. Z geologického hľadiska je pozoruhodná komplexom kryštalickej bridlce, vápencov a dolomitov. Vo vertikálnom členení je zreteľne pozorovateľná teplotná inverzia. Na vyvýšeninách je porast xerothermnej flóry s *Juniperus*

communis, *Gentianella ciliata*, *Ononis spinosa*, *Carlina acaulis* a *Dianthus certhusianorum*. Spodnou — chladnejšou časťou preteká potok, ktorý sa na svojom dolnom toku prepadáva (typický príklad krasovej oblasti). Okolie potoka je porastené drevinami: *Ulnus glutinosa*, *Sorbus aucuparia*, *Sambucus nigra*, menej *Prunus spinosa*. Z bylín sú hojné porasty *Urtica dioica*, *Mentha longifolia*, *Impatiens noli-tangere* a pod. Partie tesne nad potokom majú suťovitový charakter.

2. Hodrušská dolina

Biotop, kde bol robený zber, leží asi 0,5 km nad obcou Banská Hodruša pri potoku. Podklad tvorí potokom naplavený materiál. Hustý porast bylín umožňuje stálu vlhkosť. Na niektorých miestach sú menšie bahňité mláky. Ľavý breh potoka prechádza v strmší svah suťového charakteru.

3. Vyhnianska dolina

Zber bol robený okolo potoka (podobne ako v Hodrušskej doline), pri vyvieračkách a na stránkach v hornej časti doliny. Vyhnianska dolina predstavuje hlboké údolie, na niektorých miestach sa rozširujúce, inde zase zužujúce do priesekov. Breh potoka je na niektorých miestach piesčité. Charakter doliny je podobný ako pri biotope č. 2 a preto neprekvapuje ani nápadná zhodnosť druhového spektra mäkkýšov oboch lokalít.

4. Periféria Banskej Štiavnice

Lokalita bola vybraná preto, aby sa zachytila fauna mäkkýšov žijúcich v bezprostrednej blízkosti ľudských obydí. Zo získaného materiálu vidno, že je tu zastúpený pomerne veľký počet druhov. Vplyv človeku na početnosť druhového spektra a kvantity výskytu nemá negatívny vplyv. Len vodné plochy svojím znečistením neumožňujú mäkkýšom život. Na tejto lokalite je pozoruhodný výskyt druhu *Arion (Lochea) rufus* L. Tento druh je známy len z niektorých nálezísk na Slovensku. Výskyt na tejto lokalite pokladáme za najväčší z doteraz známych lokalít. V období dažďov je hromadne zašľapovaný priamo v uličkách mesta.

5. Banský Studenec

Do tohoto biotopu spadajú zbery z lúk okolia jazera, jazero samotné a vrch Anderloch (810 m). Jazero Kolpašský rybník je v lete hojne navštevované turistami. Dno má pri brehu bahňité a vo väčších hĺbkach piesčité. Brehy sú porastené ostricou a vrbami. Na okolí jazera sú lúky s tromi vyvieračkami a k nim prináležiaciemi tromi potôčkami. Vrch Anderloch sa vypína priamo nad jazerom. Je porastený väčšinou dubom (*Quercus robur*) a smrekom (*Picea exelsa*). Na niektorých miestach sa nachádzajú veľké skalné bralá a na vrchole sú väčšie lúky.

**Tabuľky výskytu mäkkýšov
na jednotlivých biotopoch**

Číslo	Druh	Biotop	kus uhynuté	živé
-------	------	--------	----------------	------

1. Štiavnický ostrov

1.	<i>Succinea oblonga</i> Drap.	B	3	3
2.	<i>Cochlicopa lubrica</i> Müll.	S,VOP	8	3
3.	<i>Cochlicopa lubricella</i> Perre.	S,X	2	0
4.	<i>Vertigo pygmaea</i> Drap.	VOP	0	4
5.	<i>Orcula dolium</i> Drap.	X	5	0
6.	<i>Vallonia pulchella</i> Müll.	VOP,S	4	5
7.	<i>Ena obscura</i> Müll.	S	3	0
8.	<i>Perpolita radiatula</i> Aldar	S	4	2
9.	<i>Aegopinella mimor</i> Stabile	S	9	0
10.	<i>Oxychilus glaber</i> Rossm.	S	10	2
11.	<i>Vitrea diaphana</i> Studer	S,VOP	4	1
12.	<i>V. contracta</i> Westrl.	S	3	0
13.	<i>Euconulus fulcus</i> Müll.	DE	0	6
14.	<i>Zonitoides nitidus</i> Müll.	VOP	8	5
15.	<i>Daudebardia rufa</i> Drap.	DE	2	1
16.	<i>Vitrina pellucida</i> Müll.	DE	5	7
17.	<i>Eucobresia nivalis</i> D. et M.	S	2	0
18.	<i>Arion circumscriptus</i> Johns.	DE	0	8
19.	<i>A. subfuscus brunneus</i> Lehm.	DE	0	3
20.	<i>Deroceras laeve</i> Müll.	VOP	0	4
21.	<i>Trichia lubomirskii</i> Slosarski	S	12	0
22.	<i>Cepea vindobonensis</i> Féru.	X	15	2
23.	<i>Helix pomatia</i> L.	VOP	6	1
24.	<i>Carychium minimum</i> Müll.	VOP	2	8
25.	<i>C. tridentatum</i> Risse	VOP	3	5
26.	<i>Ancylus fluviatilis</i> Müll.	V	0	8
27.	<i>Bythinella austriaca</i> v. Frau.	V	2	12
28.	<i>Lymnaea truncatula</i> Müll.	B	0	2

2. Hodrušská dolina

1.	<i>Succinea oblonga</i> Drap.	B	6	0
2.	<i>Cochlicopa lubrica</i> Müll.	S,N	3	4
3.	<i>C. lubricella</i> Porro	S	6	0
4.	<i>Ena montana</i> Drap.	S	1	0
5.	<i>Cochlodina cerata</i> Rosmäs.	S,N	0	2
6.	<i>C. commutata</i> Rosmäs.	S	1	2
7.	<i>C. laminata</i> Montg.	S	1	2
8.	<i>Clausilia pumila sejuncta</i> Westrl.	S	0	5
9.	<i>Aegopinella minor</i> Stabile	S	9	0
10.	<i>Iphigena ventricosa</i> Drap.	N	7	17
11.	<i>I. plicatula</i> Drap.	N	0	4
12.	<i>I. latestriata</i> Schmidt.	S,N	0	3
13.	<i>Laniaria biplicata sordida</i> Schmidt	N,S	13	15
14.	<i>L. turgida</i> Rosmäs.	N	1	4
15.	<i>Aegopinella minor</i> Stabile	S	4	0
16.	<i>Oxychilus glaber</i> Féru.	S	4	0
17.	<i>Schistophallus orientalis</i> Cles.	N	0	1
18.	<i>Vitrea diaphana</i> Stud.	S,N	5	0
19.	<i>V. contracta</i> Westrl.	S	1	0
20.	<i>Zonitoides nitidus</i> Müll.	N,DE,S	16	11
21.	<i>Vitrina pellucida</i> Müll.	DE	0	2
22.	<i>Deroceras laeve</i> Müll.	DE	0	1
23.	<i>D. reticulatum</i> Müll.	DE	0	5
24.	<i>Trichia unidentata</i> <i>unidentata</i> Drap.	S,N	10	0
25.	<i>T. lubomirskii</i> Slosarski	DE	12	6
26.	<i>Monachoides incarnata</i> Müll.	S,N	11	2
27.	<i>Euomphalia strigella</i> Drap.	S	2	0

28.	<i>Helicigona faustina</i> Rossm.	S	5	8
29.	<i>Arianta arbustorum</i> L.	S	12	20
30.	<i>Isognomostoma</i> <i>isognomostoma</i> Schr.	S,N	31	8
31.	<i>Corychium minimum</i> Müll.	DE	0	2
32.	<i>Lymnaea peregra peregra</i> Müll.	B,V	5	1
33.	<i>Ancylus fluviatilis</i> Müll.	V	0	4

3. Vyhntanska dolina

1.	<i>Succinea oblonga</i> Drap.	B	4	2
2.	<i>Oxyloma elegans</i> Risso.	RM	0	1
3.	<i>Cochlicopa lubrica</i> Müll.	PB	8	3
4.	<i>Vallonia pulchella</i> Müll.	S,D	2	4
5.	<i>V. costrata</i> Müll.	S	1	0
6.	<i>Iphigena ventricosa</i> Drap.	N	6	12
7.	<i>Laciniaria turgida</i> Rosmäs.	N,RM	13	29
8.	<i>L. biplicata sordida</i> Sch.	N	6	7
9.	<i>Discus rotundatus</i> Müll.	S	0	4
10.	<i>Perpolita radiatula</i> Alder	PB	0	2
11.	<i>Oxychilus glaber</i> Féru.	PB,N	6	2
12.	<i>Zonitoides nitidus</i> Müll.	RM	5	0
13.	<i>Trichia unidentata</i> <i>unidentata</i> Drap.	N,S	12	8
14.	<i>T. lubomirskii</i> Slosarski	N	13	4
15.	<i>Monachoides incarnata</i> Müll.	N,S	2	1
16.	<i>Helicigona faustina</i> Rossm.	S,RM	2	8
17.	<i>Arianta arbustorum</i> L.	RM	6	9
18.	<i>Isognomostoma</i> <i>isognomostoma</i> Schr.	N,S	3	12
19.	<i>Helix pomatia</i> L.	N	2	0
20.	<i>Carychium minimum</i> Müll.	OP	1	6
21.	<i>Ancylus fluviatilis</i> Müll.	V	1	6

4. Periféria Banskej Štiavnice

1.	<i>Cochlicopa lubrica</i> Müll.	Z,BC	30	12
2.	<i>Vallonia costata</i> Müll.	Z	2	0
3.	<i>V. pulchella</i> Müll.	Z	4	2
4.	<i>Ena obscura</i> Müll.	BC	5	0
5.	<i>Cochlodina laminata</i> Montg.	S	4	2
6.	<i>Laciniaria</i> <i>biplicata sordida</i> Sch.	S,Z,BC	25	18
7.	<i>Discus rotundatus</i> Müll.	S	1	2
8.	<i>Aegopinella minor</i> Stabile	BC	9	0
9.	<i>Oxychilus glaber</i> Féru.	Z,BC	6	3
10.	<i>O. cellarius</i> Müll.	Z	4	3
11.	<i>Zonitoides nitidus</i> Müll.	S,Z	12	3
12.	<i>Eucobresia nivalis</i> D. et M.	BC,S	0	7
13.	<i>Arion rufus</i> L.	BC	0	7
14.	<i>A. circumscriptum</i> Johns.	BC	0	4
15.	<i>Trichia unidentata</i> <i>unidentata</i> Drap.	S,BC	8	5
16.	<i>T. lubomirskii</i> Slosarski	Z	18	2
17.	<i>Euomphalia strigella</i> Drap.	S	3	1
18.	<i>Helicigona faustina</i> Rossm.	BC	6	2
19.	<i>Arianta arbustorum</i> L.	BC	20	17
20.	<i>Helix pomatia</i> L.	Z,BC		

5. Banský Studenec

1.	<i>Cochlicopa lubrica</i> Müll.	L,DE	12	2
2.	<i>C. lubricella</i> Porro	S	2	0
3.	<i>Vertigo pygmaea</i> Drap.	VOP	0	6
4.	<i>Orcula doliolum</i> Brug.	BR	14	0
5.	<i>Vallonia costata</i> Müll.	S	2	0
6.	<i>Ena montana</i> Drap.	S	1	0
7.	<i>E. obscura</i> Müll.	S	8	0
8.	<i>Chondrula tridens</i> Müll.	L	0	3
9.	<i>Cochlodina cerata</i> Rossm.	S	1	0

Číslo	Druh	Biotop	kus uhynuté	živé
10.	<i>C. laminata</i> Montg.	S,DE	2	8
11.	<i>Laciniaria</i> <i>biplicata sordida</i> Sch.	S	13	6
12.	<i>Aegopinella minor</i> Stabile	S	9	0
13.	<i>Zonitoides nitidus</i> Müll.	VOJ,D	4	18
14.	<i>Daudebardia rufa</i> Drap.	DE	1	2
15.	<i>Vitrina pellucida</i> Müll.	DE,M	1	2
16.	<i>Eucobresia nivalis</i> D. et M.	DE,S	8	0
17.	<i>Arion circumscriptus</i> John.	VOJ	0	3
18.	<i>Deroceras reticulatum</i> Müll.	Z	0	3
19.	<i>D. agreste</i> L.	Z,VOJ	0	5
20.	<i>Bielzia coerulans</i> M. Bielz	D	0	4
21.	<i>Trichia unidentata</i> <i>unidentata</i> Drap.	S	9	1
22.	<i>Monachoides incarnata</i> Müll.	S	3	0
23.	<i>Arianta arbustorum</i> L.	S	2	0
24.	<i>Isognostoma isognostoma</i> Schr.	S,D	12	4
25.	<i>I. holosericum</i> Stud.	S	1	0
26.	<i>Cepaea vindobonensis</i> Fér.	SS	16	0
27.	<i>Helix pomatia</i> L.	Z	8	12
28.	<i>Carychium minimum</i> Müll.	M	0	5
29.	<i>C. tridentatum</i> Risso	M	0	9
30.	<i>Lymnaea peregra peregra</i> Müll.	NAP	5	8
31.	<i>L. truncatula</i> Müll.	VOP,P	0	2
32.	<i>Ancylus fluviatilis</i> Müll.	P	0	4
33.	<i>Acroloxus lacustris</i> L.	J	0	8
34.	<i>Bythinella</i> <i>austriaca</i> v. Frauen.	P	0	12
35.	<i>Pisidium personatum</i> Malm.	VOP	1	3

Zoznam všetkých druhov mäkkýšov nájdenných v banskoštiavnickom okolí

- Succinea* (*Succinella*) *oblonga* Drap.
- Oxyloma* *elegans* Risso
- Cochlicopa* *lubrica* Müll.
- C. lubricella* Porro
- Vertigo* *pygmaea* Drap.
- Orcula* *doliolum* Erug.
- O. doliolum* Drap.
- Vallonia* *pulchella* Müll.
- V. costata* Müll.
- Ena* *montana* Drap.
- E. obscura* Müll.
- Chondrula* *tridens* Müll.
- Cochlodina* *cerata* Rossm.
- C. commutata* Pfeif.
- C. laminata* Montg.
- Clausilia* *pubila sejuncta* Westrld.
- C. dubia* Drap.
- Iphigena* *ventricosa* Drap.
- I. plicatula* Drap.
- I. latestriata* Schmidt.
- Laciniaria* (*Alinda*) *biplicata sordida* Schmidt
- L.* (*Pseudalinda*) *turgida* Rossm.
- Discus* *rotundatus* Müll.
- Perpolita* *radiatula* Alder
- Aegopinella* *minor* Stabile
- Oxychilus* *glaber* Fér.
- O. cellarius* Müll.
- Schistophallus* *orientalis* Clessin
- Vitraea* *diaphana* Studer
- V. contracta* Westrld.

- Euconulus* *fulvus* Müll.
- Zonitoides* *nitidus* Müll.
- Daudebardia* *rufa* Drap.
- Vitrina* *pellucida* Müll.
- Eucobresia* *nivalis* D. et M.
- Arion* (*Lochea*) *rufus* L.
- A. Carinarion*) *circumscriptus* Johns.
- A.* (*Mesarion*) *subfuscus brunneus* Lehm.
- Bielzia* *coerulans* M. Bielz
- Deroceras* (*Hydrolymax*) *laeve* Müll.
- D.* (*Deroceras*) *reticulatum* Müll.
- D.* (*Deroceras*) *agreste* L.
- Trichia* *unidentata unidentata* Drap.
- T. lubomirskii* Slos.
- Euomphalia* *strigella* Drap.
- Helicodonta* *obvoluta* Müll.
- Arianta* *arbustorum* L.
- Isognostoma* *isognostoma* Schr.
- I. holosericum* Studer
- Cepaea* *vindobonensis* Fér.
- Helix* *pomatia* L.
- Carychium* *minimum* Müll.
- C. tridentatum* Risso.
- Lymnaea* *peregra peregra* Müll.
- L. p. ovata* Drap.
- L. truncatula* Müll.
- Monachoides* *incarnata* Müll.
- Ancylus* *fluviatilis* Müll.
- Acroloxus* *lacustris* L.
- Bythinella* *austriaca* v. Frau
- Armiger* *crista nautileus* L.
- Pisidium* *personatum* Malm.
- Helicigona* (*Campylaea*) *faustina* Rossm.

Na týchto lokalitách sa vyskytujú skoro všetky druhy mäkkýšov, ktoré sme v banskoštiavnickom okolí zbierali. V krátkosti sa zmienime o druhoch nájdenných mimo nich.

Helicodonta obvoluta Müll.: bola zistená jedine Kysihýbli v lese pod starým drevom.

Armiger crista nautileus L.: v hojnom počte sa nachádza v Počúvadelskom jazere na ponorených drevách.

Vysvetlivky ku skratkám v tabuľkách

- B — barina
- BC — breh cesty
- BR — bralo
- D — drevo
- DE — detrit
- J — jazero
- L — lúky
- M — močarína na lúke
- N — naplavená zem
- NAP — napájadlo
- OP — okolie prameňa
- P — potoky
- PB — piesčitý breh
- RM — rastlinný materiál
- S — suť
- SS — suchá stráň nad jazero
- V — voda
- VOJ — vlhké okolie jazera
- VOP — vlhké okolie potoka
- X — xerothermná oblasť
- Z — záhrady

Záver

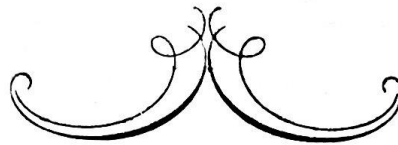
Uvedené pojednanie nevyčerpáva ešte kompletný výskyt mäkkýšov banskoštiavnického okolia. Ak však hodnotíme pestrosť z hľadiska biotopov a tiež aj druhového zloženia, môžeme povedať, že ide o vývojove veľmi zaujímavú oblasť s pomerne častým striedaním klimatických podmienok. Popri xerothermných druhoch sa tu vyskytujú druhy vlhkomilné, popri nížinných aj druhy stredných a vyšších polôh. Ďalší výskum s použitím modernejšej meto-

dlky prinesie iste hodne nových poznatkov o faune mäkkýšov a hlavne o klimatických a biocenologických zmenách banskoštiavnického okolia v minulosti.

Literatúra:

Grego V., Vozár J. (ed.): Banská Štiavnica, Stredoslovenské vydavateľstvo Banská Bystrica, 1964, 1 — 311.

Ložek V.: Klíč československých měkkýšů, N SAV, Bratislava, 1956, 1 — 437.

NÁLEZY POZORUHODNÝCH VSTAVAČOV V REGIÓNE TEKOVSKÉHO MÚZEA V ROKU 1975

LADISLAV JASENÁK

Botanické zbierky Tekovského múzea v Leviciach boli v roku 1975 obohatené o dva pozoruhodné nálezy vstavačov (Orchidaceae) zo zbernej oblasti múzea.

Limodorum abortivum (L.) Sw.

Je to saprofytická orchidea humózných listnatých hájov, zvlášť bučín, vyskytujúca sa u nás roztrúsené v oblasti teplomilnej juhomoravskej a juhoslovenskej flóry. Podľa Podpěru (in Vlach, 1928) je to meridionálny druh, ktorý má centrum svojho rozšírenia v Stredomorí (v Európe i Afrike), odtiaľ vybieha na sever pozdĺž Rína až k Belgicku, na východ po Kaukaz a Orient. Zo slovenských lokalít je *Limodorum abortivum* udávané z Kalvárie v pezinských dubových horách (Roblleg., 13. 6. 1921 — in Holuby, 1956), Kalvárie pri Nitre (V. Vlach, 1928), v dubine na ľavom brehu Hrona pri Hronskom Beňadiku (Krist leg. — in Futák, 1943), Nová Baňa, dúbravy a skalné výslnné stráne (Futák, 1946 m), acidofilná dubina medzi horárňou Kľačany a Zlatno v Tribečskom pohorí (Eliáš, 1972), v širokom okolí Kozároviec (?) a na juhu v Kováčovských kopcoch (Jurko, 1966). Kupčok (1956) udáva tento druh ako vzácny z lesov pri Pukanči.

Doklad uložený v herbári Tekovského múzea bol zbieraný 31. 5. 1975 medzi obcami Žemberovce a Ladzany na Tlstom vrchu v dubovom háji (L. Boldišová leg.). Na lokalite rástli len dva kvitnúce exempláre (L. Boldišová in verb.).

Orchis maculata L., ssp. *transsilvanica* (Schur.) Soó.

Výskyt tohoto zaujímavého poddruhu vstavača škvrnitého bol už v roku 1974 avizovaný Tekovskému múzeu z Rudna nad Hronom, Pastierska lúka, Ivankovo sedlo (V. Kaljak in verb.). Lokalitou je západne exponovaná lúčka v Štiavnických horách nad dolinou Hrona. Pri prieskume 19. 6. 1975 som zistil, že *Orchis maculata* ssp. *transsilvanica* sa tu vyskytuje veľmi hojne. Spolu s ním boli najdené na lokalite ďalšie druhy čeľade Orchidaceae: *Platanthera bifolia* (L.) Rich., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. a *Listera cordata* (L.) R. Br.

Za nálezy oboch druhov vďačíme amatérskym zberateľom, ktorým i na tomto mieste vyslovujeme poďakovanie.

Literatúra:

Dostál J. (1958): Klíč k úplné květeně ČSR, N ČSAV, Praha

Eliáš P. (1972): K výskytu chránených druhov rastlín v Tribečskom pohorí, Ochrana prírody, 27: 166—170

Futák J. (1943): Kremnické hory, Turč. Sv. Martin, Matica slovenská

Futák J. (1946 m): Botanické zaujímavosti z okolia Novej Bane, Príroda 1: 79

Futák J., Domin K. (1960): Bibliografia k flóre ČSR, SAV, Bratislava

Holuby J. L. (1956): Zoznam rastlín cievnatých okolia pezinského, SAV, Bratislava

Jurko A. (1966): Chránené orchidey, Ochrana prírody a pamiatok, 6 (1): 10

Vlach V. (1928): Huňdenec, vzácna orchidea slovenských hájů, Příroda 21: 160, 161

NÁRODOPISNÁ KONFERENCIA V BÉKÉSCSABE

V dňoch 28. — 31. X. 1975 sa konala v Maďarsku v Békéscsabe — ktorej okolie je typické viacnárodnostným obyvateľstvom — prvá Medzinárodná konferencia o národopisnom výskume národnostných menšín. Usporiadala ju Maďarská národopisná spoločnosť (MNT) za podpory straníckych a vládnych orgánov kultúrnoosvetových inštitúcií Békésskej župy. Na konferencii sa zišlo do 140 odborníkov z oblasti spoločenskovedných disciplín z rôznych vedeckých inštitúcií a múzeí, ktorí zastupovali 10 európskych krajín. V referátoch — odznelo ich vyše 40 — sa zaoberali teoretickými a metodickými problémami i konkrétnymi výsledkami doterajších výskumov národnostných enkláv a diaspor (etnické skupiny, žijúce oddelene od materského národa v cudzom etnickom prostredí). Súčasťou konferencie bola prehliadka mesta, múzea a slovenského ľudového domu v Békéscsabe, exkurzia do vybraných viacnárodnostných lokalít blízko mesta a kultúrny program miestnych národnostných folklórnych skupín. Z príležitosti medzinárodnej konferencie bol v Szarvasi slávnostne otvorený slovenský ľudový dom, kde otváraciu reč predniesol Dr. Ján Mjartan CSc. z Národopisného ústavu SAV v Bratislave. Na záver konferencie informoval účastníkov tajomník MNT Dr. Iván Balassa, že medzinárodnú konferenciu tohto zamerania mienia periodicky zvolávať každé 4 roky.

Keďže aj v Levickom okrese žije národnostne miešané obyvateľstvo (Slováci i Maďari) a z hľadiska národopisu je táto oblasť Slovenska ešte málo preskúmaná, mala spomenutá konferencia už svojím zameraním veľký význam pre dve etnografky Tekovského múzea v Leviciach, ktoré sa na nej tiež zúčastnili. Mnoho referátov bolo zameraných práve na slovensko-maďarské interetnické vzťahy, napr. referát Dr. S. Kovačevičovej, Dr. M. Markuša, prof. B. Gundu, Dr. J. Mangu a ďalších. Do rámca národopisného výskumu národnostných menšín bol zahrnutý na tejto konferencii aj výskum repatriantov ako špecifická oblasť danej problematiky. Levický okres je aj v tomto smere zaujímavou oblasťou. Vo výskume národnostných menšín sú angažovaní mnohí významní slovenskí a maďarskí vedci. Etnografky Tekovského múzea nadviazali kontakty so zástupcami viacerých vedeckých ústavov a múzeí, ktoré umožnia vzájomnú výmenu odbornej literatúry, pracovných skúseností a dúfajme, že postupne aj konkrétnu spoluprácu v terénnom výskume. Ukázala sa tiež možnosť spolupráce pri výskume medzi slovenskými múzeami z južných okresov Slovenska, kde žije aj maďarské obyvateľstvo. Účastníkov konferencie informovali delegátky levického múzea o prebiehajúcom národopisnom výskume maďarského obyvateľstva Mochovlec v Levickom okrese a o príprave zborníka národopisných štúdií venovaných tejto obci. Je reálna možnosť, že na budúcej medzinárodnej konferencii bude už aj Tekovské múzeum zastúpené konkrétnymi výsledkami výskumnej práce v tejto oblasti.

K. Rénylová

NÁRODOPISNÝ VÝSKUM V MOCHOVCIACH

Tekovské múzeum v Leviciach tohto roku zorganizovalo výskum ľudovej kultúry v obci Mochovce ležiacej severozápadne od Levíc. Na tomto podujatí sa zúčastnil i menší team študentov etnografie a folkloristiky na FFUK v Bratislave na čele s odbornou asistentkou Zitou Škovierovou - Svítkovou. Výskumná skupina si dala za cieľ zozbierať materiál z tém hmotnej a duchovnej kultúry. Z hmotnej sa vybral ľudový odev a ľudové staviteľstvo, z duchovnej výročné, rodinné zvykoslovie, rodina a príbuzenstvo, spoločenský život. Hlavnou príčinou pri výbere tejto lokality bola skutočnosť, že obec mala byť zahrnutá do asanačného plánu. Získané poznatky z výskumu budú zhrnuté do zborníka národopisných štúdií.

Števáková

OKRESNÁ PAMIATKOVÁ SPRÁVA V LEVICIACH

Okresná pamiatková správa (OPaS) vznikla 1. marca 1975. O jej zriadení a okruhu činnosti rozhodlo plénum ONV v Leviciach dňa 21. februára 1975 uznesením č. 16 — IV/1975. Sídli v Levickom hrade a jej obvodná pôsobnosť zahŕňa celý Levický okres.

OPaS vykonáva činnosť na úseku pamiatkovej starostlivosti, pričom sa riadi zákonom SNR číslo 7/1958 Zb. o kultúrnych pamiatkach v znení vykonávacích predpisov, ako aj predpisov, ktoré s nimi súvisia, menia ich alebo dopĺňujú, vrátane právnej ochrany záujmov štátnej pamiatkovej starostlivosti.

OPaS podáva orgánom ONV — po vyjadrení Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚPSOP) — návrhy na zápis hnutelných a nehnuteľných pamiatok do štátneho zoznamu; vedie štátny zoznam a pasportizáciu všetkých kultúrnych pamiatok vo svojom obvode.

Zúčastňuje sa konaní, ktoré sa dotýkajú záujmov štátnej pamiatkovej starostlivosti, najmä vo veciach územného plánu, dokumentácie stavieb, stavebného poriadku, vo veciach komunikačných, telekomunikačných, vodohospodárskych a pod., pričom uplatňuje záujmy štátnej pamiatkovej starostlivosti. V závažných prípadoch si vyžiada vyjadrenie SÚPSOP-u.

Systematicky sleduje stav, údržbu, vlastnícke pomery, využitie, spravovanie, bezpečnosť pamiatok v obvode svojej pôsobnosti podľa zásad štátnej pamiatkovej starostlivosti.

OPaS komplexne spravuje kultúrne pamiatky, ktoré jej boli Okresným národným výborom zverené do správy. Zároveň spravuje a zabezpečuje údržbu, obnovu a opravu národno-historických pamiatok, t. zn. pamätných hrobov a cintorínov, pamätných domov, pamätníkov, pomníkov a pamätných tabulí.

Š. Taliga

LITERATÚRA

V roku 1968 Národopisný ústav SAV v Bratislave zaradil do svojich vedeckovýskumných úloh regionálny výskum v oblasti Hontu. Keďže východná časť Levického okresu patrí do Hontu, spomenieme niektoré nové príspevky týkajúce sa tohto územia.

* * *

V Slovenskom národopise XXII, 1974, 2, s. 223—252 bol uverejnený príspevok *Vierky Nosáľovej: Ľudový odev v Hontu na základe materiálu z 20. storočia*. Komplexný výskum celého regiónu umožnil autorke typové určenie ľudového odevu a porovnaním susednými regiónmi (Tekov, Novohrad, Zvolen) zaradiť ho do širších súvislostí. Na určenie typu zaradila také súčiastky mužského a ženského odevu, ktoré si zhotovovali zväčša sami nositelia z domáceho materiálu. Nosáľová zaradila obce Levického okresu do variantu č. I.

* * *

Viera Valentová prispela prácou *Zariadenie obydľia v Jablonovcich*. (Slovenský národopis XXII, 1974, 2, s. 253—282) Jej cieľom bolo zobrazenie vývoja zariadenia interiéru roľníckeho domu v tejto obci. Konštatuje, že zariadenie za posledných sto rokov prešlo tromi obdobiami vývoja, v ktorých sa odráža celkový hospodársko-spoločenský vývoj Slovenska. Prvé obdobie (do r. 1918) charakterizuje jednoduchý, po domácky vyrobený nábytok. V ďalšom medzivojnovom období vzrastá počet kusov nábytku a začínajú prevládať i tie nábytkové formy, ktoré boli spočiatku známe len najetnejším vrstvám. Sú to výrobky mestských stolárov. Pre tretie obdobie je charakteristická modernizácia zariadenia a prenikanie továrenského nábytku.

* * *

Jarmila Pátková v príspevku *Tradicie remeselnej a domácej výroby v západnej časti Hontu* (Slovenský národopis XXII, 1974, 2, s. 283—300) vymedzuje štyri oblasti Hontu, v ktorých sa ľudová výroba a ostatná ľudová kultúra formovala pod vplyvom odlišných komponentov a s odlišnými dominujúcimi zložkami. Hlavný dôraz kladie na charakteristiku remeselnej a domácej výroby hontianskych obcí patriacich do Levického okresu.

V. Števáková

* * *

Andrej Chudoba: Sedemdesiat sedem povestí spod Slovenskej brány. Bratislava 1974, vydavateľstvo Mladé letá, 167 strán.

Roku 1974 vydali Mladé letá zberku *Sedemdesiat sedem povestí spod Slovenskej brány* od Andreja Chudobu, *regionálneho spisovateľa*, rodáka z Pukanca. Autor v nej čerpá z povestového repertoáru dvoch susediacich mikroregiónov v severnej časti Levického okresu a podľa nich delí zberku na dve časti, nazvané podľa žúp, do ktorých v minulosti patrili, Tekov a Hont. Pri literárnom spracovaní vychádzal z autentických záznamov podaní ľudových rozprávačov. Rešpektoval pritom pôvodný sujet príbehu, ľudový rozprávačský štýl daného žánru a čiastočne tiež nárečové zvláštnosti kraja. Vhodným výberom sa mu podarilo zachytiť celú tematickú šírku ľudových povestí a zároveň vyzdvihnúť aj regionálne zvláštnosti oboch oblastí. Zberka je určená ako zábavno-poučné čítanie pre širokú čitateľskú verejnosť. Vďaka citlivému prístupu autora zberky k autentickému materiálu možno ju použiť aj ako východiskovú informáciu o regionálnom repertoári ľudových povestí pri hĺbkovom folkloristickom výskume v našom okrese.

Rényiová

* * *

Michal Markuš: Vznik a vývoj slovenskej etnickej skupiny „Tirpáci“ v Nyíregyháze v Maďarsku (1753—1953). Slovenský národopis XXIII, 1975, 2, s. 271—287.

V roku 1946—1947 sa presídlilo na Slovensko niekoľko tisíc Slovákov — „Tirpákov“ z Nyíregyházy v súvislosti s medzištátnou dohodou o výmene obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Na žiadosť Slovákov z Nyíregyházy ich presídlili do jednej oblasti — zväčša do Levického okresu, najmä do dedín ležiacich pri Hrone.

Michal Markuš v príspevku: *Vznik a vývoj slovenskej etnickej skupiny: „Tirpáci“ v Nyíregyháze v Maďarsku (1753—1953)* chce práve na etnickej skupine „Tirpákov“ poukázať a vysvetliť príčinu jej vzniku a vývoja. Vymedzuje kritériá, ktoré zaraďujú skupinu slovenských kolonistov z Nyíregyházy — tak vo vzťahu k ostatnému slovenskému, ako aj k maďarskému etniku — do kategórie samostatných, tu integrovaných etnických skupín.

V. Števáková

